

TREŠO VALSTU
PILSONU
PORTRETS
LATVIJĀ

Kultūras ministrija

Sabiedrības integrācijas
fonds

Solidarity
and management
of migration flows

European Fund
for the Integration of Third-country
nationals

Kultūras ministrija

Sabiedrības integrācijas
fonds

Pētījums, veikts Sabiedrības integrācijas fonda īstenotā projekta "Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā" (Granta līguma Nr. IF/2013/2/1) ietvaros, ko 75 % apmērā finansē Eiropas Savienības Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonds un 25 % apmērā Latvijas valsts.

Par šī pētījuma saturu pilnībā atbild Sabiedrības integrācijas fonds, un tas nevar tikt uzskatīts par dokumentu, kas pauž Eiropas Savienības vai Latvijas Republikas oficiālo viedokli.

Pētījuma autores: Evija Kļave, Inese Šūpule, Brigita Zepa

Projekta vadītāja: Līga Vecā

Vāka noformējums: Fresh Creative Agency

Foto: shutterstock.com

Izgatavots: DARDEDZE HOLOGRĀFIJA

© Sabiedrības integrācijas fonds, 2015

Adrese Aspazijas bulvāris 24, Rīga, Latvija, LV-1050

Tālr. 67281752

Fakss 67078224

e-pasts info@sif.gov.lv

www.sif.gov.lv

SATURS

Ievads	2
Pētījuma metodikas apraksts.....	4
1. Statistikas par trešo valstu valstspiederīgajiem Latvijā analīze	8
2. Pētījumu apskats par trešo valstu valstspiederīgo situāciju Latvijā	22
3. Trešo valstu pilsoņu situācijas Latvijā raksturojums: kvantitatīvo datu analīze	31
4. Latviešu valodas un integrācijas kursu pieejamības un kvalitātes socioloģisks novērtējums	59
5. Imigrantu investoru portretējums imigrācijas politikas izmaiņu kontekstā: padziļināto interviju analīze.....	73
Galvenie rezultāti, secinājumi un nepieciešamā rīcība	91
Izmantotie avoti	104
Ziņas par autorēm	108

IEVADS

Pētījums "Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā" ir veikts Sabiedrības integrācijas fonda īstenotā Eiropas Komisijas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda līdzfinansētā projekta "Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā" (granta līguma Nr. IF/2013/2/1) ietvaros. Šis ir otrs apjomīgākais pētījums par trešo valstu pilsoņiem Latvijā kopš 2009. gada¹, kura tiešā mērķa grupa ir Latvijā dzīvojošie trešo valstu valstspiederīgie². Pētījuma mērķis ir trešo valstu pilsoņu integrācijas iespēju novērtēšana un problēmu identificēšana, nosakot nepieciešamos uzlabojumus integrācijas politikas efektīvai īstenošanai. Lai to īstenotu, ir iegūti kvantitatīvie un kvalitatīvie dati, aptverot tādas jomas kā nodarbinātība, izglītība, veselības aprūpe, sociālā iekļaušanās, latviešu valodas apguve, pilsoniskā līdzdalība un diskriminācijas mazināšana. Iespēju robežās, kuras noteica šim pētījumam pieejamie resursi un pielietotā metodika, ir veikts salīdzinājums ar 2009. gadā veiktā pētījuma rezultātiem, tādējādi parādot attīstības dinamiku un trešo valstu pilsoņu problēmu un vajadzību risināšanas tendences Latvijā.

2009. gadā veiktais pētījums tika īstenots, uzsākot Eiropas Komisijas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2007. - 2013. gada Daudzgaļu programmas ieviešanu Latvijā. Septiņu gadu periodā tas ir bijis nozīmīgākais Eiropas Savienības politikas instruments trešo valstu pilsoņu situācijas uzlabošanai Latvijā. 2015. gadā, kad ir veikts šajā izdevumā publicētais pētījums, šī programma noslēdzas. Laika periodā no 2009. gada līdz 2015. gadam ir palielinājies kopējais ārvalstnieku skaits Latvijā no 49 871 personām 2009. gadā līdz 84 037 personām 2015. gadā. Pētījuma mērķa grupas kontekstā jāuzsver, ka 2015. gada sākumā Latvijā uzturējās 51 029 personas ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām un 33 244 – ar termiņuzturēšanās atļaujām, no kurām **23 671 ir trešo valstu valstspiederīgie**, kas ir šī pētījuma tiešā mērķa grupa. Salīdzinājumā ar 2009. gadu trešo valstu valstspiederīgo skaits ar termiņuzturēšanās atļaujām ir teju trīskāršojies. Pētījums parāda, ka arvien pieaug arī to trešo valstu pilsoņu skaits, kuri plāno Latvijā palikt pavisam. Šie rādītāji liecina par arvien pieaugošu nepieciešamību ne tikai izvīzīt prasības un nosacījumus cilvēkiem, kas iebrauc Latvijā uz īsāku vai ilgāku laiku, bet arī nodrošināt šai mērķa grupai integrācijas iespējas dažādās sabiedrības dzīves jomā.

¹ *Imigranti Latvijā: iekļaušanās iespējas un nosacījumi*. Zin. red. Zepa, B., Šūpule, I. (2009). Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.

² Trešo valstu pilsoņi ir personas, kuras nav Latvijas Republikas, citas Eiropas Savienības dalībvalsts, Eiropas Ekonomikas zonas valsts vai Šveices Konfederācijas pilsoņi. Pētījumā kā sinonīmi lietoti jēdzieni trešo valstu valstspiederīgie un trešo valstu pilsoņi.

Šajā periodā ir notikušas vairākas izmaiņas Latvijas tiesiskajā regulējumā attiecībā uz trešo valstu pilsoņiem, visnozīmīgākās un sabiedrībā vislielāko rezonansi radījušās ir 2010. gada 1. jūlija grozījumi Imigrācijas likumā, kas paredz ieceļošanas atvieglojumus trešo valstu pilsoņiem investoriem un uzņēmējiem. Šo izmaiņu rezultātā tieši nekustamā īpašuma iegāde ir kļuvusi par biežāko iemeslu iebraukšanai un uzturēšanās atļaujas saņemšanai atšķirībā no 2009. gada, kad dominējošais uzturēšanās iemesls bija ģimenes apvienošana.

Raugoties no integrācijas politikas perspektīvas, pētījumu starpposmā ir pieņemtas un īstenotas „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam”, kurās imigranti, t.sk. trešo valstu pilsoņi ar termiņa un pastāvīgās uzturēšanās atļaujām, ir definēti kā atsevišķa integrācijas politikas mērķa grupa. Šīs grupas tiesību ievērošanai un iekļaušanās sekmēšanai ir paredzēti konkrēti pasākumi – atbalsta sistēmas trešo valstu pilsoņiem koordinators - Nacionālā integrācijas centra - izveide, tiesiskā regulējuma trešo valstu pilsoņu pamattiesību nodrošināšanai (nodarbinātības, izglītības, veselības aprūpes, sociālās palīdzības u.c. jautājumos) izvērtēšana un pilnveidošana, nacionāla līmeņa konsultatīvās padomes ar imigrantu un viņu organizāciju pārstāvju līdzdalību izveidošana. Kaut arī īstenot ir izdevies tikai daļu no pasākumiem, politikas plānošanas līmenī tie ir vērtējami kā pozitīvi signāli. Liela risks un problēma, kas šobrīd Latvijā ir saistīts ar trešo valstu pilsoņu integrācijas pasākumu īstenošanu, ir **to pēctecības un nepārtrauktības trūkums**. Līdz šim šīs grupas iekļaušanās sabiedrībā ir nodrošināta ar Eiropas Komisijas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2007. - 2013. gada Daudzgaļu programmas atbalstu, kas noslēdzas 2015. gada jūnijā. Daudzgaļu programmas ietvaros īstenotie projekti ir ļāvuši būtiski celt kā valsts, tā nevalstiskā sektora kapacitāti darbā ar šo mērķa grupu. Joprojām šiem integrācijas pasākumiem nav atvēlēts pastāvīgs un sistēmisks valsts finansējums vai nodrošināta ES līdzfinansējuma nepārtrauktība, kas ir ārkārtīgi būtiski, lai trešo valstu valstspiederīgie būtu Latvijas valstij lojāla sabiedrības daļa.

Gan trešo valstu pilsoņu skaita pieaugums, gan Daudzgaļu programmas noslēgums, gan izmaiņas tiesiskajā regulējumā, gan arī procesi imigrācijas un imigrantu politikas plānošanā nosaka šī pētījuma aktualitāti un nozīmīgumu.

Veiktā pētījuma rezultātu izklāstu veido piecas saturiskās nodaļas. Pirmajā nodaļā ir sniegts trešo valstu pilsoņu statistiskais portrets, analizējot pieejamos statistikas datus daudzveidīgos aspektos un veicot izmaiņu salīdzinājumu ar 2009. gadu. Otrā nodaļā ir veltīta laika posmā no 2009. gada līdz 2014. gadam veikto pētījumu apskatam, aptverot dažāda žanra publikācijas, kurās analizēti jautājumi, kas saistīti ar trešo valstu pilsoņu situāciju Latvijā. Trešajā nodaļā ir analizēti trešo valstu valstspiederīgo kvantitatīvās aptaujas rezultāti un veikts salīdzinājums ar 2009. gada aptaujas datiem. Ceturtā un piektā nodaļā ir veltītas diviem specifiskiem jautājumiem, kas nebija pētīti 2009. gada pētījumā, – latviešu valodas apguves trešo valstu valstspiederīgajiem nodrošinājuma socioloģiskam novērtējumam un imigrantu investoru portretējumam, veidojot padziļinātu izprati par šo trešo valstu pilsoņu grupu Latvijā legālās imigrācijas nosacījumu izmaiņu kontekstā. Noslēgumā ir apkopotas galvenās atziņas, pētījuma datus pamatoti secinājumi, sniegts Eiropas Savienības īstenotās politikas un instrumentu ietekmes uz situāciju Latvijā novērtējums un noteikti nepieciešamās rīcības virzieni trešo valstu valstspiederīgo integrācijas procesa tālākai attīstīšanai.

Pētījuma autores pateicas visiem pētījuma dalībniekiem, kuri piedalījās kā aptaujā, tā padziļinātajās intervijās, kā arī visām organizācijām un to pārstāvjiem, kas iesaistījās trešo valstu valstspiederīgo aptaujas īstenošanā.

PĒTĪJUMA METODIKAS APRAKSTS

Pētījuma metodikas aprakstā ir raksturots pētījuma mērķis un uzdevumi, pētījuma tiešā mērķa grupa, izmantotās datu vākšanas un analīzes metodes un to pielietojums. Pētījuma metodikas izstrādē ir ņemta vērā gan 2009. gadā veiktā pētījuma metodika, kas nodrošina 2009. un 2015. gada datu salīdzināmības iespējas, gan "Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas politikas novērtējuma metodoloģijas rokasgrāmata"³ sniegtie ieteikumi par izmantojamajiem rādītājiem un to novērtēšanas metodēm.

Pētījuma vispārīgais mērķis: trešo valstu pilsoņu integrācijas iespēju novērtēšana un problēmu identificēšana, nosakot nepieciešamos uzlabojumus integrācijas politikas efektīvai īstenošanai.

Pētījuma specifiskais mērķis: iegūt kvantitatīvos un kvalitatīvos datus, lai novērtētu trešo valstu pilsoņu iekļaušanās iespējas Latvijā un identificētu nepilnības, aptverot tādas sabiedrības dzīves jomas kā nodarbinātība, izglītība, veselības aprūpe, sociālā iekļaušanās, pilsoniskā līdzdalība un diskriminācijas mazināšana. Iespēju robežās nodrošināt datu salīdzināšanu ar 2009. gadā veiktā pētījuma rezultātiem⁴, tādējādi parādot attīstības dinamiku un problēmu/vajadzību risināšanas tendences.

Pētījuma tiešā mērķa grupa ir trešo valstu valstspiederīgie (pilsoņi)⁵, kuri Latvijā ieradušies pēdējo piecu gadu laikā un likumīgi uzturas Latvijas teritorijā (trešo valstu pilsoņi ar termiņa uzturēšanās atļaujām). Pētījumā veiktās aptaujas mērķa grupa ir plašāka, ietverot trešo valstu valstspiederīgos, kuri Latvijā uzturas ar termiņuzturēšanās atļaujām (TUA) un pastāvīgajām uzturēšanās atļaujām (PUA) līdz pieciem gadiem, piecus līdz 10 gadus un ilgāk kā 10 gadus, bet ne vairāk kā 20 gadus. Datu analīzē ir ņemtas vērā un skaidrotas šo grupu atšķirības. Pētījuma mērķa grupā neietilpst Latvijas nepilsoņi (bijušie PSRS pilsoņi bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības), bēgļi un patvēruma meklētāji, kā arī trešo valstu pilsoņi, kuri legāli dzīvo Latvijā ilgāk nekā 20 gadus.

Lai sasniegtu izvirzītos pētījuma mērķus, tika noteikti un izpildīti šādi **pētījuma uzdevumi**:

- ▶ veikt statistikas datu analīzi, lai izveidotu trešo valstu pilsoņu portreta raksturojumu Latvijā
- ▶ veikt trešo valstu pilsoņu imigrācijas normatīvā regulējuma dokumentu izmaiņu analīzi, t.sk. nosakot atbilstību Eiropas Savienības tiesību normām;

³ Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas politikas novērtējuma metodoloģijas rokasgrāmata (2011). Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.

⁴ Imigranti Latvijā: iekļaušanās iespējas un nosacījumi (2009). Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.

⁵ Trešo valstu pilsoņi ir personas, kuras nav Latvijas Republikas, citas Eiropas Savienības dalībvalsts, Eiropas Ekonomikas zonas valsts vai Šveices Konfederācijas pilsoņi.

- ▶ veikt iepriekš veikto pētījumu par trešo valstu pilsoņu situāciju Latvijā analīzi, raksturot pieejamo datu nepilnības;
- ▶ balstoties uz oriģināliem kvantitatīvajiem datiem, sniegt trešo valstu pilsoņu situācijas Latvijā raksturojumu šādās jomās: nodarbinātība, izglītība, veselība, sociālā iekļaušanās, pilsoniskā līdzdalība, diskriminācijas mazināšana;
- ▶ veikt padziļinātās intervijas ar trešo valstu pilsoņiem, kas ieceļojuši Latvijā, pamatojoties uz Imigrācijas likuma 23. panta pirmās daļas 3., 28., 29. un 30. punktā noteikto (imigranti investori⁶);
- ▶ veikt valsts valodas kursu un integrācijas kursu pieejamības un kvalitātes novērtējumu dažādās trešo valstu pilsoņu grupās;
- ▶ balstoties uz pētījumā iegūto datu integrētu analīzi, izstrādāt ieteikumus trešo valstu pilsoņu iekļaušanās situācijas uzlabojumiem.

Pētījuma metodika - izmantoto metožu kopums konkrētu pētniecisko uzdevumu izpildei - tika izstrādāta, balstoties uz noteiktajiem pētnieciskajiem uzdevumiem un to sasniegšanai pieejamajiem laika un finanšu resursiem⁷. Pētījumā tika izmantotas gan kvantitatīvās, gan kvalitatīvās datu ieguves, apstrādes un analīzes metodes: dokumentu analīze, statistikas datu analīze, kvantitatīva aptauja, gadījumu izpēte un padziļinātās intervijas. Metožu raksturojums un pamatojums ir strukturēts atbilstoši pētnieciskajām aktivitātēm.

Sekundāro datu un normatīvo aktu analīze

Pētījumā tika veikta sekundāro datu analīze, lai sagatavotu pārskatu par veiktajiem pētījumiem laikā no 2009. gada līdz 2015. gadam un identificētu pieejamo datu nepilnības. Savukārt galveno izmaiņu identificēšanai ārējos normatīvajos aktos, lai novērtētu to ietekmi uz trešo valstu pilsoņu situāciju un atbilstību Eiropas Savienības tiesību normām, tika veikta normatīvo aktu analīze šādās jomās – imigrācija un uzņemšana, izglītība, veselība un nodarbinātība. Izmaiņu ietekme pētījumā ir skaidrota attiecīgajās trešo valstu pilsoņu aptaujas rezultātu analīzes daļās un nodaļā par imigrantu investoru portretējumu imigrācijas politikas izmaiņu kontekstā.

Statistikas datu analīze

Statistikas datu analīzes uzdevums - sniegt mērķa grupas raksturojumu, izveidojot trešo valstu pilsoņu portretu Latvijā. Galvenie izmantotie statistikas datu avoti: Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, Izglītības un zinātnes ministrija un Valsts ieņēmumu dienests. Statistikas

⁶ Šādu šīs mērķa grupas apzīmējumu lieto PMLP speciālistu grupa pētījumā "Maza apjoma izpētes darbs. Trešo valstu pilsoņu uzņemšana Latvijā uzņēmējdarbības nolūkos Latvijā" (2014). Pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/LV_EMN_NCP_Admitting_third_country_nationals_for_business_purposes_LV.pdf

⁷ 2009. gadā veiktā pētījuma kopējais budžets bija aptuveni trīs reizes lielāks nekā 2015. gada pētījuma budžets.

datu analīze un salīdzinājums ar 2009. gada situāciju ir veikts šādos tematiskajos griezumos:

- ▶ Latvijas iedzīvotāju sadalījums pēc valstiskās piederības;
- ▶ trešo valstu valstspiederīgo skaits Latvijā ar derīgām TUA un PUA gada sākumā (periodā 2009.-2015.gads), t.sk. sadalījumā pēc uzturēšanās iemesla un pilsonības valsts;
- ▶ trešo valstu valstspiederīgo ieguldījumi nekustamajā īpašumā, kapitālsabiedrībās, kredītiestādēs un obligācijās, t.sk. sadalījumā pa gadiem, ieguldījumu veidiem, apjoma (EUR), administratīvi ģeogrāfiskā izvietojuma;
- ▶ trešo valstu valstspiederīgie nodokļu maksātāji: juridiskās personas un pašnodarbinātie;
- ▶ Latvijas augstskolās studējošie trešo valstu valstspiederīgie;
- ▶ trešo valstu pilsoņu bērni, kas mācās Latvijas vispārīgizglītojošajās skolās, t.sk. sadalījumā pēc pilsonības un skolas mācību valodas.

Trešo valstu pilsoņu kvantitatīva aptauja

Trešo valstu pilsoņu kvantitatīvā aptauja ir viena no šī pētījuma galvenajām pētnieciskajām aktivitātēm, kuras mērķis bija iegūt ar 2009. gadā veiktās aptaujas datiem salīdzināmus datus, lai veiktu situācijas novērtējumu dinamikā. Aptaujas lauka darbs tika veikts, pirmkārt, sadarbībā ar Nacionālo integrācijas centru (NIC), kura klientu datu bāzē ir apmēram 1000 unikālie klienti, otrkārt, ar citām institūcijām un organizācijām, kuras ir iesaistītas Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2013. gada programmas īstenošanā, lai sasniegtu pēc iespējas lielāku trešo valstu pilsoņu skaitu. Kopumā aptauja tika īstenota 11 punktos, aptverot ne tikai Rīgu, bet arī Latvijas reģionus. Anketas tika izplatītas dažādos veidos, lai sasniegtu pēc iespējas lielāku respondentu skaitu: elektroniski, ar pakalpojumu sniedzēju trešo valstu pilsoņiem starpniecību, valodas kursu nodarbībās, dažādos pasākumos, kuros piedalījās aptaujas mērķa grupa. Aptaujas datu analīzei tika veikta datu statistiskā analīze, izmantojot datu apstrādes programmu SPSS.

Aptaujas lauka darbs: 2015. gada 8. aprīlis – 26. maijs.

Aptaujas izlase: kopumā tika iegūtas 586 aptaujas anketas. Par derīgām, pētījuma mērķa grupai atbilstošām, tika atzītas 478 anketas, kas arī veido kopējo analīzē iekļauto izlases apjomu. Aptaujātais izlases kopums nav reprezentatīvs visam ģenerālajam kopumam, tāpēc iegūtie rezultāti attiecināmi uz aptaujāto izlases kopumu.

Aptaujas mērķa grupa: trešo valstu valstspiederīgie, kuri Latvijā uzturas ar TUA un PUA līdz pieciem gadiem, piecus līdz 10 gadus un ilgāk kā 10 gadus, bet ne vairāk kā 20 gadus.

Aptaujas metode: anketēšana (pašreizējā anketa). Pamatā tika izmantota 2009. gada aptaujas anketa, taču tā tika aktualizēta, ņemot vērā 2009. gada pētījuma atziņas par izmantoto metodiku, kā arī abu aptauju starpposmā notikušās izmaiņas trešo valstu pilsoņu situācijā, īpaši tajos aspektos, kas izriet no normatīvā regulējuma izmaiņām.

Aptaujas valoda: angļu un krievu.

Latviešu valodas kursu gadījumu izpēte

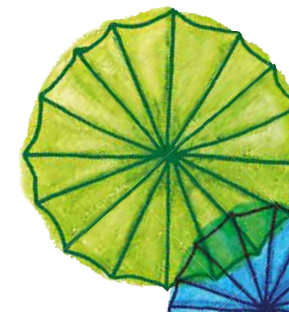
Latviešu valodas kursu gadījuma izpētes uzdevums - novērtēt šādu kursu pieejamību un kvalitāti. Gadījumu atlases galvenā pazīme bija tie pakalpojumu sniedzēji, kuri piedalās Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2013. gada programmas īstenošanā (lielākā daļa no viņiem ir piedalījušies arī iepriekšējo gadu programmās) un kuriem ir valodas kursu pakalpojumu sniegšanas pieredze tieši trešo valstu pilsoņiem. Katra gadījuma izpētes ietvaros tika veiktas divas padziļinātās intervijas – viena ar valodas kursu organizatoru (administratīvo vadītāju) un otra ar valodas kursu pasniedzēju.

Gadījumu izpētē izmantotā metode: padziļinātā intervija. Kopumā tika veiktas 12 intervijas, no tām sešas ar valodas kursu organizatoriem un sešas ar latviešu valodas pasniedzējiem. Intervijas tika veiktas laikā no 2015. gada 6. līdz 26. maijam.

Padziļināto interviju vadlīnijas tika balstītas uz iepriekš izstrādātiem latviešu valodas kursu kvalitātes novērtēšanas kritērijiem. To izstrādē tika iesaistīta eksperte no Latviešu valodas aģentūras, kurai ir ilggadīga pieredze gan valodas kursu organizēšanā, t.sk. trešo valstu pilsoņiem, gan metodikas sagatavošanā. Iegūto datu analīzē ir izmantotas kvalitatīvās datu analīzes metodes, kas ļaus sniegt konkrēto gadījumu izpētē balstītu valodas kursu kvalitātes novērtējumu. Papildus trešo valstu valstspiederīgo aptaujas ietvaros tika veikts kvantitatīvs mērķa grupas novērtējums par valodas kursu pieejamību un apmierinātību ar kursu kvalitāti. Padziļināto interviju analīzē tika izmantotas kvalitatīvās datu analīzes metodes – konceptualizācija, atvērtās un aksiālās kodēšanas paņēmieni.

Imigrantu investoru padziļinātās intervijas

Padziļināto interviju ar imigrantiem investoriem mērķis – iegūt padziļinātu izpratni par trešo valstu pilsoņiem, kuri iebruukuši Latvijā un ieguvuši termiņuzturēšanās atļaujas, pamatojoties uz Imigrācijas likuma 23. panta pirmās daļas 3., 28., 29. un 30. punktā noteikto. Kopumā laikā no 2015. gada 11. maija līdz 20. maijam tika veiktas septiņas padziļinātās intervijas ar astoņiem trešo valstu pilsoņiem (viena dubultintervija). Imigranti investori ir klasificējami kā grūti sasniedzama mērķa grupa. Daļa no šīs mērķa grupas pastāvīgi neuzturas Latvijā, daļa – nelabprāt kontaktējas ar pētniekiem, kas skaidrojams ar šī imigrācijas aspekta politizāciju. Ņemot vērā mērķa grupas specifiku, tās sasniegšanai tika izmantoti starpnieki - pakalpojumu sniedzēji, kas strādā ar trešo valstu pilsoņiem un kuri ir ieguvuši mērķa grupas uzticību (valodas kursu organizatori, pasniedzēji un juristi). Mērķa grupas pārstāvjus vispirms uzrunāja uzticības personas, lai saņemtu viņu piekrišanu piedalīties pētījumā un iegūtu kontaktinformāciju pētniekiem. Respondentu atlasē pēc iespējas tika ievērots dažādības princips – imigrācijas un uzturēšanās iemesls, izceļošanas valsts, dzīves vieta Latvijā, nodarbošanās u.c. Padziļināto interviju analīzē tika izmantotas kvalitatīvās datu analīzes metodes.

1. STATISTIKAS PAR TREŠO VALSTU VALSTSPIEDERĪGAJIEM LATVIJĀ ANALĪZE

Statistikas datu analīzes uzdevums ir izveidot trešo valstu valstspiederīgo, kas dzīvo Latvijā, portretu. Statistikas datu analīzes galvenie avoti ir Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes (PMLP), Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) un Valsts ieņēmumu dienesta (VID) apkopotā statistiskā informācija.

Saskaņā ar PMLP iedzīvotāju reģistra datiem, 2015. gada 1. janvārī Latvijā bija 2,1 miljons iedzīvotāju, no kuriem 84% ir Latvijas pilsoņi, 12% ir Latvijas nepilsoņi, 2,5% ir Krievijas pilsoņi un pārējie 1,35% ir citu valstu piederīgie (1.tabula). Redzams, ka piecu ar pusi gadu laikā ir palielinājies gan Latvijas pilsoņu īpatsvars, gan arī citu valstu pilsoņu, īpaši Krievijas pilsoņu, īpatsvars Latvijā, bet ir samazinājies nepilsoņu īpatsvars.

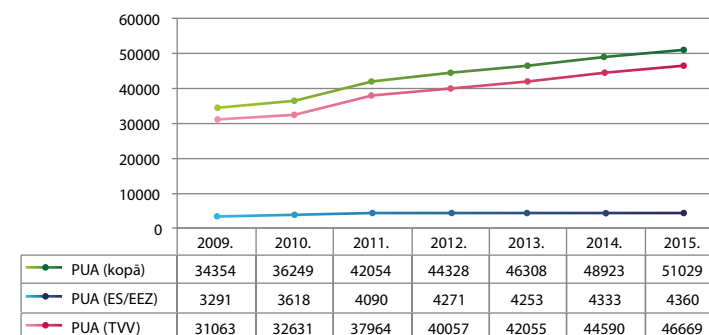
1. tabula. PMLP dati par Latvijas iedzīvotāju sadalījumu pēc valstiskās piederības. Datu salīdzinājums: 01.07.2009. un 01.01.2015.

Valstiskais statuss	01.07.2009.		01.01.2015.	
	Skaitis	%	Skaitis	%
Latvijas pilsonis	1 860 297	82,26	1 813 466	83,95
Latvijas nepilsonis	351 435	15,54	262 622	12,16
Krievijas pilsonis	30 718	1,36	54 838	2,54
Lietuvas pilsonis	3 742	0,17	4 356	0,20
Ukrainas pilsonis	3 403	0,15	4 853	0,22
Baltkrievijas pilsonis	2 053	0,09	2 748	0,13
Vācijas pilsonis	1 054	0,05	1 962	0,09
Citi	8 901	0,39	15 280	0,71
Kopā:	2 261 603	100	2 160 125	100

Avots:

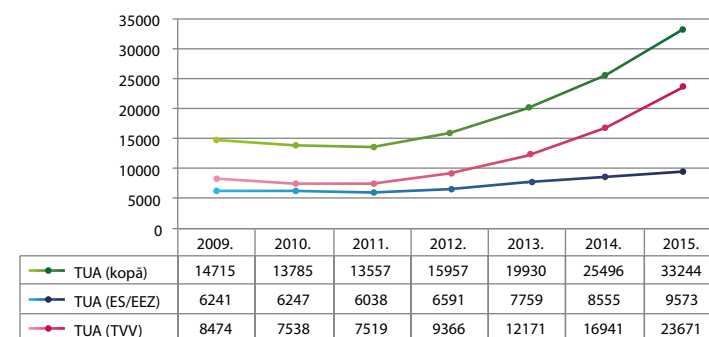
- a) PMLP dati uz 01.07.2009. http://www.pmlp.gov.lv/lv/statistika/dokuments/ISVG_Latvija_pec_DZGada_VPD.pdf (skatīts 02.12.2009.)
- b) PMLP dati uz 01.01.2015. <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/iedzivotaju-reģistrs/> (skatīts 11.05.2015.)

1. attēls. Trešo valstu valstspiederīgie ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām (skaits)

Uz 2015. gada 1. janvāri no vairāk nekā 84 tūkstošiem ārvalstnieku ar uzturēšanās atļaujām Latvijā 51 029 personas Latvijā uzturējās ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām (PUA), bet 33 244 – ar termiņuzturēšanās atļaujām (TUA). Pēdējo piecu gadu laikā ārvalstnieku skaits Latvijā pieaudzis par 34 tūkstošiem (pieaugums 15 tūkstošu ar PUA un 19 tūkstošu ar TUA) (1.un 2. attēls). Aptuveni 25 tūkstošu ārvalstnieku pieaugums attiecināms uz Krievijas pilsoņu skaita palielināšanos Latvijā (15 tūkstošu ar PUA un 10 tūkstošu ar TUA).

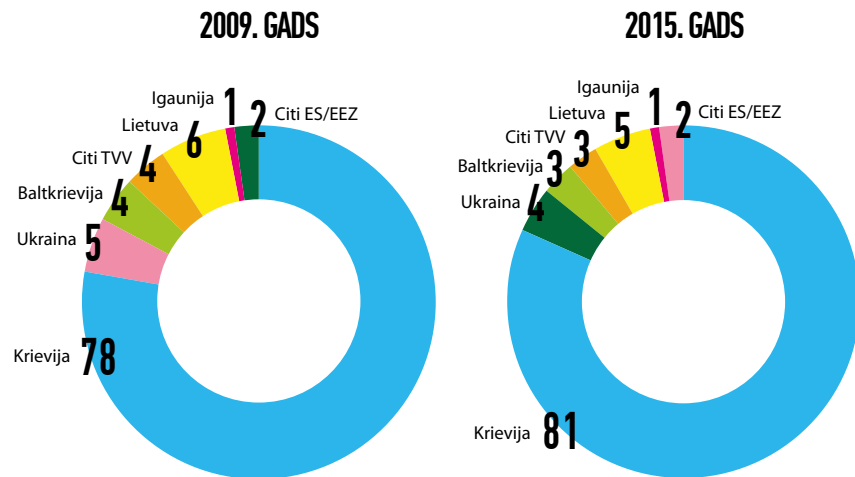
2. attēls. Trešo valstu valstspiederīgie ar termiņuzturēšanās atļaujām gada sākumā (skaits)

Trešo valstu valstspiederīgie ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām

To vidū, kam ir PUA, lielākā daļa ir Krievijas pilsoņi – 81% 2015. gada 1. janvārī, 78% 2009. gada 1. janvārī (3. attēls). ES/EEZ zonas valstu pilsoņi ir tikai apmēram četri tūkstoši, un viņu skaits pēdējo piecu gadu laikā ir tikai nedaudz pieaudzis 4 360 personas 2015. gada 1. janvārī, salīdzinot ar 3 291 personu 2009. gada 1. janvārī.

3. attēls. Trešo valstu valstspiederīgie ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām gada sākumā: valstiskā piederība. 2009. un 2015. gads (%)

ES/EEZ zonas valstu pilsoņu Latvijā lielāko daļu veido Lietuvas pilsoņi (2 659 personas jeb 61% 2015. gadā), Igaunijas pilsoņu Latvijā ir piecreiz mazāk (596 personas jeb 14% no visiem ES/EEZ pilsoņiem Latvijā).

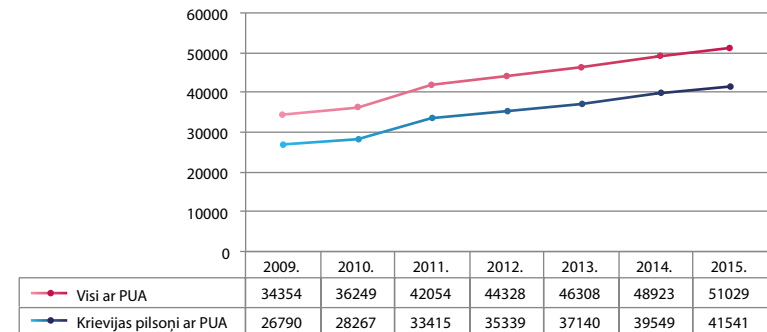
2. tabula. Trešo valstu valstspiederīgie ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām gada sākumā: valstiskā piederība. 2009. un 2015. gads. Personu skaits

	Trešo valstu valstspiederīgie ar PUA				ES/EEZ ar PUA			Kopā
	Krievija	Ukraina	Baltkrievija	Citi TVV	Lietuva	Igaunija	Citi ES/EEZ	
2009.	26 790	1 734	1 219	1 320	2 089	514	688	34 354
2015.	41 541	2 012	1 455	1 661	2 659	596	1 105	51 029

Avots: PMLP statistikas dati.

Trešo valstu valstspiederīgo vidū pēc Krievijas pilsoņiem nākošā lielākā grupa ir Ukrainas pilsoņi (2012 personas) un Baltkrievijas pilsoņi (1455 personas). Jāuzsver, ka trešo valstu valstspiederīgo ar PUA skaita lielo pieaugumu rada tieši Krievijas pilsoņu ar PUA skaita pieaugums (4. attēls).

4. attēls. Krievijas pilsoņu ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām skaita pieaugums: 2009.-2015. gads (gada sākums) (skaits)

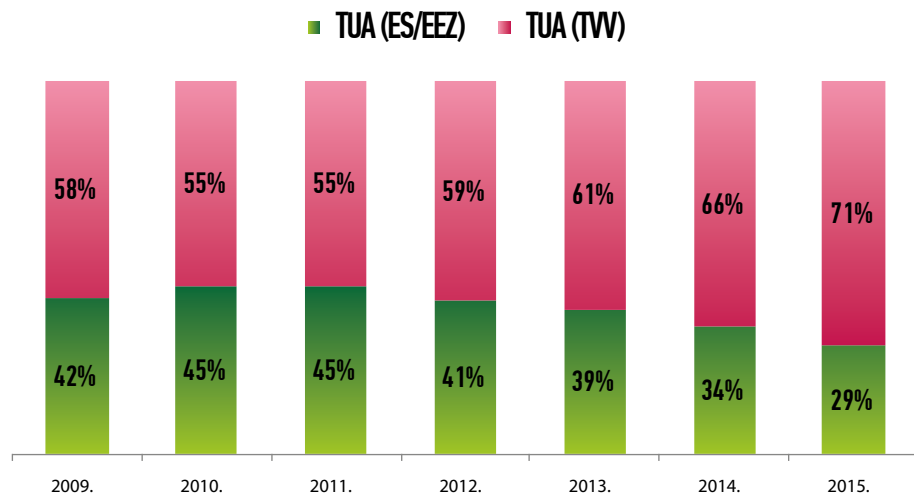
Trešo valstu valstspiederīgie ar termiņuzturēšanās atļaujām

Starp 33 244 ārvalstnieku ar TUA 2015. gada sākumā 29% bija ES/EEZ valstu piederīgie, bet 71% jeb 23 671 - trešo valstu valstspiederīgie. 2009. gadā šī proporcija bija savādāka, un 42% bija ES/EEZ valstu piederīgie, bet 58% - trešo valstu valstspiederīgie. Redzams, ka trešo valstu valstspiederīgo īpatsvars ir pieaudzis tieši pēdējo trīs gadu laikā (5. attēls). Lai novērtētu, kā mainās trešo valstu valstspiederīgo skaita dinamika pa gadiem, būtisks rādītājs ir pirmreizēji izsniegto TUA skaits. 2004. gadā šis rādītājs bija 2061, 2007. gadā – 4831, sekojošajos krīzes gados tas samazinās līdz 2495 TUA 2010. gadā. Pēc tam vērojams pakāpenisks pieaugums: 2011. gadā – 4824, 2012. gadā – 6365, 2013. gadā – 7354, 2014. gadā – 10 504.⁸

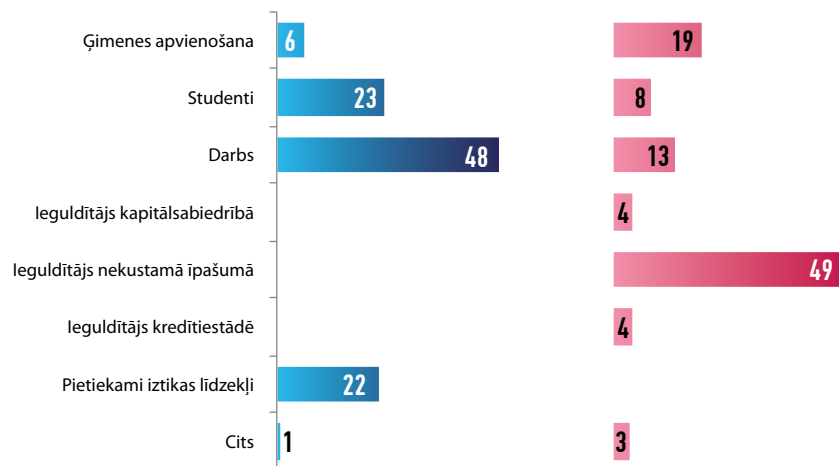
⁸ Datu avots: Pirmreizēji izsniegtās termiņuzturēšanās un pastāvīgās uzturēšanās atļaujas pa gadiem un iemesliem (2004-2013). Pieejams: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/uzturesanas-atlajas.html>

5. attēls. Trešo valstu valstspiederīgie ar termiņuzturēšanās atļaujām gada sākumā

Galvenie uzturēšanās iemesli starp ES/EEZ valstu piederīgajiem un trešo valstu valstspiederīgajiem atšķiras. Starp ES/EEZ valstu piederīgajiem lielākā grupa ir tādi, kas dzīvo Latvijā saistībā ar darbu (48%), nākošā lielākā grupa ir studenti (23%), trešā lielākā grupa ir tādi, kam ir pietiekami iztikas līdzekļi, lai uzturētos Latvijā (22%), un tikai 6% dzīvo Latvijā ģimenes apvienošanas nolūkā. Trešo valstu valstspiederīgo vidū pirmā lielākā grupa ir ieguldītāji nekustamajā īpašumā (49%), otra lielākā grupa dzīvo Latvijā ģimenes apvienošanas rezultātā (19%), 13% strādā Latvijā, bet 8% - ir studenti (6. attēls).

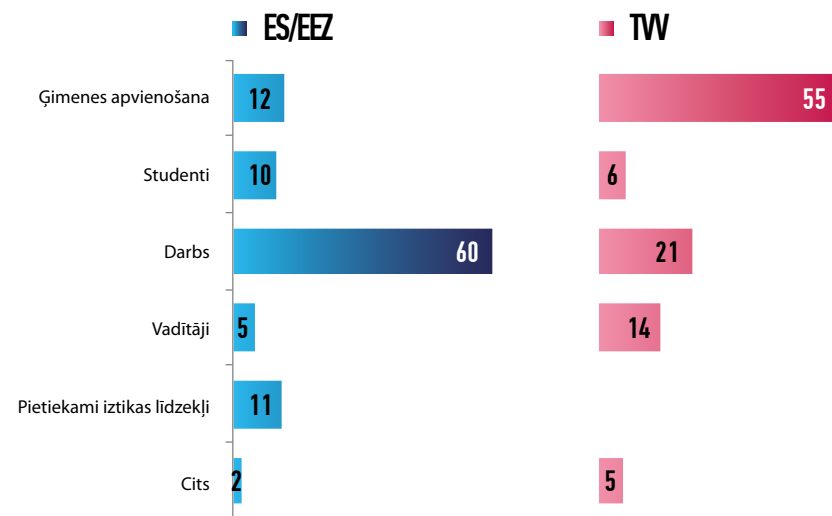
6. attēls. Uzturēšanās atļaujas saņemšanas iemesli. 2015. gada 1. janvāris (%)

Salīdzinot uzturēšanās atļaujas saņemšanas iemeslus 2009. gada 1. janvārī un 2015. gada 1. janvārī ES/EEZ pilsoņu vidū, redzams, ka ir būtiski palielinājies studentu skaits.

Trešo valstu valstspiederīgo uzturēšanās pamatojumā būtiskas izmaiņas radījušas 2010. gada izmaiņas Imigrācijas likumā. Kā redzams 6. attēlā, 2015. gadā Imigrācijas likuma 23. panta pirmās daļas 3., 28., 29. un 30. punktā noteiktie uzturēšanās iemesli veido 49% no visiem uzturēšanās iemesliem. Salīdzinoši 2009. gada sākumā galvenais uzturēšanās atļaujas izsniegšanas pamatojums trešo valstu valstspiederīgo vidū bija saistīts ar ģimenes apvienošanu (55%) (7. attēls).

7. attēls. Uzturēšanās atļaujas saņemšanas iemesli. 2009. gada 1. janvāris (%)

Kā jau minēts iepriekš, lielākā daļa trešo valstu valstspiederīgo ar TUA ir Krievijas pilsoņi (3. tabula). 2015. gada sākumā Krievijas pilsoņi ir 56% no visiem trešo valstu valstspiederīgajiem ar TUA, otra lielākā grupa ir Ukrainas pilsoņi (12%), tai seko Uzbekistānas un Baltkrievijas pilsoņi (6% un 5%). Salīdzinot ar 2009. gadu, lielākais ārvalstnieku skaita pieaugums ir attiecināms uz Krievijas, Uzbekistānas, Ķīnas un Kazahstānas pilsoņu skaitu ar TUA Latvijā. Krievijas pilsoņi ir arī tie, kas visbiežāk ir ieguldītāji nekustamajā īpašumā (72%), ieguldītāji kapitālsabiedrībā (57%) un ieguldītāji kredītiestādē (56%).

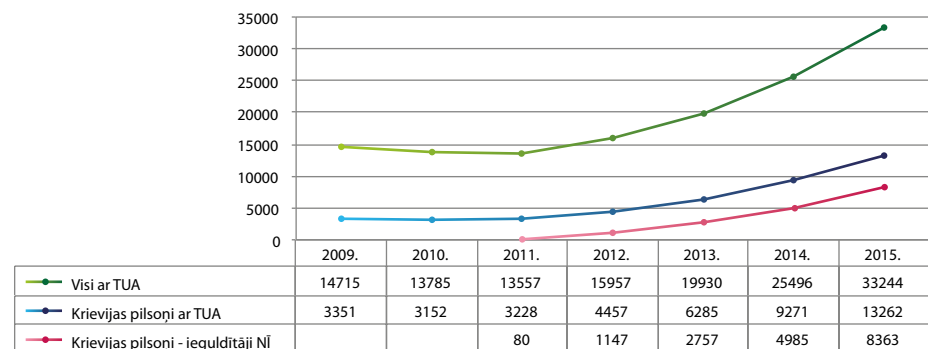
3. tabula. Trešo valstu valstspiederīgie ar termiņuzturēšanās atļaujām gada sākumā sadalījumā pa valstīm: 2009. un 2015. gads

	Krievija	Ukraina	Baltkrievija	Uzbekistāna	Ķīna	Kazahstāna	Citi TVV	Kopā
Skaitis								
2009.	3 351	1 676	852	171	73	83	2 268	8 474
2015.	13 262	2 826	1 295	1 341	1 188	635	3 124	23 671
%								
2009.	40	20	10	2	1	1	27	100
2015.	56	12	5	6	5	3	13	100

Avots: PMLP statistikas dati.

Krievijas pilsoņu ar TUA izteikts skaita pieaugums vērojams no 2011. gada, kad 2012. gada sākumā Krievijas pilsoņi ar TUA bija jau 4 457 (2011. gada sākumā – 3 228). Ar katru gadu šis skaits būtiski pieaug, līdz pat 13 262 Krievijas pilsoņiem ar TUA 2015. gada sākumā. 8. attēlā redzams, ka pieaugums ir tieši saistīts ar to Krievijas pilsoņu skaita pieaugumu, kas ieguldījuši nekustamajā īpašumā. 2015. gada sākumā TUA, pamatojoties uz ieguldījumu nekustamajā īpašumā, bija izsniegta 8363 Krievijas pilsoņiem.

8. attēls. Krievijas pilsoņu ar termiņuzturēšanās atļaujām skaita pieaugums: 2009.-2015. gads (gada sākums) (skaits)

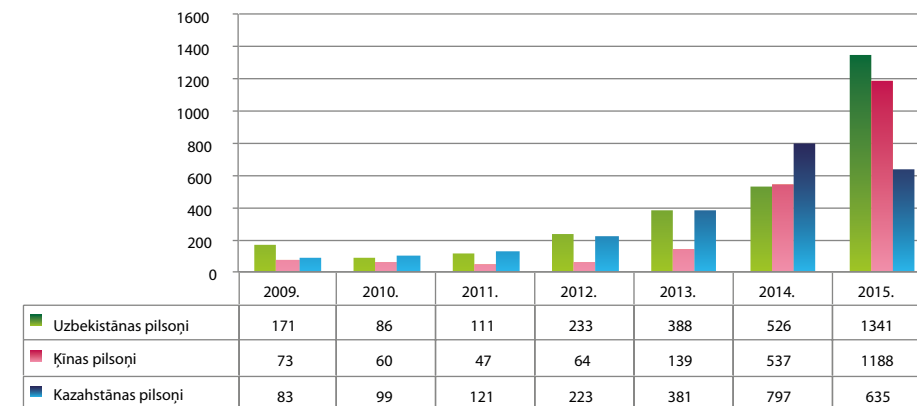

Uzbekistānas, Ķīnas un Kazahstānas pilsoņu skaita ar TUA Latvijā pieaugums arī ir attiecināms uz pēdējiem trīs līdz četriem gadiem, un ir daļēji skaidrojams ar 2010. gada izmaiņām Imigrācijas likumā (9. attēls).

1181 Ķīnas pilsoņu vidū 979 ir ieguldītāji nekustamajā īpašumā (83%), un 122 ir ieguldītāji kapitālsabiedrībā (10%). 1341 Uzbekistānas pilsoņu vidū 405 ir ieguldītāji nekustamajā īpašumā (30%), 71 ir ieguldītāji kapitālsabiedrībā (5%) un 66 ir ieguldītāji kredītiestādē (5%). Uzbekistānas pilsoņu vidū vislielākā grupa ir studenti - 681 jeb 51%. 363 no 635 Kazahstānas pilsoņiem

Latvijā ir ieguldītāji nekustamajā īpašumā (57%), 89 ir studenti (14%), 74 ir ieguldītāji kredītiestādē (12%), 43 ir ieradušies ģimenes apvienošanas nolūkā (7%).

9. attēls. Uzbekistānas, Ķīnas un Kazahstānas pilsoņu ar termiņuzturēšanās atļaujām skaita pieaugums: 2009-2015. gads (gada sākums) (skaits)

ES/EEZ valstu pilsoņu skaits ar TUA, salīdzinot ar 2009. gadu ir pieaudzis par 3 000. Šo valstu grupā joprojām vislielākais īpatsvars Latvijā ir lietuviešiem (18%), bet, salīdzinot ar 2009. gadu, šobrīd vairāk Latvijā uzturas vācieši, zviedri, briti un bulgāri (4. tabula).

4. tabula. ES/EEZ valstu pilsoņi ar termiņuzturēšanās atļaujām gada sākumā sadalījumā pa valstīm: 2009. un 2015. gads

	Lietuva	Igaunija	Vācija	Bulgārija	Zviedrija	Lielbritānija	Citi ES/EEZ
Skaitis							
2009.	1518	452	855	545	299	325	2247
2015.	1737	516	1688	784	648	571	3629
%							
2009.	24	7	14	9	5	5	36
2015.	18	5	18	8	7	6	38

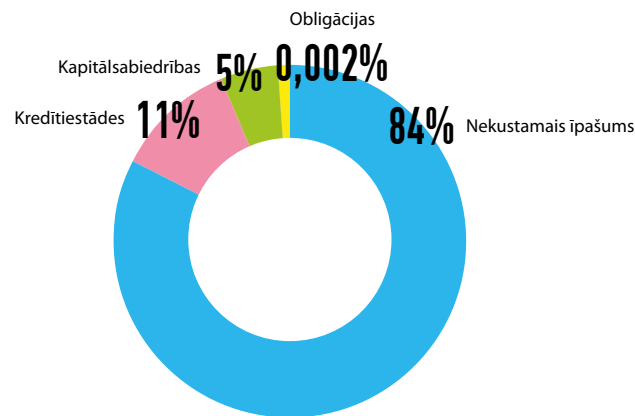
Avots: PMLP statistikas dati.

Trešo valstu valstspiederīgo ieguldījumi nekustamajā īpašumā, kapitālsabiedrībās, kredītiestādēs un obligācijās

Trešo valstu valstspiederīgo ieguldījumi nekustamajā īpašumā, kapitālsabiedrībās, kredītiestādēs un obligācijās laika periodā no 2010. gada jūlija līdz 2015. gada aprīlim, kas izmantoti TUA pamatojumam, kopumā veido summu, kas lielāka par **1,292 miljardiem eiro** (10. attēls). Gandrīz 84% no šīs summas jeb 1,081 miljardi eiro ir ieguldīti nekustamajā īpašumā, 11% jeb

0,145 miljardi eiro ir ieguldīti kredītiestādēs, 5% jeb 0,066 miljardi eiro ir ieguldīti kapitālsabiedrībās, un tikai 25000 eiro – obligācijās.

10. attēls. Trešo valstu valstspiederīgo ieguldījumi pa ieguldījumu veidiem (2010-2015) (%)

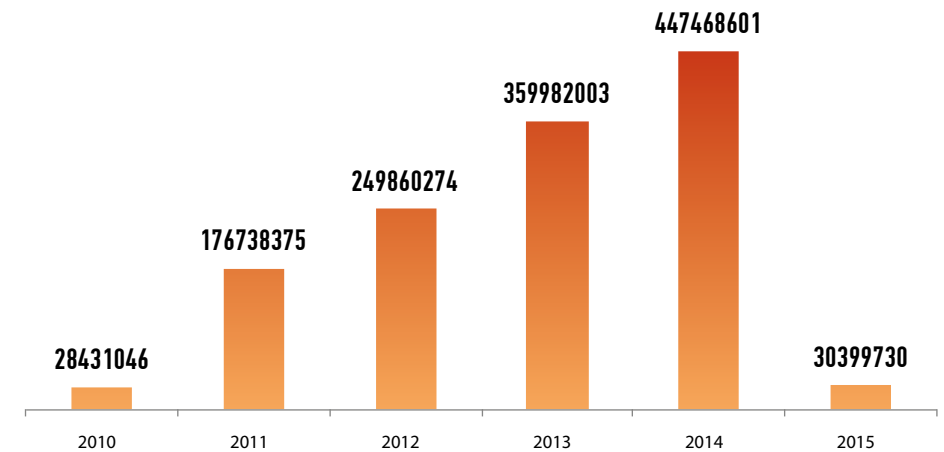
5. tabula. Trešo valstu valstspiederīgo ieguldījumi pa ieguldījumu veidiem (2010-2015)

ieguldījuma veids	ieguldījumu apjoms (EUR)
Nekustamais īpašums	1 081 140 003
Kredītiestādes	145 088 131
Kapitālsabiedrības	66 626 896
Obligācijas	25 000
Kopā	1 292 880 029

Avots: PMLP statistikas dati.

Lielākais kopējais ieguldījumu apjoms ir veikts 2014. gadā, sasniedzot 0,447 miljardi eiro lielu kopējo summu. Var redzēt, ka ieguldījumu apjoms katru gadu pakāpeniski palielinājās (11. attēls). (2010. gadā un 2015. gadā norādītās summas ir attiecināmas uz nepilnu periodu: 2010. gada 2. pusgads, kad stājās spēkā Imigrācijas likuma izmaiņas; 2015. gads – dati līdz aprīlim).

11. attēls. Trešo valstu valstspiederīgo ieguldījumi pa gadiem (EUR)

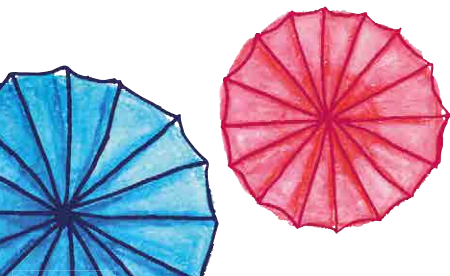

Kopējais personu skaits, kas saņēmušas TUA kāda no ieguldījumu veidiem rezultātā, ir **16 067**. Ja aplūko ieguldījumu apjomu pret izsniegto TUA skaitu, redzams, ka vislielākie ieguldījumi individu līmenī ir veikti, ieguldot kredītiestādēs - vidēji 127 159 EUR uz personu, otrajā vietā ir ieguldījumi nekustamajā īpašumā – 80 102 EUR uz personu (6. tabula).

6. tabula. Trešo valstu valstspiederīgo ieguldījumi pa ieguldījumu veidiem, izsniegto TUA skaits un ieguldījumu apjoms pret vienu izsniegto termiņuzturēšanās atļauju (2010-2015)

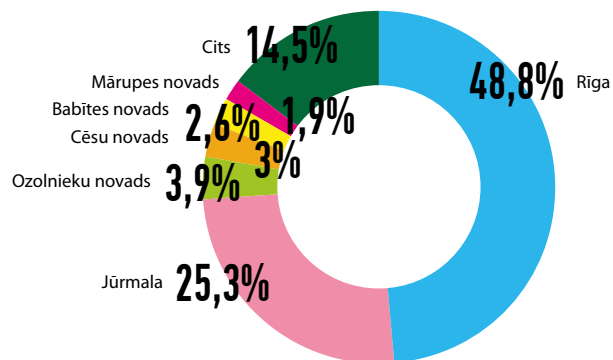
ieguldījuma veids	Trešo valstu valstspiederīgo ieguldījumi, EUR	Izsniegto TUA skaits (personām)	Ieguldījuma apjoms pret vienu izsniegto termiņuzturēšanās atļauju (personu), EUR
Nekustamais īpašums	1 081 140 003	13497	80 102,25
Kredītiestādes	145 088 131	1141	127 158,7
Kapitālsabiedrības	66 626 896	1425	46 755,72
Obligācijas	25 000	4	6250
Kopā	1 292 880 029	16067	80 468,04

Avots: PMLP statistikas dati.

Attiecībā uz ieguldījumiem nekustamajos īpašumos, apkopotā statistiskā informācija liecina, ka laika periodā no 2010. gada jūlija līdz 2015. gada aprīlim visvairāk nekustamo īpašumu ir iegādāti Rīgā (2 772 īpašumi) un Jūrmalā (1 434 īpašumi). Novados vispopulārākie nekustamā īpašuma iegādei ir bijuši Ozolnieku novads (221 īpašums) un Cēsu novads (171 īpašums) (12. attēls un 7. tabula).

12. attēls. Trešo valstu valstspiederīgo ieguldījumi nekustamajā īpašumā: īpašuma atrašanās vieta. Pieteikumu apjoms

7. tabula. Trešo valstu valstspiederīgo ieguldījumi nekustamajā īpašumā: īpašuma atrašanās vieta. Pieteikumu apjoms (skaits un %)

Īpašuma atrašanās vieta	Pieteikumu skaits	%
Rīga	2772	48,8
Jūrmala	1434	25,3
Ozolnieku novads	221	3,9
Cēsu novads	171	3,0
Babītes novads	148	2,6
Mārupes novads	106	1,9
Saulkrastu novads	95	1,7
Garkalnes novads	88	1,6
Ādažu novads	70	1,2
Bauskas novads	67	1,2
Amatas novads	56	1,0
Cits	449	7,9
Kopā	5677	100,0

Avots: PMLP statistikas dati.

Trešo valstu valstspiederīgie nodokļu maksātāji: juridiskās personas un pašnodarbinātie

Valsts ieņēmumu dienests (VID) apkopo informāciju par trešo valstu valstspiederīgajiem nodokļu maksātājiem – juridiskajām personām un pašnodarbinātajiem, kas ļauj aplūkot nodokļu maksātāju **skaitu** pa dažādām grupām. VID netiek veikta speciāla uzskaitē par nerezidentiem darba ņēmējiem un komersantu-nerezidentu veiktajiem maksājumiem. Baltoties uz pieejamo informāciju, var secināt, ka juridisko personu – nodokļu maksātāju no trešajām valstīm Latvijā ir ļoti maz un to skaits pēdējos gados nav būtiski pieaudzis, bet nedaudz ir pieaudzis pašnodarbināto trešo valstu valstspiederīgo skaits: 2015. gada 1. janvārī juridisko personu – nodokļu maksātāju no trešajām valstīm Latvijā bija 3, bet pašnodarbinātie - 47 (32 no Krievijas). Gandrīz visi pašnodarbinātie, izņemot vienu, par savu darbības veidu ir norādījuši operācijas ar nekustamo īpašumu.

8. tabula. Juridisko personu un pašnodarbināto – nodokļu maksātāju skaits no trešajām valstīm Latvijā. VID dati uz konkrētā gada 1. janvāri

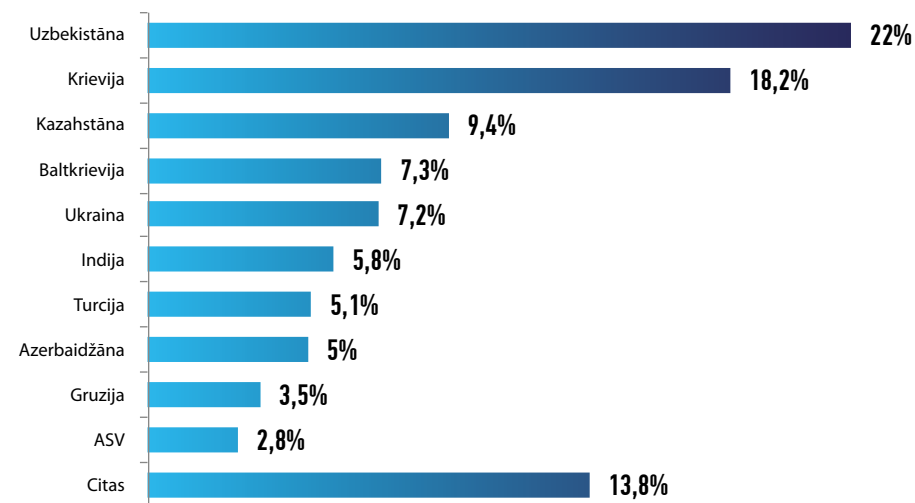
	2011	2012	2013	2014	2015
Juridiskās personas	3	2	5	3	3
Pašnodarbinātie	18	22	23	40	47

Avots: VID statistikas dati.

Studējošie trešo valstu valstspiederīgie

Latvijas augstskolās un koledžās 2014./2015. mācību gadā mācījās 5 293 studenti, no kuriem 54% jeb 2 844 bija trešo valstu valstspiederīgie studenti. Visvairāk trešo valstu valstspiederīgo studentu ir no Uzbekistānas (22%), Krievijas (18%) un Kazahstānas (9%) (13. attēls).

13. attēls. Studējošie trešo valstu valstspiederīgie 2014./2015. mācību gadā sadalījumā pēc valstiskās piederības (%)

Pēdējā gada laikā īpaši ir pieaudzis Uzbekistānas un Kazahstānas studentu skaits Latvijā (9. tabula). Skaitliski liels Uzbekistānas un Indijas studentu daudzums mācās Rīgas Tehniskajā universitātē (214 studenti no Uzbekistānas un 125 studenti no Indijas). 127 Uzbekistānas studenti mācās arī Biznesa augstskolā "Turība" un 95 - Rīgas Starptautiskajā ekonomikas un biznesa administrācijas augstskolā. Liels Krievijas un Azerbaidžānas studentu skaits ir Baltijas Starptautiskajā Akadēmijā (99 studenti no Krievijas un 51 students no Azerbaidžānas).

9. tabula. Studējošie trešo valstu valstspiederīgie 2014./2015. mācību gadā sadalījumā pēc valstiskās piederības (skaits un %)

Valsts	Skaits	%
Uzbekistāna	625	22,0
Krievija	518	18,2
Kazahstāna	266	9,4
Baltkrievija	207	7,3
Ukraina	205	7,2
Indija	164	5,8
Turcija	146	5,1
Azerbaidžāna	143	5,0
Gruzija	99	3,5
ASV	79	2,8
Citas	392	13,8
Kopā	2844	100,0

Avots: IZM statistikas dati.

Trešo valstu valstspiederīgo bērnu skaits, kas mācās vispārējās izglītības iestādēs

Saskaņā ar IZM sniegto statistiku 2013./2014. mācību gadā Latvijā mācījās 731 citas valsts pilsonis, no tiem trešo valstu valstspiederīgie – **380** (ES/EEZ pilsoņi – 239, par 112 skolēniem trūkst precīzas informācijas). Salīdzinot iepriekšējā mācību gadā Latvijā mācījās 255 trešo valstu valstspiederīgie skolēni.

2013./2014. mācību gadā 203 trešo valstu valstspiederīgie mācījās 1.-6. klasē, 89 mācījās 7.-9. klasē, bet 88 mācījās 10.-12. klasē. Lielākā daļa trešo valstu valstspiederīgo skolēnu ir Krievijas pilsoņi (57% jeb 216 skolēni), otrajā vietā ir ASV valstspiederīgie – 10% jeb 37 skolēni, pēc tam seko Ukrainas un Baltkrievijas pilsoņi (10. tabula).

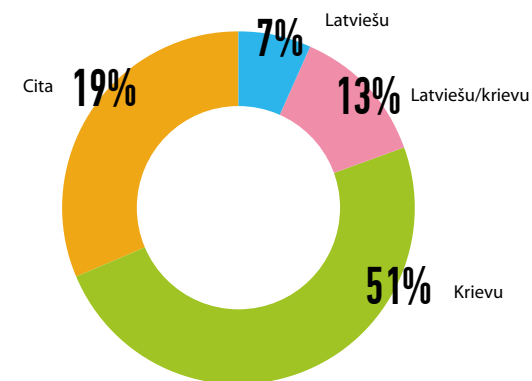
10. tabula. Trešo valstu valstspiederīgo bērnu skaits, kas mācās vispārējās izglītības iestādēs, pēc valstiskās piederības (skaits un %)

Valsts	Skaits	%
Krievija	216	56,8
ASV	37	9,7
Ukraina	29	7,6
Baltkrievija	22	5,8
Izraēla	10	2,6
Koreja	10	2,6
Cits	56	14,7
Kopā	380	100,0

Avots: IZM statistikas dati.

2013./2014. mācību gadā 26 jeb 7% trešo valstu valstspiederīgie mācījās latviešu plūsmas vispārīglītojošās skolās, 192 jeb 51% mācījās krievu plūsmas vispārīglītojošās skolās (skolās, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmas), 55 jeb 13% mācījās divplūsmu vispārīglītojošās skolās (skolas, kuras īsteno gan vispārējo, gan mazākumtautību izglītības programmu), bet 112 jeb 29% mācījās vispārīglītojošās skolās, kurās mācības norit citā valodā (angļu, franču, poļu vai baltkrievu) (14. attēls).

14. attēls. Trešo valstu valstspiederīgo bērnu, kas mācās vispārējās izglītības iestādēs, sadalījums pēc izglītības iestāžu mācību valodas 2013./2014. mācību gadā

2. PĒTĪJUMU APSKATS PAR TREŠO VALSTU VALSTSPIEDERĪGO SITUĀCIJU LATVIJĀ

Pētījumu apskats aptver laika periodu no 2009. līdz 2015. gada pirmajai pusei. Tā galvenie uzdevumi ir, pirmkārt, apzināt veiktos pētnieciskos darbus un publikācijas par trešo valstu pilsoņu situāciju Latvijā; otrkārt, novērtēt šo pētījumu pielietojuma iespējas kopējās trešo valstu pilsoņu situācijas dinamikas analīzei, t.sk. identificēt, ja tādas ir, pieejamo datu nepilnības; treškārt, iegūt papildus zināšanas par trešo valstu pilsoņu situāciju jomās, kas ir iekļautas šajā pētījumā.

2.1. Vispārējs pētījumu raksturojums

Pēdējais apjomīgākais un visaptverošākais pētījums par trešo valstu pilsoņu situāciju Latvijā - „Imigranti Latvijā: iekļaušanās iespējas un nosacījumi”⁹ tika veikts 2009. gadā. Šī pētījuma ietvaros tika veikta Latvijas un Eiropas Savienības tiesiskā regulējuma izpēte imigrācijas un imigrantu integrācijas jomā, statistikas datu analīze par trešo valstu valstspiederīgajiem Latvijā, trešo valstu valstspiederīgo situācijas padziļināta analīze, izmantojot gan kvantitatīvās aptaujas datus (N=401), gan padziļināto interviju datus (N=30). Tāpat tika pētīts darba devēju skatījums uz nodarbināto imigrantu integrāciju, dažādu pakalpojumu sniedzēju trešo valstu valstspiederīgajiem pieredze, kā arī politikas veidotāju diskurss par imigrācijas un imigrantu integrācijas politikas veidošanu un īstenošanu. Pētījumā tika secināts, ka “Latvijas īsteno-tā imigrācijas politika ir vērtējama kā imigrāciju neveicinoša”¹⁰, identificējot virkni grūtību, ar kurām saskaras trešo valstu pilsoņu, īpaši tie, kuriem ir termiņuzturēšanās atļaujas. Lielākās problēmas šai mērķa grupai tobrīd sagādāja veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība, bezmaksas vispārējās izglītības pieejamība, sociālo pakalpojumu nodrošinājums un darba tiesību ievērošana. Pētījuma autori, balstoties uz mērķa grupas pieredzi un daudzpusīgu situācijas analīzi, sniedza rekomendācijas normatīvā regulējuma pilnveidošanai, pakalpojumu kvalitātes pilnveidošanai, latviešu valodas apguves uzlabošanai un diskriminācijas novēršanai. 2015. gada pētījumā ir veikts salīdzinājums ar 2009. gada pētījuma rezultātiem, novērtējot gan izmaiņas Latvijas normatīvajā regulējumā attiecībā uz trešo valstu pilsoņu tiesību, pienākumu un iespēju kopumu dažādās jomās, gan izmaiņas, kuras raksturo 2009. un 2015. gadā veikto trešo valstu valstspiederīgo kvantitatīvo aptauju datu salīdzinājums.

Kopš 2009. gada Latvijā nav veikti sistēmiski pētījumi par trešo valstu pilsoņu iekļaušanās iespējām un reālo situāciju, kas aptvertu vienā pētījumā dažādas sabiedrības dzīves jomas un būtu balstīti uz oriģināliem mērķa grupas aptauju rezultātiem. Šajā periodā ir veikti vairāki pētījumi, kuru mērķis ir bijis iegūt zināšanas vai novērtēt kādu konkrētu trešo valstu pilsoņu imigrācijas un/vai integrācijas aspektu Latvijas sabiedrībā vai arī sniegt situācijas kopējo rak-

⁹ *Imigranti Latvijā: iekļaušanās iespējas un nosacījumi*. Zin. red. Zepa, B., Šūpule, I. (2009). Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.

¹⁰ Turpat, 6.lpp.

sturojumu, balstoties uz statistikas datiem un aktuālā tiesiskā ietvara analīzi.

Ne visus veiktos izpētes darbus vai politikas analīzes publikācijas var klasificēt kā pētījumus ar skaidri definētu mērķa grupu (trešo valstu pilsoņi), datu ieguves un analīzes metodēm, datos balstītiem secinājumiem. Neraugoties uz to, šajā apskatā lietots vienots apzīmējums *pētījumi*. Apzināto pētījumu kopumu var iedalīt trīs lielās grupās: pirmkārt, tradicionāli pētījumi, kuros izmantotas socioloģiskās datu ieguves un analīzes metodes; otrkārt, analītiskie raksti un ziņojumi, kuros izmantoti statistikas dati, tiesību akti, politikas dokumenti, sekundārie pētījumu dati, novērojumi, informācija no publiskām diskusijām un intervijām ar trešo valstu pilsoņiem; treškārt, imigrācijas un imigrantu integrācijas politikas analīzes pētījumi, t.sk. akadēmiskie pētījumi. Vēl viena pētījumu grupa ir publikācijas (raksti un ziņojumi), kuros sniegts Latvijas imigrācijas situācijas, politikas un īstenoto pasākumu pārskats.¹¹

Atsevišķu pētījumu grupu veido Eiropas migrācijas tīkla (*European Migration Network – EMN*) izpētes darbi, kurus Latvijā veic Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes (PMLP) speciālisti sadarbībā ar citu valsts institūciju speciālistiem. Pamatā šie pētījumi ir balstīti uz politikas dokumentu, tiesību aktu, statistikas datu un konkrētās jomas ekspertu intervijās iegūtās informācijas analīzi. Šajos pētījumos veiktās analīzes rezultāti izmantojami aktuālās situācijas un normatīvā regulējuma izmaiņu raksturojumam dažādās jomās – augstākā izglītība, nodarbinātība, uzņēmējdarbība, ģimenes apvienošanās, sociālā drošība un veselības aprūpe. Turklāt katru gadu Eiropa migrācijas tīkla kontaktpunkts Latvijā (PMLP) sagatavo un publicē politikas ziņojumus par migrācijas un patvēruma situāciju Latvijā¹², kuros, pirmkārt, raksturo politisko, tiesisko un institucionālo attīstību, otrkārt, politikas un normatīvo aktu izmaiņas, treškārt, Eiropas Savienības tiesību aktu migrācijas jomā ieviešanu Latvijā.

Ļoti nozīmīgs aspekts ir pētījumu mērķa grupa. Vairākos pētījumos ir kombinētās mērķa grupas, iekļaujot vienu vai vairākas no šādām grupām - trešo valstu pilsoņi, Latvijas nepilsoņi, re-emigranti (Latvijas valstspiederīgie, kuri atgriezušies uz dzīvi Latvijā). Pētījumi, kuru tiešajā vai netiešajā mērķa grupā nav ietverti trešo valstu pilsoņi, šajā apskatā nav ņemti vērā. Izvērtējot laika posmā no 2009. gada veiktos pētījumus no to mērķa grupas perspektīvas, jāsecina, ka nevienā no pētījumiem tā tiešā mērķa grupa, kura bijusi tieši iesaistīta kā datu sniedzējs, nav bijusi trešo valstu pilsoņi ar termiņuzturēšanās atļaujām.

Tālākais pētījumu apskats ir strukturēts galvenokārt tematiski, aptverot šādas tēmas: nodarbinātība, vispārējā un augstākā izglītība, politiskā un pilsoniskā līdzdalība, politikas novērtējuma pētījumi.

2.2. Nodarbinātības joma

Trešo valstu pilsoņu nodarbinātības jautājumiem veltīti vairāki pētnieciski darbi. 2010. gadā Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības speciāliste Natalja Mickēviča izstrādāja ziņojumu „Trešo

¹¹ Piemēram, Šūpule, I. (2014). Chapter 17: Latvia. In: *European Immigration. A Sourcebook*. (ed. Anna Triandafyllidou and Ruby Gropas). Ashgate Publishing Ltd.; pp. 211-222. Mensah, P. (2010). *Situation of new immigration in Latvia*. In: *New immigrants in Estonia, Latvia and Lithuania*. Legal Information Centre for Human Rights, p.25.-40.

¹² Pieejami: <http://www.emn.lv/?cat=4> (skatīts: 03.06.2015.)

valstu pilsoņu nodarbinātība Eiropas Savienības dalībvalstīs¹³. Tajā veikta Eiropas Savienības tiesiskā regulējuma attiecībā uz trešo valstu pilsoņu nodarbinātību analīze, raksturota trešo valstu pilsoņu nodarbinātības situācija Latvijā un vērtēta ES regulējuma ietekme uz Latvijas tiesisko regulējumu.

Vairākus pētījumus trešo valstu pilsoņu nodarbinātības jomā veikuši Eiropas migrācijas tīkla pētnieki Latvijā – PMLP speciālisti. Galvenās šajos pētījumos izmantotās metodes ir statistikas datu analīze un dokumentu analīze (normatīvais regulējums, politikas dokumenti, publikācijas globālajā tīmeklī u.c.), tajos plaši tiek izmantoti sekundārie datu avoti, taču minimālā apjomā tiek iegūti dati no pašiem trešo valstu pilsoņiem (atsevišķas intervijas, konkrētu gadījumu izpēte tiesisko normu piemērošanas ilustrācijai). Papildus tiek veiktas arī intervijas ar politikas veidotājiem un attiecīgās jomas ekspertiem.

2010. gadā veikts izpētes darbs „Migrācija – iespēja risināt pieprasījumu pēc darbaspēka Latvijā”, kurā norādīts, ka Latvijas līdzšinējā migrācijas politika saistībā ar nodarbinātību ir vērsta uz iekšējā darba tirgus aizsardzību un bezdarbnieku skaita samazināšanu. Neraugoties uz to, secināts, ka „Latvijas darba tirgū saglabāsies pieprasījums pēc trešo valstu valstspiederīgajiem – speciālistiem noteiktās jomās, tādās kā kuģu būves speciālisti, pavāri ar pieredzi dažādu tautu ēdienu gatavošanā un konsultanti dažādās specifiskās nozarēs.”¹⁴ Citā 2010. gadā veiktajā pētījumā „Īstermiņa un cirkulārā migrācija Latvijā: empīriskās liecības, pašreizējā politiskā prakse un nākotnes iespējas” norādīts, ka valsts pieeju īstermiņa migrācijai nosaka šāds galveno faktoru kopums – ekonomiskā attīstība, vietējā darba tirgus pieprasījums, demogrāfiskā situācija un sabiedriskā nostāja imigrācijas jautājumā¹⁵.

Aktuālās trešo valstu pilsoņu nodarbinātības situācijas analīze 2015. gadā, kas apkopota maza apjoma izpētes darbā „Darbaspēka iztrūkuma un darbaspēka migrācijas nepieciešamības Latvijā no trešajām valstīm noteikšana”, liecina, ka, pirmkārt, „migrācijas politikai turpmākajos gados būs nozīmīga loma demogrāfijas tendenču negatīvās ietekmes uz Latvijas darba tirgu mazināšanā”, otrkārt, ka joprojām lielāks pieprasījums ir pēc mazkvalificēta darbaspēka, lai gan tiek prognozēts straujāks pieprasījuma pieaugums pēc augsti kvalificētiem speciālistiem, galvenokārt zinātņu un inženieru tehnoloģiju jomā.¹⁶

2013. gadā Eiropas migrācijas tīkla speciālisti izstrādāja maza apjoma izpētes darbu „Augsti kvalificētu un kvalificētu trešo valstu pilsoņu piesaiste Latvijā”. Latvijā ieceļojušie augsti kvalificētie trešo valstu pilsoņi pēdējos gados ir pamatā no tādām valstīm kā Krievija, Ukraina, ASV, Baltkrievija, Turcija, Izraēla un Dienvidkoreja. Ziņojumā uzsvērts, ka, neraugoties uz to, ka Latvijai nav skaidras politikas un instrumentu augsti kvalificēta darba spēka piesaistei, „ievē-

¹³ Trešo valstu pilsoņu nodarbinātība Eiropas Savienības dalībvalstīs. (2010). Latvijas Brīvo arod biedrību savienība. Pieejams: http://www.lbas.lv/upload/stuff/201010/treso_valstu_darbinieku_nodarbinatiba_es_n.mickevica_30092010_gala.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

¹⁴ Migrācija – iespēja risināt pieprasījumu pēc darbaspēka Latvijā (2010). Eiropas migrācijas tīkls, 34.lpp. Pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/Labour_migration_09_08_2010_LV.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

¹⁵ Īstermiņa un cirkulārā migrācija Latvijā: empīriskās liecības, pašreizējā politiskā prakse un nākotnes iespējas (2010). Eiropas migrācijas tīkls, 8.lpp. Pieejams: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/circular-migration/15b_latvia_national_report_circular_migration_version_25oct2010_lv.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

¹⁶ Darbaspēka iztrūkuma un darbaspēka migrācijas nepieciešamības Latvijā no trešajām valstīm noteikšana. Maza apjoma izpētes darbs. (2015). Eiropas migrācijas tīkls, 5.-6.lpp. Pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/LV_EMN_focussed_study_determining_labour_migration_shortages_accept_FINAL_LV_docx.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

rojot negatīvās demogrāfiskās prognozes un joprojām augsto Latvijas iedzīvotāju emigrācijas līmeni, nākotnē valdības līmenī ir nepieciešams veikt pasākumus, lai aktīvāk piesaistītu augstas kvalifikācijas nodarbinātos.”¹⁷

Ivars Indāns vairākās savu pētījumu publikācijās¹⁸ ir analizējis Latvijas imigrācijas politiku starptautiskās migrācijas politikas kontekstā. Viņš norāda, ka Latvijā attiecībā uz imigrantu integrācijas jautājumiem līdz šim dominējusi birokrātiski regulējošā pieeja, kas ir vērsta uz migrācijas ierobežošanu un kontroli, savukārt, imigrācijas politikas pamatā ir selektīvā pieeja un iekšējā darba tirgus aizsardzība.¹⁹ 2012. gadā pētnieks pētījis jautājumu par augsti kvalificēto darba spēku un darba migrāciju, veicot Latvijas uzņēmēju aptauju (N=750) un pamatojot uzņēmējdarbības intereses imigrācijas politikas kontekstā. Latvijas uzņēmumu kopumu reprezentējošā aptaujā 84,1% aptaujāto uzņēmēju atzinuši, ka Latvijā nav nepieciešams ārvalstu darbaspēks, 10,6% norādījuši, ka ir nepieciešami kvalificēti darbinieki, 4,2% atzinuši, ka ir vajadzīgi vienkāršā darba darbinieki. Visaugstākais kvalificēta ārvalstu darba spēka pieprasījums ir konstatēts būvniecības nozarē, viszemākais – pakalpojumu jomā²⁰. Augstāks pieprasījums pēc ārvalstu darbaspēka ir uzņēmumiem ar lielāku darbinieku skaitu. Aptaujas dati rāda, ka 49,1% uzņēmēju visās tautsaimniecības nozarēs uzskata, ka pašreizējā Latvijas imigrācijas (t.i. darbaspēka piesaistes) politika nemaz vai drīzāk neatbilst uzņēmēju interesēm, tikai 14,8% uzskata, ka īstenotā politika atbilst uzņēmēju interesēm. Viskritiskāko vērtējumu snieguši ražošanas un pakalpojumu nozares uzņēmumi.²¹ I. Indāns secina, ka “Latvijas ekonomisko interešu nodrošināšanai vidējā un ilgtermiņa posmā ir svarīgi liberalizēt imigrācijas politiku, pārveidojot to par kontrolētu un selektīvu ārvalstu darbaspēka piesaisti eksportspējīgāko nozaru attīstībai”²².

Otrs šī pētījuma kontekstā nozīmīgs I. Indāna secinājums ir par nepieciešamību sekmēt augsti kvalificēta ārvalstu darbaspēka piesaisti, kas ļautu “pārorientēt Latvijas ekonomiku no mazkvalificēta darbaspēka izmantošanas un produkcijas ar zemu pievienoto vērtību ražošanas uz zināšanu ietilpīgu ekonomiku un produktu ražošanu ar augstu pievienoto vērtību”²³. Treškārt, pētnieks jau 2010. gadā vērs uzmanību uz nepieciešamību Latvijai aktīvi iesaistīties augstākās

¹⁷ Augsti kvalificētu un kvalificētu trešo valstu pilsoņu piesaiste Latvijā. Maza apjoma izpētes darbs. (2013). Eiropas migrācijas tīkls, 6.lpp. Pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/Attracting-Highly-Qualified-and-Qualified-TCN_LATVIA_LV_final.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

¹⁸ Indāns, I. (2010). Trešo valstu augsti kvalificētais darba spēks. Starptautiskā pieredze un Latvijas situācija. Rīga: Fr. Eberta fonds; Indāns, I. (2012). Starptautiskās migrācijas procesi un to pārvaldība Latvijā pēc pievienošanās ES. *Promocijas darbs*. Latvijas Universitāte; Indāns, I. (2014). Viesstrādnieki - Latvijas 3i (iespējas, ieguvumi un intereses). Pieejams: <http://www.integration.lv/lv/noderigi/355-ivars-indans-dr-demogr-viesstradnieki-latvijas-3i-iespejas-ieguvumi-un-intereses-02-04-2014> (skatīts: 04.04.06.)

¹⁹ Indāns, I. (2012). Starptautiskās migrācijas procesi un to pārvaldība Latvijā pēc pievienošanās ES. *Promocijas darbs*. Latvijas Universitāte, 91.-92.lpp. Pieejams: https://dSPACE.lu.lv/dSPACE/bitstream/handle/7/4788/29570-ivars_indans_2012.pdf?sequence=1 (skatīts: 02.06.2015.)

²⁰ Turpat, 99.lpp.

²¹ Indāns, I. (2014). Viesstrādnieki - Latvijas 3i (iespējas, ieguvumi un intereses), 2.lpp. Pieejams: <http://www.integration.lv/lv/noderigi/355-ivars-indans-dr-demogr-viesstradnieki-latvijas-3i-iespejas-ieguvumi-un-intereses-02-04-2014> (skatīts: 04.04.06.)

²² Indāns, I. (2012). Starptautiskās migrācijas procesi un to pārvaldība Latvijā pēc pievienošanās ES. *Promocijas darbs*. Latvijas Universitāte, 142.lpp. Pieejams: https://dSPACE.lu.lv/dSPACE/bitstream/handle/7/4788/29570-ivars_indans_2012.pdf?sequence=1 (skatīts: 02.06.2015.)

²³ Indāns, I. (2010). Trešo valstu augsti kvalificētais darba spēks. Starptautiskā pieredze un Latvijas situācija. Rīga: Fr. Eberta fonds, 30.lpp.

izglītības internacionalizācijas procesā, piesaistot ārvalstu studentus Latvijas augstskolās.²⁴

2.3. Vispārējā un augstākā izglītība

Ilgstoši Latvijā dzīvojošo trešo valstu valstspiederīgo bērniem nebija pieejama bezmaksas vispārējā izglītība, neraugoties uz to, ka Latvijā ir ar likumu noteikta obligātā pirmsskolas un pamatskolas izglītība. 2010. gada 26. marta grozījumi Izglītības likumā šo situāciju mainīja, būtiski uzlabojot izglītības pieejamību imigrantu bērniem. Kā liecina jaunākie statistikas dati, 2013./2014. mācību gadā Latvijas vispārīzglītojošajās skolās mācījās 731 skolēns no citām valstīm, no tiem trešo valstu valstspiederīgie – 380. Lai iegūtu zināšanas, kā šis mērķa grupas skolēni iekļaujas izglītības sistēmā, 2014. gadā Izglītības attīstības centrs (IAC) pēc Rīgas Domes pasūtījuma veica pētījumu "Situācijas izpēte par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīzglītojošās skolās"²⁵. Kā liecina pētījuma nosaukums, tas nav Latvijas trešo valstu pilsoņu bērnu, kas apmeklē Latvijas izglītības iestādes, reprezentējošs pētījums, bet aptver konkrētu skaitu Rīgas skolu un daudzveidīgu skolēnu mērķa grupu ar migrācijas pieredzi, proti, skolēnus, kuri ir iebraukuši vai atgriezušies Latvijā no citām valstīm, t.sk. trešo valstu pilsoņu bērni.

Pētījumā tika iekļautas šādas mērķa grupas: skolotāji, skolu administrācijas pārstāvji, vecāki, kā arī eksperti un organizācijas, kas strādā ar migrācijas jautājumiem un dažādām sociālajām grupām ar migrācijas pieredzi. Skolēni ir šī pētījuma netiešā mērķa grupa. Pētījumā izmantotas kvantitatīvās un kvalitatīvās datu ieguves metodes, t.sk. kvantitatīva skolu aptauja, kurā tika aptaujātas 94 Rīgas vispārīzglītojošās skolas, notika intervijas un grupu diskusijas ar skolu pārstāvjiem, sarunas ar vecākiem. Pētījumā izmantotā metodika iegūtos rezultātus ļauj attiecināt tikai uz konkrētā pētījuma dalībniekiem. Vienlaikus pētījums raksturo galvenās tendences, problēmas un to risinājuma iespējas.

Pētījuma autori, nenodalot atsevišķi trešo valstu pilsoņu skolēnus (ārvalstniekus) un reemigrantus, secina, ka šīs grupas skolēni visbiežāk mācās skolās ar krievu mācību valodu. Visvairāk skolēniem nepieciešams atbalsts latviešu valodas apguvei un adaptācijai skolā. Līdz šim skolas katru gadījumu risina ar individuālu pieeju, vienlaikus atzīstot, ka būtu vēlamas vienotas vadlīnijas vai ieteikumi, kā strādāt ar šādiem skolēniem. Lielākās grūtības skolām sagādājot bērnu ierašanās skolā mācību gada vidū, neskaidrais ģimenes uzturēšanās ilgums Latvijā, atšķirīga iepriekšējā mācību pieredze un vecāku nepietiekamā iesaistīšanās, lai palīdzētu bērniem labāk iekļauties skolā mācību procesā. Lai efektīvāk strādātu ar šādiem bērniem, skolām trūkst informācijas par iebraucēju izglītību reglamentējošiem dokumentiem, aktuālajiem metodiskajiem materiāliem un mācību līdzekļiem, tālākizglītības pasākumiem un konsultāciju iespējām problēmu gadījumos²⁶. Pētījumā ir apkopoti arī labās prakses piemēri, izvērsti ieteikumi valsts un pašvaldību institūcijām, skolām un skolotājiem, kā arī apkopota informācija par pieejamo metodisko atbalstu un mācību līdzekļu pieejamību.

²⁴ Turpat, 31.lpp.

²⁵ IAC, RD (2014). Pētījums "Situācijas izpēte par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīzglītojošās skolās". Pieejams: http://www.iksd.riga.lv/upload_file/IKSD_pievienotie/0_2014/2014_05/Situācijas izpēte jauniebr_Rīgas sk_2014.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

²⁶ Turpat, 13.-14.lpp.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā „Latvija 2030” noteikts mērķis sasniegt 10% ārvalstu studentu īpatsvaru Latvijas augstskolās²⁷. 2014. gadā, kā liecina statistikas datu analīze (skat. 1. nodaļu), Latvijas augstskolās studē 5016 ārvalstu studenti, kas veido 9% no visiem studējošajiem²⁸. Ārvalstu studentu piesaiste Latvijas augstskolām līdz šim tika vērtēta kā apgrūtināta, jo to ierobežo LR Augstskolu likums, kas nosaka, ka valsts dibinātās augstskolas isteno programmas latviešu valodā (56.pants), paredzot svešvalodu izmantošanas nosacījumus (piemēram, ES studiju programmas, kuras studenti apgūst Latvijā). Lai sekmētu ārvalstu studentu pieplūdumu Latvijā, kopš 2011. gada Latvijā darbojas Augstākās izglītības eksporta apvienība. Tās mērķis ir sadarbībā ar dažādām valsts institūcijām veicināt Latvijas augstākās izglītības eksporta attīstību un Latvijas studiju vides internacionalizāciju.

Vienīgais pētnieciskais darbs, kurā, izmantojot statistikas datu analīzes un dokumentu analīzes metodes, pētīta augstākās izglītības joma imigrācijas kontekstā, ir 2012. gada Eiropas migrācijas tīkla pētījums par ārvalstu studentu situāciju un ietekmi Latvijā. Pētījumā secināts, ka šīs mērķa grupas ietekme uz vietējo darba tirgu, demogrāfisko situāciju un nelegālo imigrāciju ir vāja. Vienlaikus, atsaucoties uz Valsts kancelejas pasūtīto ziņojumu par augstākās izglītības eksportspēju, uzsvērtā ārvalstu studentu iespējamā pozitīvā ietekme uz izglītības sistēmu, "īpaši studiju kvalitāti, radot internacionālāku studiju vidi, iepazīstinot ar citām mācību metodēm un nodrošinot vietējiem studentiem iespēju sagatavoties darbam starptautiskā vidē."²⁹

2.4. Politiskā un pilsoniskā līdzdalība

Pašu trešo valstu pilsoņu vērtējumā "līdzdalības ierobežojumi ir jūtīgs un emocionāls jautājums"³⁰. Trešo valstu pilsoņu politiskās un pilsoniskās līdzdalības jautājumu, izmantojot galvenokārt dokumentu analīzes metodes, ir analizējušas domnīcas "Providus" pētnieces Dace Akule³¹ un Marija Golubeva³². Abas autore norāda, ka trešo valstu pilsoņu politiskās līdzdalības iespējas – tiesības kandidēt un piedalīties pašvaldību vēlēšanās, tiesības kļūt par politisko partiju un asociāciju biedriem, kā arī dibināt politisku partiju – ir ļoti ierobežotas. Pilsoniskās līdzdalības iespējas – piedalīties jau izveidotās nevalstiskās organizācijās un arodbiedrībās, kā arī pašiem tās dibināt – nav liegtas, taču tikai dažas organizācijas tieši pārstāv imigrantus vai sniedz viņiem pakalpojumus³³. Liegtas ir tiesības organizēt protestus un piketus, taču piedalī-

²⁷ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā „Latvija 2030”, 93.lpp. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3323> (skatīts: 03.06.2015.)

²⁸ Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2014. gadā. Galvenie statistikas dati. (2014). Izglītības un zinātnes ministrija, Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departaments, 78.lpp. Pieejams: http://www.izm.gov.lv/images/statistika/augst_izgl/12.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

²⁹ Eiropas migrācijas tīkls (2012). Ārvalstu studentu imigrācija Latvijā. Izpētes darbs. Rīga: 2012. gada augustā, 35.lpp.

³⁰ Avots: Ose, L. Klausīšanās vingrinājums: vai "mēs" zinām, ko "viņiem" vajag? (12.12.2013.) Pieejams: <http://www.integration.lv/lv/noderigi/91-noderigi> (skatīts: 01.06.2015.)

³¹ Akule, D. (2011). Political participation of third country nationals on national and local level: Latvian country report. Centre for public policy "Providus", p. 1-27. Pieejams: http://providus.lv/upload_file/Publikācijas/2011/Political%20participation%20of%20third%20country%20nationals_Latvian%20country%20report.pdf (skatīts: 02.06.2015.)

³² Golubeva, M. (2011). Time for Improvement: Obstacles to Political participation of Immigrants in Estonia, Latvia and Poland. Centre for Public Policy PROVIDUS. Pieejams: http://providus.foo.lv/upload_file/Publikācijas/2011/Time%20for%20improvement.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

³³ Akule, D. (2011). Ierobežojumi kvalitatīvai imigrantu politiskajai līdzdalībai Latvijā. Sabiedriskās politikas centrs "Providus", 2.lpp.

ties tajos drīkst visi iedzīvotāji.

Attiecībā uz tiesību ierobežojumu trešo valstu pilsoņiem piedalīties pašvaldību vēlēšanās kā galvenais arguments tiek minēts tas, ka visas līdzdalības iespējas tiek nodrošinātas naturalizācijas ceļā. Taču jāņem vērā, ka par Latvijas pilsoni var kļūt ārvalstnieks, kurš Latvijā dzīvojis vismaz 10 gadus³⁴. Līdz ar dubultpilsonības atjaunošanu 2013. gada 1. oktobrī³⁵, daļēji ir maināts vēl viens šķērslis – proti, līdz šim, lai naturalizētos, ārvalstniekam bija jāatsakās no savas esošās pilsonības par labu Latvijas pilsonībai. Taču šis ierobežojums ir atrisināts tikai daļēji, jo Pilsonības likuma 9. pants skaidri nosaka to valstu kopumu, ar kurām ir iespējama dubultpilsonība. Tādējādi naturalizācija kā atslēga uz politiskās līdzdalības iespēju izmantošanu ir liegta lielai daļai Latvijā dzīvojošo ārvalstnieku, t.sk. trīs lielākajām ārvalstnieku kopienām, kuras pašvāgīgi dzīvo Latvijā - krieviem, ukraiņiem un baltkrieviem.

Vēl viens politiskās līdzdalības instruments, ar kura palīdzību iespējams iesaistīties lēmumu pieņemšanā, ir konsultatīvās institūcijas. D.Akules un M.Golubevas publikāciju tapšanas laikā (2011. gadā) autore norādīja, ka, neraugoties uz to, ka Latvijā pastāv atsevišķas konsultatīvās institūcijas, to darbība ir neefektīva, lai nodrošinātu caurspīdīgu un objektīvu konsultāciju procesu, kurā imigranti un viņu intereses pārstāvošās organizācijas var pilnvērtīgi iesaistīties politiku veidošanā, kas tieši ietekmē šo grupu. Kopš 2011. gada šajā jomā ir notikušas izmaiņas. Pamatojoties uz „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības attīstības un integrācijas politikas pamatnostādņiem 2012. – 2018.gadam” (apstiprinātas ar Ministru kabineta 2011. gada 20.oktobra rīkojumu Nr.542), 2013. gadā tika izveidota „Konsultatīvā padome trešo valstu pilsoņu integrācijai”. Tā sastāv no 18 valsts (Kultūras ministrija, Ārlietu ministrija, Iekšlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Labklājības ministrija, Veselības ministrija, Valsts kanceleja, Pilsonības migrācijas lietu pārvalde) un pašvaldību (Rīgas pilsētas dome, Daugavpils pilsētas dome) institūciju, kā arī no nevalstisko organizāciju (biedrības - „Latvijas Cilvēktiesību centrs”, „Patvērums”, „Drošā māja”, „Izglītības attīstības centrs”, „Latvijas Lietuviņu Jauniešu Kopiena”, „Izglītības un inovāciju attīstības centrs”, Latvijas Pašvaldību savienība, Latvijas Darba devēju konfederācija, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība) pārstāvjiem. Saskaņā ar šīs padomes nolikumu, tās mērķis ir „veicināt diskusiju un sadarbību starp institūcijām trešo valstu pilsoņu integrācijas jomā, sekmēt trešo valstu pilsoņu, kā arī viņus pārstāvošo nevalstisko organizāciju līdzdalību valsts politikas sabiedrības integrācijas jomā veidošanā”³⁶. Šīs padomes darbības efektivitātes izvērtējums līdz šim nav veikts, taču Kultūras ministrijas mājas lapā pieejamā informācija liecina, ka līdz šim ir notikušas trīs padomes sēdes. Turklāt šajā padomē no kopumā 18 pārstāvētajām institūcijām un organizācijām tikai četras nevalstiskās organizācijas ir uzskatāmas par tādām, kas pārstāv trešo valstu pilsoņu intereses, neviena no tām nav trešo valstu pilsoņu tiešās pārstāvniecības organizācija, proti, pašu trešo valstu pilsoņu dibināta organizācija.

Politiskās un pilsoniskās līdzdalības jomai atbilst arī 2013. gadā PMLP pasūtītais un nodibinājuma „Baltic Institute of Social Sciences” (BISS) veiktais kvalitatīvais pētījums “Par trešo valstu valstspiederīgo un Latvijas nepilsoņu viedokli par Latvijas pilsonību un iemesliem, kas veicina

³⁴ Turpat, 3.lpp.

³⁵ Pilsonības likums. (pieņemts 22.07.1994. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 1.10.2013.). *Latvijas Vēstnesis*, 93(224). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=57512> (skatīts 02.06.2015.)

³⁶ Konsultatīvās padomes trešo valstu pilsoņu integrācijai nolikums (16.01.2013.), 3. punkts. Pieejams: http://www.km.gov.lv/lv/nzarez_info/integracija/treso_valstu_pilsoni.html (skatīts: 03.06.2015.)

vai kavē pilsonības iegūšanu”³⁷. Šis ir viens no retajiem pētījumiem, kurā izmantotas socioloģiskās datu ieguves un analīzes metodes. Pētījuma mērķis bija noskaidrot trešo valstu valstspiederīgo, kuriem vismaz četrus gadus ir pastāvīgā uzturēšanās atļauja, un Latvijas nepilsoņu viedokli par Latvijas pilsonību un iemesliem, kas veicina vai kavē pilsonības iegūšanu. Jāuzsver, ka pētījuma mērķa grupā neietilpa trešo valstu pilsoņi ar termiņuzturēšanās atļaujām. Kopumā tika veiktas trīs fokusa grupu diskusijas Rīgā, Liepājā un Daugavpilī. Kā norāda pētnieki, galvenais mērķa grupas paustais motīvs pilsonības iegūšanai ir emocionāls, kas gan vairāk raksturīgs nepilsoņu grupai, proti, neērtības sajūta būt ģimenē vienīgajam bez Latvijas pilsonības, ja pārējie ģimenes locekļi ir pilsoņi. Otra daļa argumentu par pilsonības iegūšanu ir saistīti ar racionāliem apsvērumiem, piemēram, panākt, lai trešajā valstī uzkrātais darba stāžs tiktu ieskaitīts pensijas aprēķināšanā, iespēja piedalīties politiskajā dzīvē (piedalīties vēlēšanās, būt par deputāta kandidātu u.tml.) un iespēja iegādāties īpašumā zemi. Kavējošais faktors Latvijas pilsonības iegūšanai trešo valstu (Krievijas, Ukrainas) pilsoņu gadījumā ir nepieciešamība atteikties no savas valsts pilsonības.³⁸

Līdzās pilsonības iegūšanas motivācijas izpētei pētījumā tika analizēts arī mērķa grupas viedoklis par latviešu valodas lietošanu un valodas vidi. Divas galvenās motīvu grupas valodas apguves motivācijai ir, pirmkārt, instrumentālie motīvi – nodarbinātības nolūkos (darba devēju un darba vides prasības), otrkārt, emocionālie vai integratīvie motīvi – zināt valsts, kurā dzīvo, valodu.³⁹ Par nozīmīgu šķērslī valodas lietošanai pētījuma dalībnieki atzinuši valodas vides trūkumu, īpaši Daugavpils gadījumā. Pētnieki secina, ka galvenās problēmas latviešu valodas apguves jomā ir, pirmkārt, bezmaksas latviešu valodas kursu **pieejamība un pēctecība**, otrkārt, latviešu valodas apmācības kvalitāte.⁴⁰

2.5. Imigrantu integrācijas politikas novērtējumi

Pētījumu apskata noslēgumā ir aplūkoti divi laika posmā no 2009. līdz 2014. gadam veikti pētījumi, kuri saistīti ar imigrantu integrācijas politikas novērtējumu.

Pirmkārt, jāmin starptautisks imigrantu integrācijas politikas novērtējums “Imigrantu integrācijas politikas indekss” (MIPEX)⁴¹. Indeksa noteikšana ir balstīta uz 148 indikatoru novērtējumu septiņās sabiedrības dzīves jomās (darba tirgus mobilitāte, ģimenes apvienošanās, izglītība, politiskā līdzdalība, pastāvīgā uzturēšanās valstī, pilsonības iegūšanas iespējas un pretdiskriminācija), tādējādi atklājot daudzdimensiju kopskatu par imigrantu iespējām piedalīties sabiedrības dzīvē. Izvērtējot rīcībpolitikas un to īstenošanu, indekss parāda, vai visiem iedzīvo-

³⁷ Pētījums veikts PMLP projekta Nr. IF/2011/1.a./6 „Informatīva atbalsta sniegšana trešo valstu valstspiederīgajiem par Latvijas pilsonības iegūšanas iespējām” ietvaros, kas tika īstenots Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2011.gada programmas ietvaros ar Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda (75 %) un Latvijas valsts budžeta (25 %) finansējumu.

³⁸ Kvalitatīvs pētījums “Par trešo valstu valstspiederīgo un Latvijas nepilsoņu viedokli par Latvijas pilsonību un iemesliem, kas veicina vai kavē pilsonības iegūšanu”. Rīga: BISS, PMLP, 4.-5.lpp. Pieejams: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/jaunumi/publikacijas/petijumi/> (skatīts: 02.06.2015.)

³⁹ Kvalitatīvs pētījums “Par trešo valstu valstspiederīgo un Latvijas nepilsoņu viedokli par Latvijas pilsonību un iemesliem, kas veicina vai kavē pilsonības iegūšanu”. Rīga: BISS, PMLP, 10.lpp. Pieejams: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/jaunumi/publikacijas/petijumi/> (skatīts: 02.06.2015.)

⁴⁰ Turpat, 11.-12.lpp.

⁴¹ Huddleston, T.; Niessen, J.; Ni Chaoimh, E.; White, E., 2011. *Migrant Integration Policy Index III*. Brussels: British Council and Migration Policy Group.

tājiem ir garantētas vienlīdzīgas tiesības, pienākumi un iespējas. Šādu politikas novērtējumu rezultāti ir publicēti 2004., 2007., 2011. gadā. 2011. gadā Latvija ierindojās pēdējā, 31. vietā, no visām pētījumā iekļautajām valstīm, iegūstot kopējo punktu skaitu 31 (salīdzinājumam Zviedrija, kas ierindojās pirmajā vietā, ieguva 83 punktus). Svarīgi uzsvērt, ka Latvijas politikas novērtējuma gadījumā tiek ņemti vērā ne tikai trešo valstu pilsoņu, bet arī Latvijas nepilsoņu integrācijas nosacījumi un iespējas. Novērtējums tiek balstīts uz publiski pieejamajiem politikas dokumentiem un tiesību aktiem. Līdz ar to tas pamatā raksturo imigrantu integrācijas normatīvo dimensiju, nevis praksi. Galvenās 2010./2011. gadā konstatētās problēmu jomas ir politiskās līdzdalības iespējas imigrantiem, izglītība un pilsonības iegūšanas iespējas. Jaunākā MIPEX rezultāti tiks publiskoti 2015. gada 19. jūnijā⁴².

Otrkārt, 2011. gadā tika izstrādāta trešo valstu valstspiederīgo integrācijas politikas novērtējuma metodoloģija.⁴³ Tajā ir definētas trešo valstu valstspiederīgo integrācijas politikas novērtējuma jomas – latviešu valoda un pamatzināšanas par Latviju, nodarbinātība, veselība, izglītība, sociālā un tiesiskā aizsardzība, mājoklis, sociālie kontakti, pilsoniskā un politiskā līdzdalība, kā arī konkrēti šo jomu novērtēšanas indikatori. Metodika paredz izmantot daudzveidīgus datu avotus un metodes, t.sk. tiesiskā regulējuma analīzi, statistikas datu analīzi, mērķa grupas mērījumus, izmantojot kvantitatīvās un kvalitatīvās pētījumu metodes, sabiedriskās domas mērījumus, nevalstiskā sektora darbības un apkopotās informācijas analīzi, kā arī ārvalstu un nacionālā finansējuma programmu rezultātus. Metodikas rokasgrāmatā ir iekļauti ne tikai kritēriji datu novērtēšanai, bet arī aprobēti datu vākšanas instrumenti. Komplekss imigrantu integrācijas politikas novērtējums pēc šīs metodikas līdz šim nav veikts, taču tajā sniegtie ieteikumi par izmantojamajiem rādītājiem un to novērtēšanas metodēm ir ņemti vērā šī, 2015. gada, pētījuma metodikas izstrādē un īstenošanā.

Trešo valstu pilsoņu situācijas regulāra monitoringa veikšana ļautu gan iegūt sistēmiskus un visaptverošus datus visās augstāk minētajās sabiedrības dzīves jomās, gan novērtēt situācijas izmaiņas dinamiskā. Ļoti būtiski ir veikt pētījumus (un monitoringa metodoloģija to paredz), kuru tiešā mērķa grupa ir trešo valstu pilsoņi, tādējādi iegūstot nepastarpinātus datus. Līdz šim pieejamie dati, kā jau iepriekš uzsvērts, ir fragmentāri, tikai retos gadījumos balstīti uz pašu trešo valstu pilsoņu sniegtajiem datiem, tiek vākti neregulāri, neaptver visas trešo valstu pilsoņu integrācijas jomas. Šāda pieeja apgrūtina īstenoto pasākumu trešo valstu pilsoņu integrācijas jomā novērtēšanu un datus pamatotu tālāko iniciatīvu virzīšanu un lēmumu pieņemšanu.

⁴² Pētījuma "Trešo valstu pilsoņu situācija Latvijā" (2015) publikācija tika sagatavota līdz 2015. gada 12. jūnijam.

⁴³ Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas politikas novērtējuma metodoloģijas rokasgrāmatā (2011). Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.

3. TREŠO VALSTU PILSOŅU SITUĀCIJAS LATVIJĀ RAKSTUROJUMS: KVANTITATĪVO DATU ANALĪZE

Trešo valstu pilsoņu situācijas raksturojums ir balstīts uz kvantitatīvās aptaujas datiem (aptaujas aprakstu skat. nodaļā „Pētījuma metodikas apraksts”), kuri pēc iespējas ir salīdzināti ar 2009. gadā veiktās aptaujas datiem⁴⁴. Rezultātu interpretācijā ir jāņem vērā vairāku datu pilnīgu un tiešu salīdzinājumu ierobežojoši faktori – atšķirības aptaujas datu vākšanā (anketēšanas metode), atšķirīgi atsevišķu jautājumu un piedāvāto atbilžu variantu formulējumi, kā arī atšķirīgs iespējamo atbilžu skaits vairāku atbilžu jautājumos. Tajos gadījumos, kad datu salīdzināmība ir bijusi iespējama no jautājumu un atbilžu variantu formulējuma viedokļa, tas ir veikts, neraugoties uz anketēšanas metodes ierobežojumiem.

Datu analīzē ir nodalītas trīs trešo valstu pilsoņu grupas: trešo valstu pilsoņi ar TUA (N=371), trešo valstu pilsoņi ar PUA (N=94), trešo valstu pilsoņi bez uzturēšanās atļaujas (N=7). Pētījuma galvenā mērķa grupa ir **trešo valstu valstspiederīgie ar termiņuzturēšanās atļauju (TUA), kuri uzturas Latvijā līdz pieciem gadiem**. Bez šīs mērķa grupas aptaujā piedalījās un analīzē ir iekļautas arī citas trešo valstu pilsoņu grupas: trešo valstu pilsoņi, kuri Latvijā uzturas ar TUA ilgāk par pieciem gadiem; trešo valstu pilsoņi, kuri Latvijā uzturas ar pastāvīgās uzturēšanās atļauju (PUA) līdz pieciem gadiem un ilgāk par pieciem gadiem. Tie aptaujas dalībnieki, kuri Latvijā uzturas ilgāk par 20 gadiem, datu analīzē netika iekļauti. Kopumā aptaujas datu analīzē ir iekļauti **478 respondenti**. Lai nodrošinātu augstāku 2009. gada un 2015. gada aptaujas datu salīdzināmību, arī no 2009. gada aptaujas izlases tika izslēgti tie respondenti, kuri Latvijā uzturas ilgāk par 20 gadiem. Līdz ar to kopējais šajā analīzē izmantotais 2009. gada aptaujas izlases kopums ir 372 respondenti.

Kvantitatīvo datu analīze ir strukturēta atbilstoši aptaujas anketā ietvertu jautājumu tematiskajiem blokiem: pirmajā apakšnodaļā ir sniegts trešo valstu pilsoņu raksturojums pēc dažādām demogrāfiskajām un sociālajām pazīmēm, otrajā apakšnodaļā ir analizēta mērķa grupas nodarbinātības situācija, trešajā – latviešu valodas apguves pieredze un piederības sajūta Latvijai, ceturtajā – iekļaušanās sociālajā un lingvistiskajā vidē, piektajā – mediju lietošanas paradumi, sestajā apakšnodaļā ir apkopotas galvenās trešo valstu pilsoņu problēmas, dzīvojošot Latvijā, septītajā – saskarsme ar valsts iestādēm un informācijas pieejamība par dažādiem pakalpojumiem, bet astotajā – diskriminācijas pieredze.

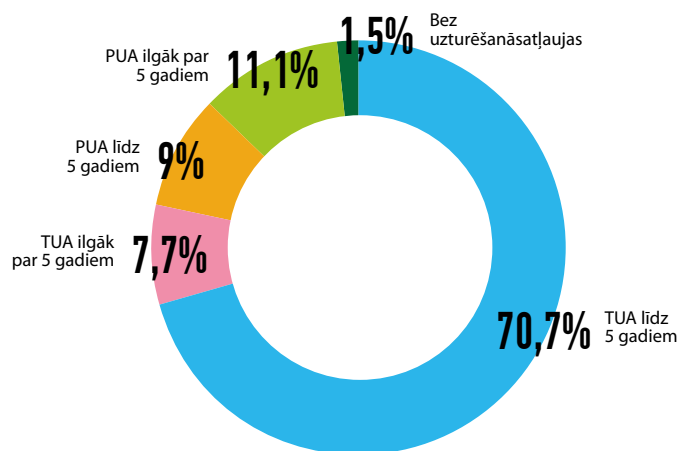
3.1. Trešo valstu pilsoņu raksturojums pēc uzturēšanās ilguma, statusa, ierašanās iemesla, demogrāfiskajām un sociālajām pazīmēm

Kopumā 80,4% aptaujāto trešo valstu pilsoņu Latvijā uzturas ne ilgāk kā piecus gadus, no tiem mazāk par vienu gadu šeit dzīvo 26,4% (2009. gadā – 21%), bet vienu līdz piecus gadus – 54%

⁴⁴ *Imigranti Latvijā: iekļaušanās iespējas un nosacījumi*. Zin. red. Zepa, B., Šupule, I. (2009). Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.

(2009. gadā – 54,6%). Ilgāk par pieciem gadiem Latvijā dzīvo 18,8% aptaujāto trešo valstu pilsoņu (2009. gadā – 21,5%). Šis sadalījums būtiski neatšķiras no 2009. gada aptaujas. No visiem aptaujātajiem 78,4% ir TUA, 19,9% Latvijā dzīvo ar PUA, bet 1,5% norādījuši, ka dzīvo Latvijā bez uzturēšanās atļaujas (pamatā tie ir gadījumi, kad tiek gaidīta dokumenta izsniegšana). 15. attēlā ir atspoguļots aptaujas dalībnieku sadalījums pēc uzturēšanās ilguma un statusa pazīmes.

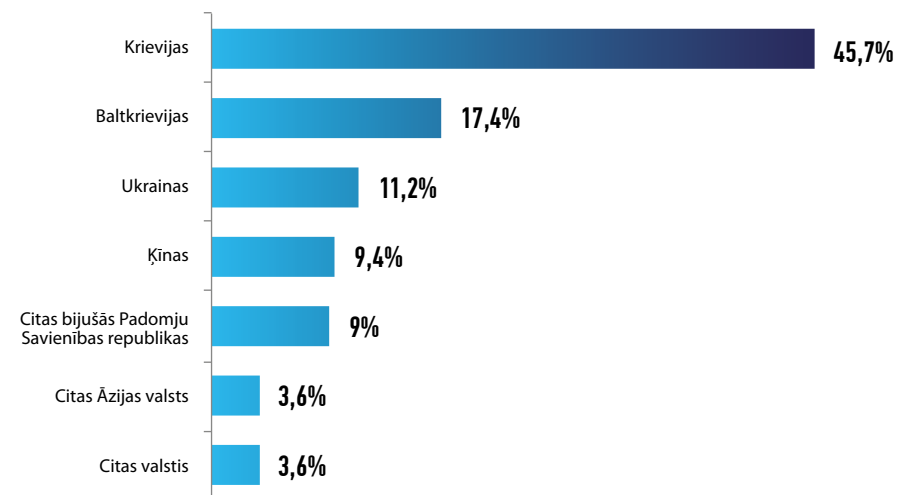
15.attēls. Trešo valstu pilsoņu sadalījums pēc uzturēšanās ilguma un statusa

Tie, kuri sniedza konkrētu atbildi, N=473

Lielāko trešo valstu pilsoņu grupu aptaujāto vidū veido Krievijas, Baltkrievijas un Ukrainas pilsoņi. Kopējais respondentu sadalījums atkarībā no pilsonības ir redzams 16. attēlā.

16.attēls. Trešo valstu pilsoņu sadalījums pēc pilsonības

Tie, kuri sniedza konkrētu atbildi, N=473

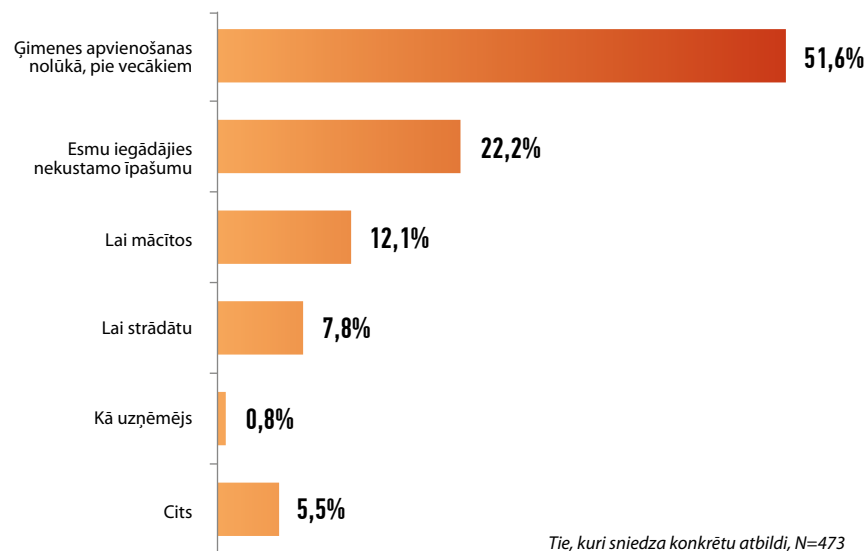
No visiem respondentiem 45,7% ir Krievijas pilsonība un 17,4% – Baltkrievijas pilsonība. Kā liecina statistikas dati, Ukrainas pilsoņi ir šobrīd otra lielākā trešo valstu valstspiederīgo grupa Latvijā (12%). Veiktajā aptaujā iekļuvuši 11,2% respondentu ar Ukrainas pilsonību, 9,4% respondentu ir Ķīnas pilsonība, savukārt vēl 9% ir no citām bijušās Padomju Savienības republikām (Armēnijas, Azerbaidžānas, Gruzijas, Kazahstānas, Kirgizstānas, Moldovas, Tadžikistānas, Uzbekistānas), 3,6% norādījuši citu Āzijas valstu pilsonību (Butānas, Indijas, Japānas, Korejas, Mjanmas, Pakistānas, Singapūras, Taizemes) un 3,6% vēl citu valstu (Argentīnas, ASV, Brazīlijas, Dienvidāfrikas, Ēģiptes, Izraēlas, Kamerūnas, Kubas, Maķedonijas, Nigērijas, Peru, Turcijas) pilsonību.

Līdzīga proporcija ir arī respondentu sadalījumā pēc uzturēšanās atļaujas veida un pilsonības. No visiem tiem, kuriem ir TUA, 46,3% ir Krievijas pilsoņi, 16,3% – Baltkrievijas pilsoņi, 10,7% – Ķīnas pilsoņi, 9,9% – Ukrainas pilsoņi. Salīdzinoši mazāk starp tiem, kuriem ir PUA, ir Ķīnas pilsoņi (2,2%) un citu Āzijas valstu pilsoņi (2,2%). Visvairāk grupā ar PUA ir Krievijas (48,9%) un Baltkrievijas (20,7%) pilsoņi.

Divi 2015. gada aptaujā visbiežāk minētie **ierašanās iemesli Latvijā** ir ģimenes apvienošana (t.sk. ierašanās pie vecākiem) (51,6%) un nekustamā īpašuma iegāde (22,2%). Nākamie biežāk minētie iemesli ir mācības un darbs, attiecīgi – 12,1% un 7,8% (17. attēls). Citu iemeslu, piemēram, veikt reliģisko darbu, tikt prom no karadarbības zonas, nodrošināt saviem bērniem izglītības iespējas u.c., minējuši 5,5% aptaujāto.

17. attēls. Trešo valstu valstspiederīgo ierašanās iemesli Latvijā

Ierašanās iemeslu sadalījums atkarībā no uzturēšanās atļaujas veida ir proporcionāli līdzīgs. Respondentu ar TUA vidū ģimenes apvienošanas nolūkā ir ieradušies 48,2%, nekustamā īpašuma iegādi norādījuši 26,7%. Tie, kas ieradušies Latvijā ar mērķi strādāt, vairāk uzturas šeit ar PUA (13,8%) nekā ar TUA (6,5%), savukārt, tie, kas mācās, vairāk ir ar TUA (12,9%) nekā ar PUA (8,5%). Ņemot vērā 2010. gada 1. jūlija grozījumus Imigrācijas likumā, 2009. gada un 2015. gada aptaujās attiecīgajā jautājumā ietvertie ierašanās iemesli ir atšķirīgi, tāpēc dati nav tieši salīdzināmi.

Analizējot ierašanās iemeslus respondentu pilsonības griezumā, redzams, ka 90,9% Ķīnas pilsoņu ieradušies Latvijā (ieguvuši UA), iegādājoties nekustamo īpašumu. Krievijas, Ukrainas un Baltkrievijas pilsoņi lielākā daļā ieradušies ģimenes apvienošanas nolūkā (attiecīgi – 56,8%, 75%, 63%). Interesanti, ka citu bijušo Padomju Savienības republiku valstis pārstāvošie pilsoņi Latvijā vairāk ieradušies mācību nolūkos (52,4%).

11. tabulā ir apkopoti dati, kas raksturo 2015. gadā aptaujāto trešo valstu pilsoņu kopumu pēc dažādām sociāli demogrāfiskajām pazīmēm – dzimuma, vecuma, izglītības, pilsonības un dzimtās valodas. Aptaujā izmantotā metodika ļauj attiecināt šo portretējumu tikai uz aptaujas dalībniekiem, nevis visu trešo valstu pilsoņu kopumu Latvijā.

11. tabula. 2015. gadā aptaujāto trešo valstu pilsoņu statistiskais portrets (%)

	2015.
Dzimums	
Vīrieši	31,4
Sievietes	68,6
Vecums	
15-24 gadi	10,1
25-34 gadi	26,2
35-44 gadi	29,6
45-54 gadi	19,0
55 gadi un vairāk	15,0
Izglītība	
Sākumskolas	0,2
Pamatizglītība	1,6
Vidējā/vidējā speciālā izglītība	21,1
Augstākā izglītība	77,1
Pilsonība	
Krievijas	45,7
Baltkrievijas	17,4
Ukrainas	11,2
Ķīnas	9,4
Citu bijušo Padomju Savienības republiku pilsonība	9,0
Citu Āzijas valstu pilsonība	3,6
Citas valsts pilsonība	3,6
Dzimtā valoda	
Krievu	65,6
Ukrainu	9,0
Ķīniešu	9,2
Citu bijušo Padomju Savienības republiku valodas	7,8
Citu Āzijas valstu valoda	3,4
Citas valodas	4,2

Lielākā daļa 2015. gadā aptaujāto trešo valstu pilsoņu dzīvo Rīgā (66,5%), Pierīgā (Ādažos, Babītes novadā, Garkalnes novadā, Ķekavas novadā, Mārupē, Ogrē, Olainē, Rīgas rajonā, Salaspilī, Stopiņu novadā, Vangažos) dzīvo 8,2%, Latvijas lielajās pilsētās (Daugavpilī, Liepājā, Jelgavā, Jēkabpilī, Jūrmalā, Rēzeknē, Valmierā, Ventspilī) – 15,5%, bet citās pilsētās un ciemos – 9% respondentu. Gandrīz divas trešdaļas (66,9%) aptaujāto dzīvo savā vai ģimenes locekļu

īpašumā, no tiem 26,8% dzīvo privātmājā un 40,1% – dzīvoklī. 18,9% dzīvo īrētā dzīvoklī, 5,4% – pie radiem vai draugiem, 3% – studentu kopmītnēs. Salīdzinot trešo valstu pilsoņu grupas ar TUA un PUA, redzams, ka starp tiem, kuriem ir TUA, vairāk nekā caurmērā ir tādu, kas dzīvo savā privātmājā, savukārt, starp tiem, kuriem ir PUA, lielāks nekā caurmērā ir to īpatsvars, kas dzīvo savā dzīvoklī.

Summējot atbildes „ļoti apmierināts” un „drīzāk apmierināts”, 83,6% aptaujāto ir apmierināti ar savu pašreizējo **dzīves vietu**, savukārt 8,5% – nav apmierināti. Augstāks apmierinātības līmenis ir to vidū, kas Latvijā uzturas ar TUA (85,9%), kamēr to vidū, kuriem ir PUA, šis rādītājs ir 75%.

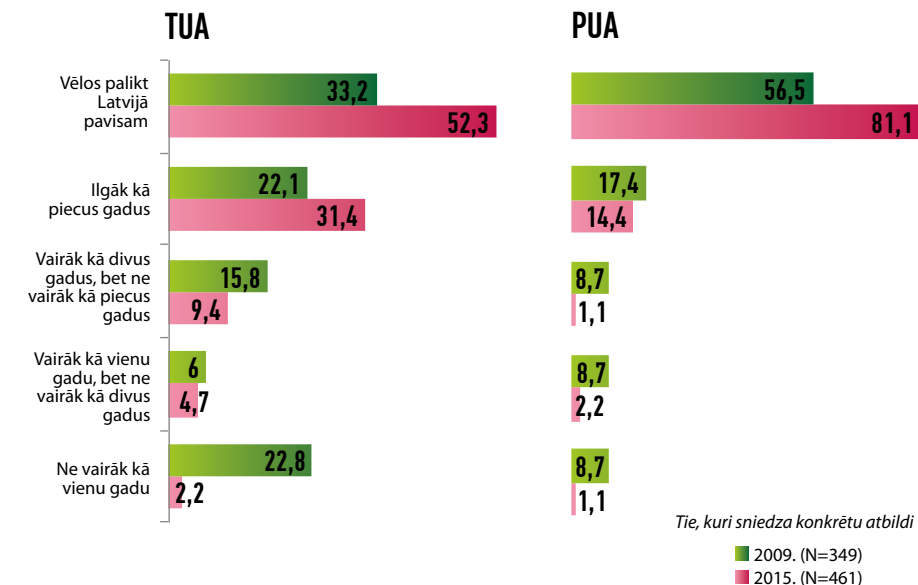
25,2% aptaujāto trešo valstu pilsoņu dzīvo vieni (2009. gadā – 44,1%), savukārt 74,8% – kopā ar sievu, vīru vai kopdzīves partneri (2009. gadā – 55,9%). Retāk vieni dzīvo tie respondenti, kuri Latvijā uzturas ar PUA. **53,2% gadījumu respondenta dzīvesbiedrs ir Latvijas pastāvīgais iedzīvotājs vai pilsonis**, 39% gadījumu – citas valsts pilsonis, kas dzīvo Latvijā mazāk nekā piecus gadus, bet 7,8% gadījumu – citas valsts pilsonis, kas dzīvo Latvijā piecus gadus un ilgāk. Šajā aspektā ir būtiskas atšķirības starp respondentiem ar TUA un PUA. 49,3% respondentu ar TUA dzīves biedrs ir pastāvīgais Latvijas iedzīvotājs vai pilsonis, bet 50,7% – citas valsts pilsonis. Savukārt, starp tiem, kuriem ir PUA, 68,5% gadījumos dzīves biedrs ir pastāvīgais Latvijas iedzīvotājs vai pilsonis, bet 31,5% – citas valsts pilsonis.

9,2% respondentu ir dzīvesbiedrs, kas nedzīvo Latvijā (2009. gadā – 15%), biežāk šāda situācija ir trešo valstu pilsoņiem ar TUA. 60,5% gadījumu sieva vai vīrs (kopdzīves partneris) plāno pārcelties uz dzīvot uz Latviju (2009. gadā – tikai 17,1% plānoja pārcelšanos pie dzīvesbiedra), 39,5% gadījumu – neplāno to darīt (2009. gadā – 82,9%). Lielāks to dzīvesbiedru īpatsvars, kas neplāno pārcelties uz Latviju, ir aptaujātajiem ar TUA. Vaicāti par iemesliem, kāpēc dzīvesbiedrs neplāno pārcelties uz Latviju, respondenti visbiežāk norādījuši grūtības atrast darbu Latvijā, kam seko ģimenes pienākumi izcelsmes valstī un īstermiņa uzturēšanās plāni Latvijā.

44,9% aptaujāto ir bērni vecumā līdz 18 gadiem (2009. gada aptaujā šis rādītājs bija zemāks – 37,3% respondentu bija nepilngadīgi bērni). Vērā ņemamu atšķirību šajā rādītājā starp trešo valstu pilsoņiem ar TUA un PUA nav. 93,1% gadījumu bērni dzīvo kopā ar vecākiem Latvijā (2009. gadā – 73,8%) un tikai 7,8% gadījumu tas tā nav (2009. gadā 26,2% respondentu bērni nedzīvoja Latvijā). Nedaudz biežāk bērni nedzīvo ar vecākiem, kuriem Latvijā ir termiņuzturēšanās atļauja.

57,9% aptaujāto trešo valstu pilsoņu vēlas palikt Latvijā pavisam (2009. gadā – tādu bija 33,8% no visiem aptaujātajiem), 28% – ilgāk kā piecus gadus (2009. gadā – 20,6%). Ja 2009. gadā ne ilgāk kā vienu gadu Latvijā plānoja palikt 22,3% trešo valstu pilsoņu, tad 2015. gadā šādi plāni ir vairs tikai 2% aptaujāto. Kopumā ir vērojama tendence plānot palikt Latvijā ilgāku laiku vai pavisam. Lielāks to respondentu īpatsvars, kas vēlas palikt Latvijā pavisam, ir starp tiem, kuriem ir PUA (81,1%), attiecīgi to vidū, kuriem ir TUA, šādi plāni ir 52,3% (18. attēls).

18. attēls. Trešo valstu pilsoņu ar TUA un PUA plāni palikt Latvijā. 2009. un 2015. gads (%)

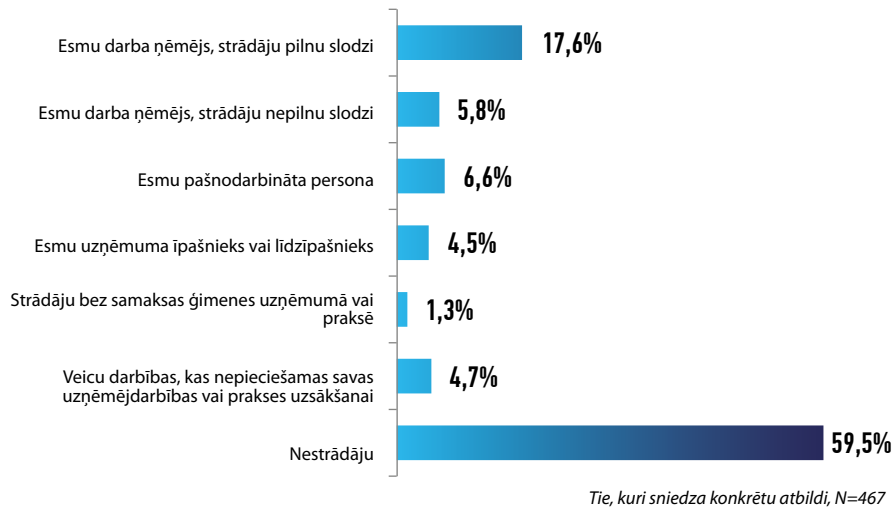
Nepastāv būtiskas atšķirības plānos par palikšanas ilgumu Latvijā starp strādājošajiem un nestrādājošajiem trešo valstu pilsoņiem. Nelielas atšķirības ir vērojamas atkarībā no respondentu izglītības līmeņa, proti, biežāk vēlmī palikt Latvijā ir pauduši aptaujātie ar vidējo un vidējo speciālo izglītību (67,7%), savukārt respondentu vidū ar augstāko izglītību pavisam Latvijā gribētu palikt 56,3%, bet ilgāk par pieciem gadiem – 31,3%. Analizējot šo rādītāju respondentu pilsonības griezumā, redzams, ka vairāk to, kas vēlas palikt pavisam, ir starp Krievijas un Ukrainas pilsoņiem (attiecīgi 67,5% un 68%). Savukārt, Ķīnas pilsoņu vidū šis rādītājs ir 44,2%.

3.2. Trešo valstu pilsoņu nodarbinātība

2014. gadā Latvijā, saistībā ar nodarbinātību uzturējās 2966 trešo valstu pilsoņi.⁴⁵ No visiem 2015. gadā aptaujātajiem trešo valstu pilsoņiem 40,5% strādā (2009. gadā – 49,1%), t.sk. 23,4% ir pilnas vai nepilnas slodzes darba ņēmēji, 6,6% ir pašnodarbinātie, 4,5% ir uzņēmuma īpašnieki vai līdzīpašnieki (19. attēls).

⁴⁵ Darbaspēka iztrūkuma un darbaspēka migrācijas nepieciešamības Latvijā no trešajām valstīm noteikšana. Maza apjoma izpētes darbs. (2015). Eiropas migrācijas tīkls, 5.lpp. Pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/LV_EMN_focused_study_determining_labour_migration_shortages_accept_FINAL_LV_docx.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

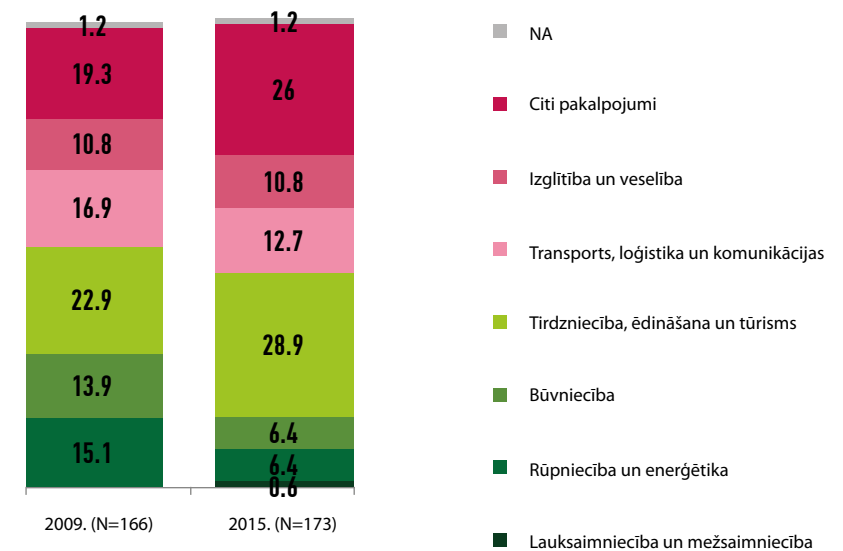
19. attēls. Trešo valstu pilsoņu sadalījums pēc nodarbinātības statusa un veida

No visiem strādājošajiem **23,5% strādā sev atbilstošā profesijā** (novērtējums veikts, salīdzinot respondenta norādīto pamata profesiju un profesiju, kurā viņš/viņa strādā Latvijā), 16% strādā līdzīgā profesijā, bet **49,2% strādā citā profesijā**. Būtisku atšķirību šajā rādītājā starp trešo valstu pilsoņiem ar TUA un PUA nav. Augstāks nodarbinātības līmenis ir vīriešiem – Latvijā strādā 52,3% vīriešu un 35,4% sieviešu.

2015. gada aptaujas rezultāti liecina, ka visvairāk aptaujāto trešo valstu valstspiederīgo ir nodarbināti tirdzniecības, ēdināšanas un tūrisma jomā (28,9%), izglītības un veselības jomā strādā 17,9%, trešajā vietā biežuma ziņā ierindojas transporta, loģistikas un komunikācijas nozare, kas ietver arī informācijas tehnoloģiju nozari (12,7%). Salīdzinoši ar 2009. gadu (20. attēls), redzams, ka ir pieaudzis tirdzniecības, ēdināšanas un tūrisma nozarē strādājošo īpatsvars (2009. gadā – 22,9%; 2015. gadā – 28,9%), savukārt samazinājies – rūpniecības un enerģētikas nozarē (2009. gadā – 15,1%; 2015. gadā – 6,4%) un būvniecības nozarē (2009. gadā – 13,9%; 2015. gadā – 6,4%). Trešo valstu valstspiederīgie nav nodarbināti valsts pārvaldē, lauksaimniecībā un mežsaimniecībā. Būtisku atšķirību šajā rādītājā starp trešo valstu pilsoņiem ar TUA un PUA nav.

20. attēls. Strādājošo trešo valstu pilsoņu sadalījums pēc nodarbinātības nozares. 2009. un 2015. gads (%)

Tie, kuri strādā un kuri sniedza konkrētu atbildi

No tiem strādājošiem trešo valstu valstspiederīgiem, kas norādīja savus mēneša ienākumus – **darba algu uz rokās**, 36,2% saņem līdz 360 eiro mēnesī, 31,2% – no 361 līdz 560 eiro mēnesī, 32,6% saņem 561 eiro un vairāk. 2015. gada vidējā neto darba alga, saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem, ir 560 eiro mēnesī⁴⁶. Aptaujas dati parāda, ka teju divas trešdaļas strādājošo trešo valstu valstspiederīgo (67,4%) saņem mazāk nekā vidējā neto darba alga Latvijā. Darba algu, kas ir mazāka par vidējo neto darba algu, biežāk saņem respondenti ar PUA (ar TUA 61,9% gadījumu, ar PUA 75% gadījumu). Saskaņā ar Latvijas tiesisko regulējumu, trešās valsts pilsonim, kurš uzturas Latvijā nodarbinātības nolūkos (pēc darba devēja izsaukuma) obligāti jānodrošina vismaz tāda alga, kas atbilst vidējai bruto darba samaksai iepriekšējā gadā⁴⁷ – attiecīgi 2015. gadā tā ir 765 EUR. No visiem aptaujātajiem darba nolūkos Latvijā ir ieradusies 38 respondenti, no kuriem 22 uzrādīja savus neto ienākumus mēnesī. No šiem 22 strādājošajiem trešo valstu pilsoņiem seši norādījuši, ka saņem līdz 360 eiro mēnesī, seši saņem 361 – 560 eiro mēnesī un tikai 10 respondentu alga ir virs 561 eiro mēnesī.

No tiem, kas šobrīd nestrādā, 89,6% vēlētos strādāt Latvijā, turklāt nav atšķirību starp respondentiem ar TUA un PUA. Galvenie iemesli, kāpēc aptaujātie trešo valstu pilsoņi Latvijā nestrādā, ir atspoguļoti 21. attēlā.

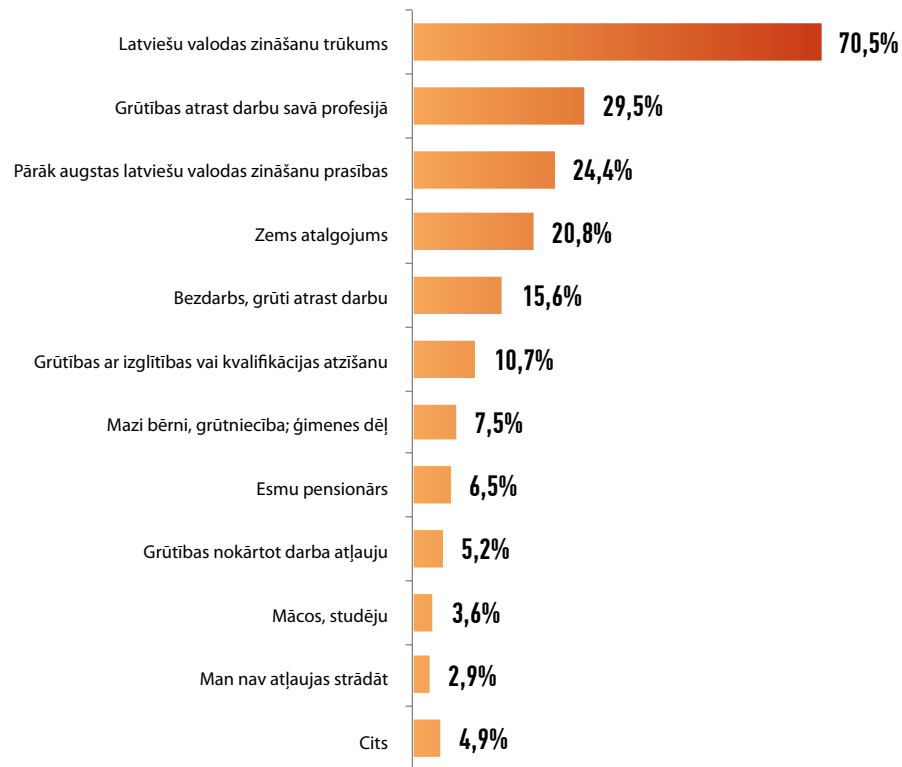
⁴⁶ Avots: CSP datu bāze. Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Socila/Socila_ikgad_dsamaksa/?tablelist=true&rxid=89fa53c2-5ff7-456f-aae4-c4274cf3b2aa (skatīts: 12.06.2015.)

⁴⁷ Ministru kabineta noteikumi (21.06.2010.) Nr.550, „Noteikumi par ārzemniekam nepieciešamo finanšu līdzekļu apmēru un finanšu līdzekļu esības konstatēšanas kārtību”, 11.2. punkts. Latvijas Vēstnesis, Nr.100 (4292), 28.06.2010. (stājās spēkā 01.07.2010.)

Visbiežāk minētais nestrādāšanas iemesls ir latviešu valodas zināšanu trūkums – to norādījuši 70,5% respondentu. Nākamie biežāk minētie nestrādāšanas iemesli 2015. gada aptaujā ir grūtības atrast darbu profesijā (29,5%) un pārāk augstas latviešu valodas zināšanu prasības (24,4%). Grūtības atrast darbu profesijā biežāk kā nestrādāšanas iemeslu ir minējuši respondenti, kas Latvijā uzturas ar TUA (31,1%), salīdzinājumā to vidū, kuriem ir PUA, šāda atbilde ir sniegta 20% gadījumā.

Respondenti, kuri minējuši citu iemeslu tam, kādēļ šobrīd nestrādā, visbiežāk to skaidro ar savu vēlmi uzsākt uzņēmējdarbību, ar finanšu iekrājumiem, ar invaliditāti, ar nepieciešamību pieskatīt mazbērņus, ar nepieciešamību apmeklēt dzimteni (Ukrainu). Atsevišķiem respondentiem strādāt liedz viņu reliģiskais darbs.

21. attēls. Nestrādāšanas iemesli

Vairākatbilžu jautājums

Jautāti par savu dzīvesbiedru nodarbinātību, 2015. gada aptaujas dalībnieki norādījuši, ka 64,1% gadījumu viņu partneri (laulātie vai kopdzīves partneri) strādā. 2009. gadā šādu atbildi sniedza – 69,6% respondentu. 2015. gadā šis rādītājs ir augstāks to vidū, kam ir PUA (77,5%), salīdzinājumā ar tiem, kuriem ir TUA (60,9%), savukārt 2009. gadā šie rādītāji bija apgriezti – nodarbināto dzīvesbiedru īpatsvars augstāks bija starp trešo valstu pilsoņiem ar TUA (70,1%) nekā ar PUA (58,8%).

Pirmie trīs biežāk minētie **dzīvesbiedru nestrādāšanas iemesli** ir latviešu valodas zināšanu trūkums (50%), grūtības atrast darbu profesijā (38,3%) un zems atalgojums (24,2%). 16,7% nevar atrast darbu un saskaras ar bezdarba problēmu, 15,8% pilda mājsaimnieces un/vai bērnu kopšanas pienākumus. Salīdzinoši maz ir tādu, kuriem ir grūtības nokārtot darba atļauju (2,5%) vai kuriem nav nepieciešamības strādāt (7,5%). Tie respondenti, kuri minējuši citu iemeslu (19,2%), visbiežāk norāda, ka viņu dzīvesbiedrs ir pensionārs, strādā ārvalstīs vai ir jūrnieks, studē, attīsta savu uzņēmējdarbību vai arī viņam/viņai nav atļaujas strādāt.

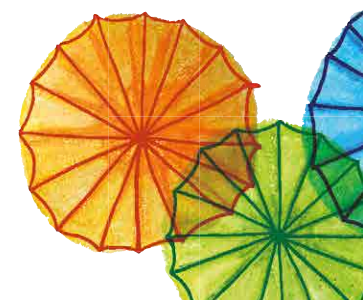
3.3. Latviešu valodas apguve un piederības sajūta Latvijai

83,5% aptaujāto jebkad **ir mācījušies latviešu valodu**, kas ir par 25 procentpunktiem vairāk nekā 2009. gadā (58,5%). Pēdējo trīs gadu laikā latviešu valodu ir mācījušies 73,2% respondentu, attiecīgi 26,8% to nav darījuši. Netieši tas liecina par valodas kursu pieejamības palielināšanos trešo valstu valstspiederīgajiem. Turklāt atšķirības starp respondentiem ar TUA un PUA abos minētajos rādītājos ir nelielas. No respondentiem ar TUA latviešu valodu ir mācījušies 82,4%, bet to vidū, kuriem ir PUA šis rādītājs ir 89,4%. 2009. gadā atšķirība starp šīm grupām bija ievērojami lielāka – attiecīgi 56,5% respondentu ar TUA un 80,8% ar PUA bija mācījušies latviešu valodu.

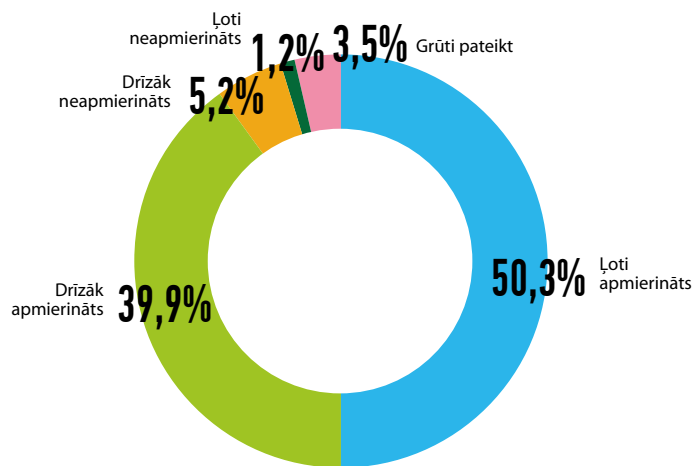
Positīvs pieaugums – no 54,9% 2009. gadā līdz 89,1% 2015. gadā – ir arī rādītājam, kas raksturo to trešo valstu pilsoņu īpatsvaru, kas **vēlas mācīties latviešu valodu**. Būtisku atšķirību šajā rādītājā starp trešo valstu pilsoņiem ar TUA un PUA nav. Par nepieciešamību nodrošināt latviešu valodas kursu pēctecību liecina tas, ka 98,7% respondentu, kuri ir mācījušies latviešu valodu, vēlētos to darīt vēl.

91,1% aptaujāto trešo valstu pilsoņu (92,2% ar TUA un 88% ar PUA) vēlētos apmeklēt integrācijas kursus par Latvijas vēsturi, dzīves veidu, Latvijas iestādēm un organizācijām, kuras piedāvā pakalpojumus trešo valstu valstspiederīgajiem.

Jautāti par **apmierinātību ar latviešu valodas kursu kvalitāti**, 90,2% norādīja, ka ir ļoti apmierināti vai drīzāk apmierināti ar to (attiecīgi 50,3% un 39,9%) (22. attēls). Šis rādītājs ir teju vienlīdz augsts kā to vidū, kuri Latvijā uzturas ar TUA, tā to vidū, kuriem ir PUA.

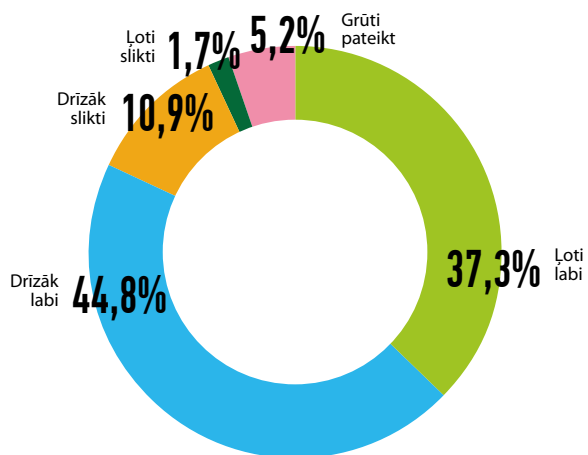
22. attēls. Apmierinātības ar latviešu valodas kursu kvalitāti vērtējums

Tie, kuri ir mācījušies latviešu valodasursos un kuri sniedza konkrētu atbildi, N=346

Nedaudz zemāks vērtējums ir sniegts par **latviešu valodas kursu pieejamību** (iespējas mācīties latviešu valoduursos) – 82,1% snieguši vērtējumu "ļoti labi" vai "drīzāk labi", bet 12,6% – "drīzāk slikti" un "ļoti slikti" (23. attēls). Trešo valstu pilsoņi ar TUA biežāk (38,7%) ir snieguši pozitīvo vērtējumu "ļoti labi" (attiecīgi tā domā 30,4% respondentu ar PUA). Savukārt vērtējumu "drīzāk labi" biežāk anketās atzīmējuši respondenti ar PUA (50%) nekā tie, kuriem ir TUA (43,7%).

23. attēls. Latviešu valodas kursu pieejamības vērtējums

Tie, kuri sniedza konkrētu atbildi, N=458

Aptaujā tika uzdots arī atvērtais jautājums par to, kādas **izmaiņas vai uzlabojumi būtu nepieciešami, lai uzlabotu latviešu valodas apguves nodrošināšanu** trešo valstu valstspiederīgajiem.

Apkopojot respondentu brīvā formā paustās atbildes, tika izveidotas vairākas ieteikumu un vēlmu grupas. Pirmkārt, liela daļa aptaujas dalībnieku pauž vēlmi un nepieciešamību pēc **bezmaksas latviešu valodas kursiem**, kā tas notiek Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda projektu ietvaros. Vairāki aptaujātie atzīst, ka valodas apguve par maksu nebūtu problēma, taču tas esot pārāk dārgi, lai atļautos ilgstošākā laika periodā, kas nepieciešams kvalitatīvai valodas apguvei.

Otrkārt, respondenti dažādos veidos uzsver nepieciešamību vairāk domāt par **valodas prakses iespējām**, īpaši valodas dabiskajā vidē. Piemēram, dažas no atbildēm: „vairāk runāt”, „vairāk saskarsmes”, „vairāk sarunvalodas”, „vairāk prakses”, „vairāk sazināties latviešu valodā”, „iejukt vidē”, „vajag vairāk praktisko nodarbību”, „iespēja komunicēt valodas vidē” u.tml. Šajā pašā ieteikumu grupā iekļaujas atbildes par to, ka **latviešiem biežāk jārunā ar cittautiešiem latviešu valodā**, nevis jāpāriet sarunā uz krievu vai angļu valodu: „kad mēģinu runāt latviski, vietējie, redzot, ka man ir grūti, pāriet uz krievu valodu”, „lai latvieši ar krieviem runātu latviski”, „parasto latviešu vēlme palīdzēt”. Šajā saistībā izskanēja arī ieteikums, kā veicināt, lai vietējā sabiedrība runātu ar citu tautību cilvēkiem latviešu valodā, – izplatīt nozīmītes ar uzrakstu „es mācos latviešu valodu”. Svarīgi piebilst, ka šis ieteikums nāk no vienas no latviešu valodas pasniedzējām, kas strādā ar trešo valstu pilsoņiem un ir ieteikusi saviem studentiem šo frāzi pateikt ikreiz, kad sarunu biedrs vēlas pāriet uz krievu vai arī angļu valodu. Visbeidzot šajā ieteikumu grupā iekļaujas arī atbildes, kurās respondenti pauž vēlmi **valodas apmācībā iekļaut dažādu kultūras un sabiedrisko pasākumu apmeklēšanu, interešu grupu un tematisko sarunu klubu organizēšanu**, kurās runā latviešu valodā, tādējādi palīdzot iekļauties dabiskajā valodas vidē. Tika pausts arī kāds ieteikums šādu pasākumu saturam – „organizēt atsevišķas lekcijas, kurās tiktu stāstīts par latviešu pārdzīvojumiem dažādos vēstures posmos (ģimenes stāsti), bez politikas”. Kā liecina valodas kursu gadījumu izpētes rezultāti (skat. 4. nodaļu), šāda pieeja daudzās valodas apguves vietās jau tiek īstenota.

Trešā ieteikumu grupa ir saistīta ar **organizatoriskajiem jautājumiem**. Respondenti norāda, ka nepieciešams uzlabot latviešu valodas kursu pieejamību dažādos aspektos – kursu norises laiks, kas nepārkļājas ar darba laiku; kursu norises vieta tuvāk dzīves vietai; kursu organizēšana reģionos; kursu ilgums (lai tie būtu garāki) un intensitāte (biežāk nekā divas reizes nedēļā); **kursu norises nepārtrauktība, nodrošinot valodas apguves līmeņu pēctecību; mazāks studentu skaits grupās**. Aptaujas dalībnieki vairākkārt min arī nepieciešamību uzlabot informācijas pieejamību par valodas kursiem.

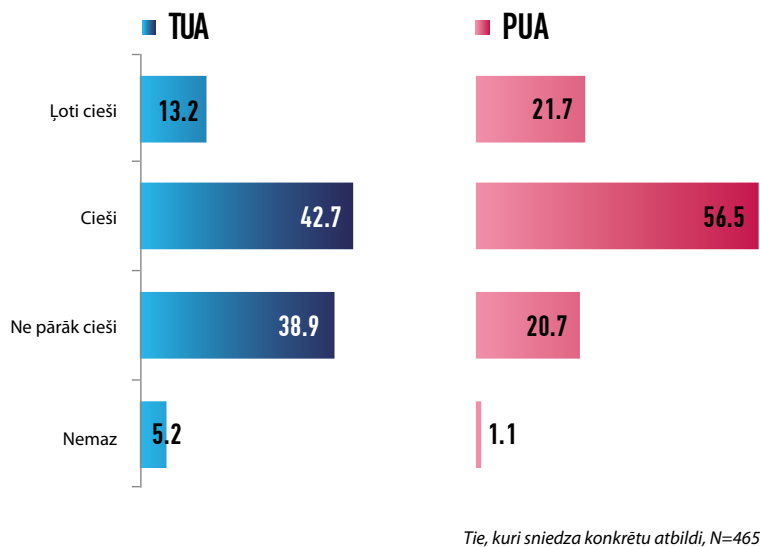
Ceturtkārt, aptaujātie trešo valstu pilsoņi pauda savas vēlmes par **valodas kursu kvalitāti**. Daudzkārt respondenti norādīja, ka nepieciešams uzlabot valodas mācīšanas metodiku – „mūsdienīga metodika”, „daudz progresīvākas metodikas izmantošana”, „labas programmas”, „pasniegt metodiski pareizi” u.tml. Šajā atbilžu grupā jāmin arī tādi aspekti kā nepieciešamība pēc profesionāliem pasniedzējiem. Daži respondenti no Ķīnas vēlas, lai valodas pasniedzējs zinātu ķīniešu valodu un mācītu latviešu valodu ar ķīniešu valodas starpniecību. Citi respondenti atzina, ka pasniedzējiem būtu labāk jāpārvalda angļu valoda kā starpvaloda. Vienlaikus vairākās anketās respondenti minēja konkrētu pasniedzēju vārdus un uzvārdus, kuru darbu viņi ļoti augstu vērtē un pie kuriem viņi vēlētos arī turpmāk apgūt latviešu valodu. Valodas kursu kvalitātes uzlabošanas ieteikumu grupā iekļaujas arī respondentu atbildes par nepie-

ciešamību **pilnveidot mācību līdzekļus**, t.sk. vairāk izmantot kvalitatīvus audio materiālus, mācību TV klipus vai programmas, konkrētam valodas apguves līmenim sastādītas vārdnīcas, plašāk izmantot interneta resursus valodas apguvē, dažādiem līmeņiem piemērotas lasāmās grāmatas, plašāku pašmācības materiālu klāstu, t.sk. e-versijas.

Piektkārt, respondenti atzina **valodas apguves motivācijas** nozīmi – „*cilvēkiem pašiem jācenšas iemācīties*”, „*kas vēlas, tas mācās, pārējie izdomā iemeslus*”, „*tikai personīga vēlēšanās*”, „*tikai vēlēšanās, iespējas ir vienmēr*”, „*vajag, lai cilvēks gribētu iemācīties*”.

Piederības sajūtu Latvijai ir apliecinājušas gandrīz divas trešās daļas no visiem aptaujātajiem trešo valstu pilsoņiem. 60% aptaujāto atzinuši, ka jūtas ļoti cieši (14,6%) vai cieši (45,4%) saistīti ar Latviju, attiecīgi 40% norādījuši, ka jūtas ne pārāk cieši (35,7%) vai nemaz (4,3%) saistīti ar Latviju. Kopumā to skaits, kas ar Latviju jūtas cieši saistīti, ir pieaudzis salīdzinājumā ar 2009. gadu, kad šis rādītājs bija 56,1%. Ir vērojama sakarība – jo ilgāks ir uzturēšanās ilgums Latvijā, jo ciešāk respondents izjūt savu saikni ar Latviju. Ja to vidū, kas Latvijā ir vienu līdz piecus gadus, ciešas saiknes izjūt 60,7% respondentu, tad tie, kuri šeit ir pavadījuši 11 un vairāk gadus – 83,4% gadījumos snieguši atbildi „ļoti cieši” un „cieši”.

24. attēls. Trešo valstu pilsoņu ar TUA un PUA saišu ciešums ar Latviju (%)

Ciešāk saikni ar Latviju izjūt trešo valstu pilsoņi ar PUA (78,2% jūtas ļoti cieši vai cieši saistīti) nekā ar TUA (attiecīgi 55,9%) (24. attēls).

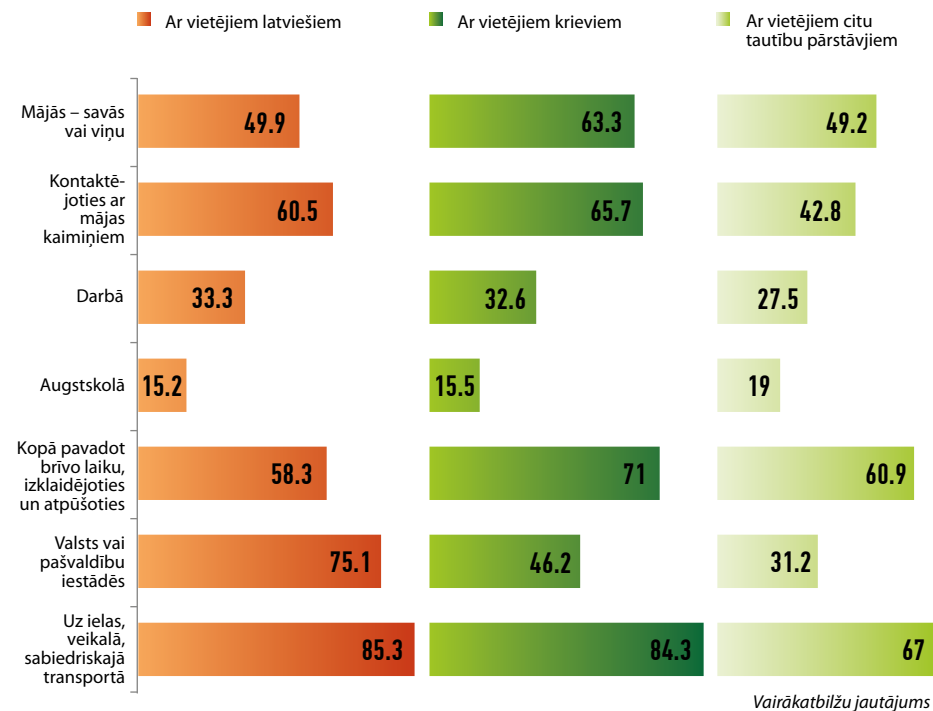
Analizējot latviešu valodas mācīšanās pieredzes saikni ar piederības sajūtu Latvijai, var secināt, ka to vidū, kuri jūtas ciešāk saistīti ar Latviju, ir augstāks to īpatsvars, kuri ir mācījušies latviešu valodu. Piemēram, 89,7% respondentu, kuri jūtas ļoti cieši saistīti ar Latviju, ir mācījušies latviešu valodu. Savukārt tie, kuri jūtas ne pārāk cieši saistīti ar Latviju, latviešu valodu ir mācījušies 81,9% gadījumos.

3.4. Iekļaušanās sociālajā un lingvistiskajā vidē

Trešo valstu pilsoņu iekļaušanās sociālajā vidē aptaujā ir mērīta ar vairākiem jautājumiem – pirmkārt, sociālie kontakti ar vietējiem latviešiem, krieviem un citu tautību pārstāvjiem; kontaktēšanās situācijas un biežums ar šīm etniskajām grupām; otrkārt, iesaistīšanās nevalstisko organizāciju vai interešu grupu aktivitātēs Latvijā; treškārt, dažādu kultūras un izklaides pasākumu apmeklēšanas biežums.

Draugu un paziņu vietējo vidū vairāk ir tiem trešo valstu pilsoņiem, kuri Latvijā uzturas ilgāk – daudz **draugu un paziņu** vietējo vidū ir 19,2% respondentu, kuri Latvijā uzturas līdz vienam gadam, 27,2% respondentu, kuri uzturas no viena līdz pieciem gadiem, 41,4% respondentu, kuri uzturas no sešiem līdz desmit gadiem, un 61,3% respondentu, kuri uzturas 11 un vairāk gadus. Vairāk ar vietējiem draudzējas arī tie trešo valstu pilsoņi, kuri ir ieguvuši PUA – viņu vidū 37,2% atzina, ka viņiem ir daudz draugu un paziņu starp vietējiem, un 36,2% norādīja, ka viņiem ir daži draugi un paziņas (attiecīgi respondentu ar TUA vidū šie rādītāji ir 26,9% un 40,8%). Savukārt 28,5% aptaujāto ar TUA un 24,5% ar PUA ir paziņas, bet nav draugu vietējo vidū. Kopumā tikai 3,6% trešo valstu pilsoņi nedraudzējas ar vietējiem latviešiem, krieviem vai citu tautību pārstāvjiem. Līdzīga situācija bija novērojama arī 2009. gadā.

25. attēls. Saksarsmes situācijas ar vietējiem latviešiem, krieviem un citu tautību pārstāvjiem (%)

25. attēlā ir apkopots aptaujāto atbilžu sadalījums par to, **kādās situācijās viņi kontaktējas ar vietējiem latviešiem, krieviem un citu tautību pārstāvjiem**. Ar vietējiem latviešiem, krieviem un citu tautību pārstāvjiem trešo valstu valstspiederīgie visbiežāk kontaktējas publiskajā telpā – uz ielas, veikalā, sabiedriskajā transportā (attiecīgi 85,3%, 84,3% un 67%).

Ar vietējiem latviešiem trešo valstu valstspiederīgajiem biežāk sanāk kontaktēties valsts un pašvaldību iestādēs (75,1%), kontaktējoties ar mājas kaimiņiem (60,5%) un pavadot kopā brīvo laiku, izklaidējoties un atpūšoties (58,3%). Salīdzinot respondentu ar TUA un PUA atbildes, redzams, ka respondenti ar TUA biežāk kontaktējas ar latviešiem, kopā pavadot brīvo laiku (60,9% ar TUA un 50% ar PUA) un augstskolā (16,6% ar TUA un 9,5% ar PUA), savukārt respondenti ar PUA biežāk kontaktējas ar latviešiem darbā (47,6% ar PUA un 30,3% ar TUA) un valsts vai pašvaldību iestādēs.

Ar vietējiem krieviem aptaujātie trešo valstu valstspiederīgie biežāk kontaktējas, kopā pavadot brīvo laiku (71%), kā ar mājas kaimiņiem (65,7%) un savās vai viņu mājās (63,3%). Respondenti ar PUA biežāk nekā aptaujātie ar TUA kontaktējas ar vietējiem krieviem darbā (attiecīgi 45,9% un 29,6%). Pārējās situācijās būtisku atšķirību šo grupu starpā nav.

Visbeidzot ar citu tautību pārstāvjiem trešo valstu pilsoņi visās situācijās kopumā kontaktējas retāk – brīvo laiku viņi pavada kopā 60,9% gadījumu, savās vai viņu mājās kontaktējas 49,2% gadījumu, bet kā ar mājas kaimiņiem 42,8% gadījumu. Respondenti ar PUA kopumā biežāk kontaktējas ar vietējiem citu tautību pārstāvjiem dažādās situācijās, izņemot uz ielas un veikalā, kur šis rādītājs abās grupās ir gandrīz vienāds (67% ar TUA un 67,8% ar PUA). Darbā ar šo sabiedrības grupu kontaktējas 44,1% respondentu ar PUA un 24,5% respondentu ar TUA; valsts un pašvaldību iestādēs attiecīgi 42,4% ar PUA un 29,1% ar TUA; kā ar mājas kaimiņiem ar citu tautību pārstāvjiem saskarsmi veido 40,6% ar TUA un 49,2% ar PUA.

58,6% aptaujas dalībnieku norādīja, ka viņiem ir viens līdz pieci Latvijā dzīvojoši citu valstu pilsoņi, ar kuriem viņi uztur regulārus kontaktus (kopā dzīvo, strādā, mācās vai pavada brīvo laiku), 27,3% – uztur šādus kontaktus ar sešiem līdz 15 citu valstu pilsoņiem, bet 14,1% – ar vairāk kā 15 citu valstu valstspiederīgajiem (2009. gadā šie rādītāji bija attiecīgi 47,3%, 24,5% un 28,2%). Respondenti ar TUA ir biežāk nekā aptaujātie ar PUA norādījuši, ka viņiem ir kontakti ar sešiem līdz 15 citu valstu pilsoņiem (attiecīgi 28,7% un 22%), savukārt respondenti ar PUA nedaudz biežāk nekā tie, kuriem ir TUA, atzinuši, ka viņu kontaktu lokā ir vairāk nekā 15 citu valstu pilsoņu (attiecīgi 19,8% un 12,7%).

Kultūras un izklaides pasākumus bieži apmeklē 22,2%, dažreiz 71%, bet neapmeklē šādus pasākumus 6,9% no visiem 2015. gadā aptaujātajiem trešo valstu valstspiederīgajiem. Interesanti, ka biežāk uz kultūras un izklaides pasākumiem dodas respondenti ar TUA (95,1%) nekā tie, kuriem ir PUA (86,2%). 2009. gada aptaujā šajā jautājumā tika izmantota cita atbilžu skala, tāpēc ir iespējams tikai indikatīvs salīdzinājums. Kopējā tendence ļauj izvirzīt pieņēmumu, ka ir pieaudzis to trešo valstu pilsoņu īpatsvars, kas apmeklē kultūras un izklaides pasākumus.

Nevalstisko organizāciju un interešu grupu rīkotajās aktivitātēs Latvijā kopumā iesaistās 58,3% trešo valstu valstspiederīgie, no tiem 13% to dara bieži, bet 45,3% – dažreiz. Šādās aktivitātēs neiesaistās 41,7% respondentu, turklāt aptaujāto ar TUA vidū šis rādītājs ir par aptuveni desmit procentpunktiem augstāks nekā aptaujāto ar PUA vidū (attiecīgi 43,6% un 33,3%). Tāpat augstāks aktivitātes līmenis ir novērojams trešo valstu pilsoņu ar PUA vidū, no kuriem 52,7% dažreiz, bet 14% bieži piedalās nevalstiskā sektora pasākumos (respondentu ar TUA

vidū šie rādītāji ir attiecīgi 43,3% un 13,1%). Interesanti, ka sabiedriski aktīvāki ir strādājošie trešo valstu valstspiederīgie, kuru vidū 66,2% piedalās dažādās aktivitātēs, salīdzinājumā ar nestrādājošiem, no kuriem vairāk vai mazāk aktīvi ir 53,1%.

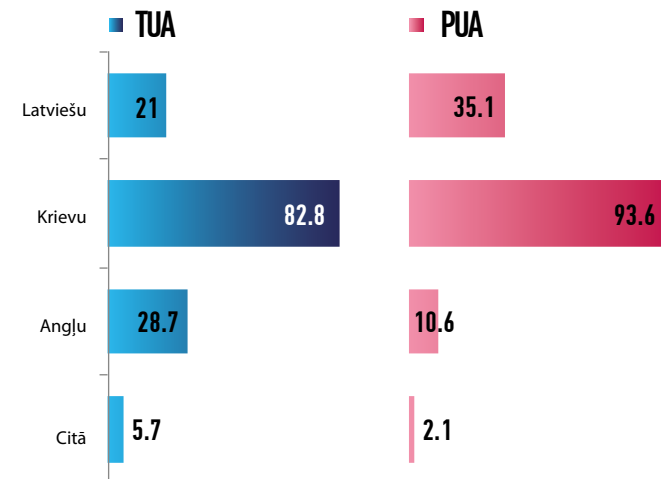
Lai analizētu trešo valstu pilsoņu iekļaušanos Latvijas daudzvalodu vidē, ir apkopotas sniegtās atbildes uz jautājumu par ikdienā **pārsvārā lietoto valodu ārpus mājas**. Respondenti aptaujas anketā varēja atzīmēt ne vairāk kā divas no piedāvātajām trīs valodām – latviešu, krievu un angļu. Tāpat bija iespēja norādīt arī vēl citu valodu.

Lielākā daļa respondentu (84,6%) lieto krievu valodu (2009. gadā – 74,3%), kas skaidrojams arī ar to, ka krievu valoda ir dzimtā 65,6% aptaujas dalībnieku un šis valodas sociolingvistiskās funkcijas Latvijas sabiedrībā joprojām ir ļoti plašas. Otrā biežāk lietotā valoda ir angļu (25,4%) (2009. gadā – 36,9%), savukārt **latviešu valodā ikdienā pārsvārā runā 24,1%** aptaujāto (2009. gadā – 15,4%). Respondenti, kuri pārsvārā ārpus mājas runā citā valodā, biežāk norādījuši, ka runā ķīniešu un ukraiņu valodās. Vēl respondenti minējuši, ka ārpus mājas runā azerbaidžāņu, baltkrievu, gruzīnu, taizemiešu, uzbeku un vācu valodās.

Salīdzinot ar 2009. gadu, ir pieaudzis kā krievu, tā latviešu valodas lietojums, bet samazinājies angļu valodas lietojums. Tas gan var būt skaidrojams ar aptaujāto sadalījuma atšķirībām pēc pilsonības (izcelsmes valsts) 2009. un 2015. gada aptaujās. Proti, 2009. gadā kopumā tika aptaujāts mazāks Krievijas un Baltkrievijas pilsoņu īpatsvars nekā 2015. gadā, bet lielāks citu valstu, izņemot bijušo Padomju Savienības bloka valstu, pilsoņu īpatsvars.

Atšķirības šajā rādītājā starp respondentiem ar TUA un PUA ir atspoguļotas 26. attēlā. Kā redzams, augstāks latviešu valodas lietošanas rādītājs ir tiem, kuriem ir PUA, taču arī krievu valodu šī grupa lieto biežāk. Trešo valstu pilsoņi ar TUA, savukārt, biežāk lieto angļu valodu.

26. attēls. Ikdienā pārsvārā lietotā valoda trešo valstu pilsoņu vidū ar TUA un PUA (%)

Tie, kuri sniedza konkrētu atbildi, N=468

Krievu valodu ārpus mājas pārsvarā lieto gandrīz visi trešo valstu pilsoņi no Krievijas (97,6%), Ukrainas (100%), Baltkrievijas (95,1%) un citām bijušās Padomju Savienības republikām (90,5%). Angļu valodā biežāk runā Ķīnas pilsoņi un citu Āzijas valstu pilsoņi (attiecīgi 83,7% un 75%). Latviešu valodu kā vienu no divām valodām, kurā pārsvarā runā ikdienā ārpus mājas, atzīmējuši 30,2% Ķīnas pilsoņu, 25,7% Krievijas pilsoņu, 23,1% Ukrainas un 17,3% Baltkrievijas pilsoņu.

Analizējot valodu lietojumu atkarībā no nodarbinātības statusa, redzams, ka attiecībā uz krievu un angļu valodas lietojuma biežumu būtisku atšķirību starp strādājošiem un nestrādājošiem nav. Atšķirība ir tikai latviešu valodas lietojumā – tie, kas strādā, 30,3% gadījumos ir norādījuši, ka ikdienā ārpus mājas lieto latviešu valodu, savukārt nestrādājošo vidū tādu ir 19,6%, kas ļauj secināt, ka darba vide pozitīvi ietekmē latviešu valodas lietošanu trešo valstu pilsoņu vidū.

3.5. Mediju lietošana

No visiem aptaujātajiem trešo valstu pilsoņiem 93% atzina, ka seko līdzīti notikumiem Latvijā, piemēram, laikrakstos, televīzijā, radio un internetā (2009. gadā – 82,3%). Augstāks šis rādītājs ir respondentu ar PUA grupā (97,8%), savukārt respondentu ar TUA vidū apstiprināto atbildi ir snieguši 91,8%. Tikai 8,2% respondentu ar TUA un 2,1% ar PUA neseko līdzīti notikumiem Latvijā ar mediju starpniecību. Līdzīga tendence tika konstatēta arī 2009. gada aptaujā, kurā 81,3% aptaujāto ar TUA un 96,2% aptaujas dalībnieku ar PUA atzina, ka seko līdzīti notikumiem Latvijā.

Mazāk intensīvi notikumiem Latvijā medijos seko līdzīti Ķīnas, citu Āzijas reģiona valstu un citu valstu pilsoņi, savukārt visaktīvākie šajā ziņā ir Krievijas un Ukrainas pilsoņi. Nelielas atšķirības var konstatēt arī sadalījumā pēc respondentu vecuma – no visām vecuma grupām tieši jaunieši (15–24 gadi) visbiežāk ir norādījuši, ka neseko līdzīti notikumiem Latvijā ar mediju starpniecību. Savukārt, analizējot šī rādītāja datus atkarībā no respondenta uzturēšanās ilguma Latvijā, secināms, ka, pieaugot uzturēšanās ilgumam, palielinās to respondentu īpatsvars, kuri regulāri seko notikumiem Latvijā medijos (līdz vienam gadam – 48%, viens līdz pieci gadi – 47,3%, seši līdz desmit gadi – 56,9%, 11 un vairāk gadu – 64,5%).

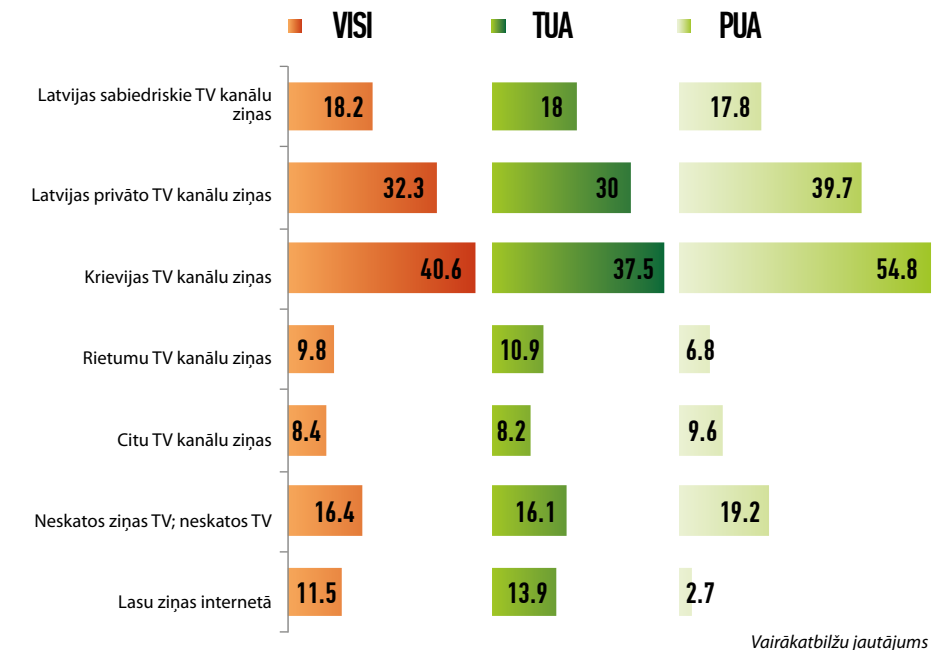
27. attēlā ir apkopoti aptaujas dati par to, kādu televīzijas (TV) kanālu ziņu raidījumus skatās Latvijā dzīvojošie trešo valstu valstspiederīgie. Aptaujā jautājums tika formulēts atvērtā veidā, tas nozīmē, ka katrs aptaujas dalībnieks varēja brīvi norādīt tos TV kanālus, kuru ziņu raidījumus viņš/viņa skatās. **Visbiežāk minētie ir Krievijas TV kanāli (PBK, NTV, RTR, REN TV, RTV, Russia Today), kurus skatās 40,6% aptaujāto.** Otra biežāk minēto TV kanālu grupa ir Latvijas privātie TV kanāli (TV3, TV3+, TV6, LNT, TV5), kurus skatās 32,3%. Savukārt, trešajā vietā biežuma ziņā ierindojas Latvijas sabiedriskie TV kanāli (LTV1, LTV7), kurus skatās 18,2% aptaujāto trešo valstu pilsoņu. Salīdzinoši retāk respondenti skatās Rietumu TV kanālu (BBC, CNN, Euronews) ziņu raidījumus (9,8%) un citu TV kanālu (TV Rain (Doždj)), reģionālie Latvijas TV kanāli, Baltkrievijas un Ukrainas TV kanāli) ziņu raidījumus (8,4%).

Kā redzams 27. attēlā, respondenti ar PUA biežāk norādījuši, ka skatās Latvijas privāto TV kanālu un Krievijas TV kanālu ziņas (attiecīgi 39,7% un 54,8%). Salīdzinājumā respondentu grupā ar TUA šo kanālu ziņas skatās attiecīgi 30% un 37,5%. Respondenti ar TUA biežāk nekā aptaujātie ar PUA lasa ziņas internetā. Attiecībā uz citu kanālu izvēles biežumu atšķirības starp abām

grupām nav būtiskas.

Krievijas TV kanālu ziņu raidījumus biežāk skatās Krievijas, Ukrainas un Baltkrievijas pilsoņi (attiecīgi 45,8%, 57,1% un 43,6%). Latvijas sabiedriskās TV kanālus biežāk minējuši Ķīnas, citu Āzijas reģiona valstu un citu valstu pilsoņi (attiecīgi 25,9%, 20% un 20%). Tāpat šo valstu grupu pilsoņi biežāk nekā citu valstu pilsoņi skatās Rietumu TV kanālu ziņas, kuras, savukārt, tikpat kā neskatās Krievijas, Ukrainas un Baltkrievijas pilsoņi.

27. attēls. Skatītie TV kanālu ziņu raidījumi trešo valstu pilsoņu vidū, t.sk. sadalījumā pēc uzturēšanās atļaujas veida (TUA un PUA) (%)

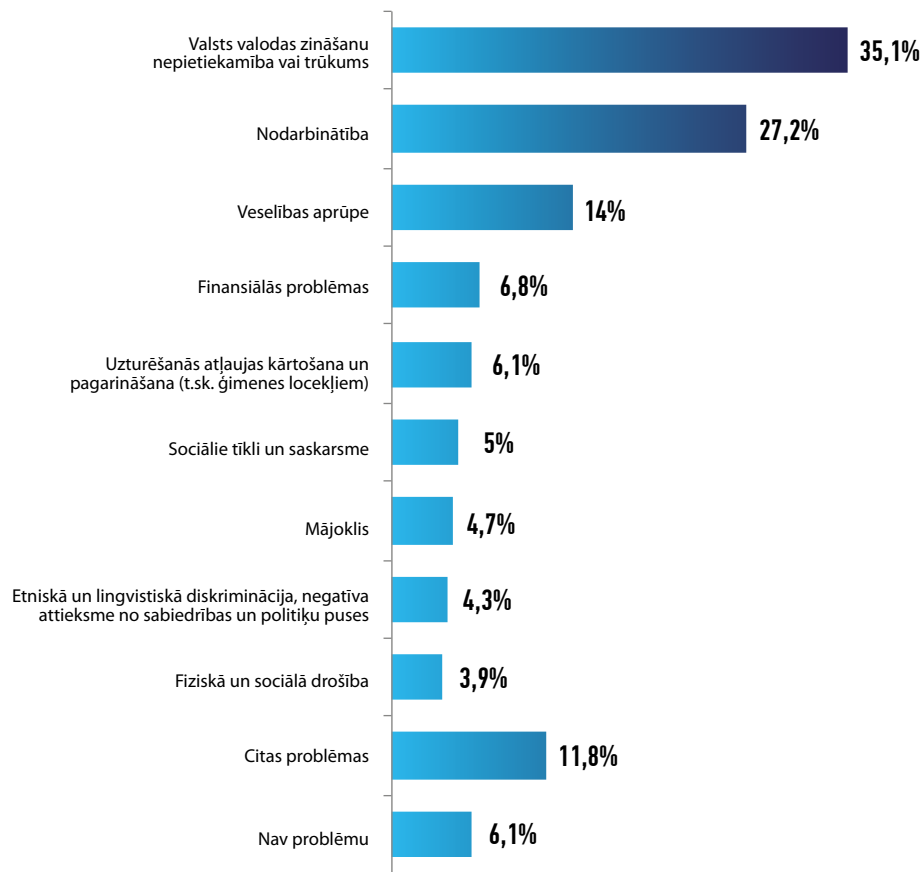
3.6. Galvenās problēmas, dzīvojot Latvijā (t.sk. veselība, izglītība, mājoklis)

Jautājums par to, ar kādām galvenajām problēmām Latvijā dzīvojošie trešo valstu valstspiederīgie saskaras, tika uzdots atvērtā formā. Respondentu sniegtās atbildes ir apkopotas 28. attēlā. Trīs biežāk minētās problēmu grupas ir, pirmkārt, valsts valodas zināšanu nepietiekamība vai trūkums (35,1%), otrkārt, ar nodarbinātību saistītās grūtības (27,2%), treškārt, veselības aprūpes problēmas (14%).

Lielākās atšķirības atkarībā no respondenta statusa ir vērojamas attiecībā uz veselības aprūpes problēmām, kuras biežāk norādījuši aptaujātie, kuri Latvijā uzturas ar TUA. Tāpat šīs grupas respondenti biežāk minējuši ar mājokli saistītās problēmas, uzturēšanās atļaujas kārtošanu vai pagarināšanu un arī vēl citas problēmas, piemēram, bankas pakalpojumu trūkumu, Latvijas normatīvo aktu nepārziņāšanu un plašo krievu valodas lietošanu sabiedrībā, kas apgrūtinā integrāciju.

Vairākas no problēmām, ar kurām trešo valstu pilsoņi varētu saskarties, tika atsevišķi izceltas aptaujas anketā – veselības aprūpes pieejamība, iespēja nodrošināt bērniem obligāto izglītību un uzturēšanās atļaujas kārtošana.

28. attēls. Galvenās problēmas, ar kurām Latvijā saskaras trešo valstu pilsoņi

Vairākatbilžu jautājums

Vispirms par **veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību**. 35,3% aptaujāto norādījuši, ka viņiem vai viņu ģimenes locekļiem ir bijušas grūtības saņemt veselības aprūpi Latvijā (2009. gadā – 48,8%). Ar šādām grūtībām nav saskārušies 38,6% (2009. gadā – 23,5%), savukārt 26,1% (2009. gadā – 27,7%) aptaujāto trešo valstu valstspiederīgo atzina, ka viņiem nav bijušas veselības problēmas, attiecīgi nav bijusi nepieciešamība pēc šādiem pakalpojumiem. Kā redzams 29. attēlā, lielākas problēmas šajā ziņā ir respondentiem, kuri Latvijā uzturas ar TUA – 41,3% atzinuši, ka ir saskārušies ar grūtībām saņemt veselības aprūpes pakalpojumus (to vidū, kuriem ir PUA, šis rādītājs ir ievērojami zemāks – 13,2%). Tāda pati situācija bija arī 2009. gadā, kad 52,4% aptaujāto trešo valstu pilsoņu ar TUA un 34,6% ar PUA norādīja, ka viņi vai viņu ģimenes locekļi ir saskārušies ar grūtībām saņemt veselības aprūpes pakalpojumus.

Šīs atšķirības ir skaidrojamas ar normatīvajā regulējumā noteiktajiem veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanas nosacījumiem un ierobežojumiem trešo valstu pilsoņiem atkarībā no viņu statusa. Lielāks tiesību un iespēju kopums ir pieejams tiem, kuriem ir PUA. Trešo valstu pilsoņiem ar TUA teju visi veselības aprūpes pakalpojumi ir pieejami par maksu, t.sk. bērniem. Jāuzsver, ka veselības aprūpes pakalpojumu joma ir tā, kurā laikā kopš 2009. gada nav notikušas būtiskas izmaiņas, lai uzlabotu šo pakalpojumu pieejamību trešo valstu pilsoņiem. Tiesiskais regulējums nosaka virkni pienākumu trešo valstu pilsoņiem. Pirmkārt, visiem trešo valstu pilsoņiem, saņemot TUA pirmo reizi, ir jāuzrāda Latvijas ārstniecības iestādes izsniegta izziņa par veselības stāvokli, kurā apliecināts, ka trešās valsts pilsonim nav normatīvajos aktos par veselības traucējumiem un slimībām minēto veselības traucējumu vai slimību (tuberkuloze aktīvā fāzē), vai līgums par minēto veselības traucējumu vai slimību ārstēšanu stacionārā ārstniecības iestādē, ja šāda saslimšana ir konstatēta.⁴⁸ Otrkārt, lai saņemtu TUA, ir nepieciešama obligātā veselības apdrošināšana, kurai ir jāsedz neatliekamā medicīniskā palīdzība, dzīvībai vai veselībai bīstama kritiska stāvokļa ārstēšana stacionārā, transportēšana uz tuvāko ārstniecības iestādi vai nogādāšanai atpakaļ izcelsmes valstī smagas slimības vai nāves gadījumā⁴⁹. Pieejamais apmaksāto pakalpojumu klāsts ir ļoti ierobežots, t.sk. strādājošajiem trešo valstu pilsoņiem ar TUA, kuri veic sociālā nodokļa iemaksas, jo valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojumi ir piesaistīti ne tikai sociālo iemaksu veikšanai (nodarbinātībai), bet arī ilgstošai uzturēšanās Latvijā.

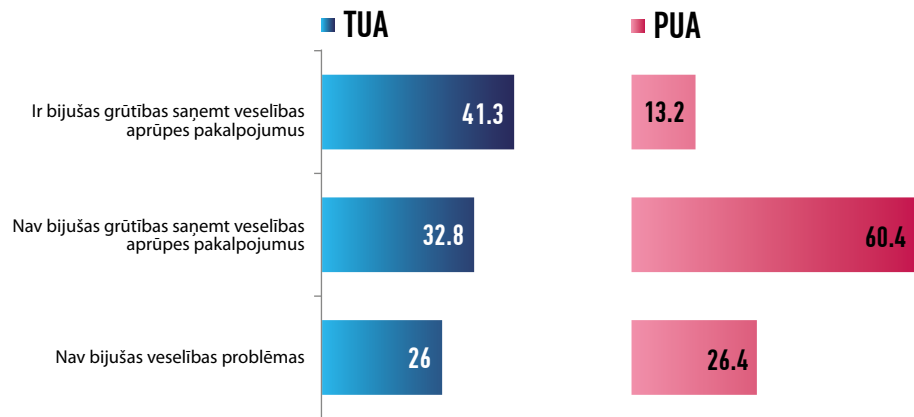
Tie respondenti, kuri atzīst, ka viņi vai viņu ģimenes locekļi ir saskārušies ar grūtībām saņemt veselības aprūpes pakalpojumus Latvijā, lielākoties uzsver vienu problēmu – to, ka ar TUA Latvijā ir iespējams saņemt tikai maksas veselības aprūpes pakalpojumus (60%). 14% respondentu norāda, ka viņiem grūtības sagādā veselības apdrošināšanas nepieejamība. 11% respondentu grūtības rada gan dārgie veselības aprūpes pakalpojumi, gan valodas barjera – tas, ka veselības aprūpes speciālisti nerunā viņiem saprotamā valodā. 9% respondentu atzīst, ka saskārušies ar grūtībām pieteikties pie ģimenes ārsta. Vēl respondenti norāda uz tādām problēmām kā garās rindas pie veselības aprūpes speciālistiem (4%), nepietiekamā veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāte (3%) un medikamentu iegādei nepieciešamās receptes (1%). 8% respondentu min vēl citas grūtības, kas saistītas ar veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanu Latvijā, piemēram, neskaidrību par to, vai grūtniecei pienākas bezmaksas veselības aprūpe.

⁴⁸ Ministru kabineta noteikumi (21.06.2010.) Nr.564 „Uzturēšanās atļauju noteikumi”. Latvijas Vēstnesis, Nr.101, 29.06.2010. (stājās spēkā 01.07.2010.).

⁴⁹ Ministru kabineta noteikumi (28.07.2008.) Nr.591 „Ārvalstnieku veselības apdrošināšanas noteikumi”, 6. punkts. Latvijas Vēstnesis, Nr.117 (3901), 31.07.2008. (stājās spēkā 01.08.2008.).

29. attēls. Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības novērtējums trešo valstu pilsoņu vidū ar TUA un PUA (%)

Tie, kuri sniedza konkrētu atbildi, N=468

Tie aptaujātie, kuriem ir bērni vecumā līdz 18 gadiem, atzinuši, ka 90,5% gadījumu viņu bērniem nav bijušas **grūtības saņemt atbilstošu izglītību** Latvijas pirmsskolas vai vispārējās izglītības iestādēs. Respondentu ar TUA vidū šis rādītājs ir vēl augstāks – 91,8%, savukārt ar PUA – 87,2%. Salīdzinājumā ar 2009. gadu ir vērojama pozitīva dinamika, kad grūtību neesamību kopumā atzina 71,6% respondentu (72,1% ar TUA un 57,1% ar PUA). Jānorāda, ka kopš 2009. gada vispārējās izglītības jomu regulējošajās normās ir notikušas izmaiņas. 2010. gadā Izglītības likumā tika veikti grozījumi, kas pozitīvi ietekmējuši trešo valstu valstspiederīgo iekļaušanos Latvijas izglītības sistēmā. Ar Izglītības likuma grozījumiem, kas stājās spēkā 26. martā 2010. gadā trešo valstu valstspiederīgie ir iekļauti to personu lokā, kurām ir tiesības uz obligāto pirmsskolas un vispārējo pamata izglītību Latvijā (3. pants).⁵⁰ Atbilstoši aktuālajam normatīvajam regulējumam vidējā un augstākā izglītība ir par maksu, kas ir atkarīga no noslēgtā līguma par izglītības ieguvu. Vidējās izglītības gadījumā praksē novērots, ka lielākajai daļai skolēnu vecāku netiek prasīta samaksa par bērnu izglītību. Savukārt augstskolās ir iespējams pretendēt uz stipendiju⁵¹.

Tie, kuriem ir bijušas grūtības ar pirmsskolas izglītības nodrošināšanu bērniem, kā galvenās problēmas minējuši garas rindas uz vietu pašvaldību pirmsskolās un privāto pirmsskolas izglītības iestāžu pakalpojumu dārdzību. Otrs problēmu bloks, kas pamatā attiecas uz skolas līmeni, ir nepietiekams atbalsts latviešu valodas apguvei. Kā atsevišķi gadījumi jāmin bērna invaliditāte un grūtības bez PUA iekārtot bērnu speciālajā skolā, vietu trūkums dzīves vietai tuvākajā skolā un interešu izglītības pulciņu apmeklēšanas atteikums trešo valstu valstspiederīgā statusa dēļ.

⁵⁰ Izglītības likums (29.10.1998.), stājās spēkā 01.06.1999. *Latvijas Vēstnesis* 343/344 (1404/1405), 17.11.1998. ar grozījumiem 04.03.2010., stājās spēkā 26.03.2010.

⁵¹ Ose, L. (30.05.2014.) Atbilde cilvēkiem, kas Latvijā ieradusies dzīvot, mācīties, strādāt. Pieejams: <http://integration.lv/lv/noderigi/352-liesma-ose-atbilde-cilvekiem-kas-latvija-ieradusies-dzivot-macities-stradat-30-05-2014>(skatīts: 12.06.2015.)

Kā atsevišķa iespējamā problēma aptaujas anketā tika atsevišķi uzdots jautājums par **uzturēšanās atļaujas kārtošanas procedūras sarežģītību**. 48,6% aptaujāto trešo valstu pilsoņu atzina, ka, viņuprāt, šī procedūra ir ļoti vienkārša (summētas atbildes „ļoti vienkārša” un „drīzāk vienkārša”) savukārt 40,8% uzskata, ka tā ir sarežģīta (summētas atbildes „ļoti sarežģīta” un „drīzāk sarežģīta”). 10,7% bija grūtības sniegt konkrētu atbildi. Salīdzinot ar 2009. gada aptaujas rezultātiem, secināms, ka situācija ir uzlabojusies, jo iepriekš uzturēšanās atļaujas procedūru kā vienkāršu vērtēja 32,2%, bet kā sarežģītu – 54,4% respondentu.

Situācijas uzlabojums ir skaidrojams ar vismaz diviem aspektiem. Pirmkārt, lai atvieglotu administratīvo procedūru, uzaicinot Latvijas Republikā uzturēties ārzemniekus saistībā ar nodarbinātību, līdz ar 2010. gada 21. jūnija Ministru kabineta noteikumiem nr. 564 “Uzturēšanās atļauju noteikumi” tiek ieviests vienas pieturas aģentūras princips, kas paredz, ka darba devējam, lai viņš uzaicinātu strādāt trešo valstu valstspiederīgo, nav jāvēršas divās valsts pārvaldes institūcijās – Nodarbinātības valsts aģentūrā un PMLP, bet gan tikai PMLP, kuras amatpersonas pārbauda arī darba tirgus situāciju un trešās valsts valstspiederīgā izglītību un kvalifikāciju apliecināšanos dokumentus. PMLP ir jāapstiprina ielūgums visas pieprasīšanai vai izsaukums uzturēšanās atļaujas pieprasīšanai ārzemniekiem. Taču, pirms ielūguma vai izsaukuma pieprasīšanas, ja darba devējs plāno trešās valsts valstspiederīgo nodarbināt uz darba līguma pamata, darba devējam ir jāpiesaka vakance NVA filiālē un tai ir jābūt brīvai ne mazāk par mēnesi līdz dienai, kad darba devējs vēršas PMLP.⁵²

Otrkārt, kā liecina arī padziļināto interviju ar trešo valstu pilsoņiem, kuri ieguvuši TUA, veicot investīcijas Latvijā, rezultāti, pēdējos gados ir būtiski uzlabojusies PMLP pakalpojumu sniegšanas kvalitāte, īpaši uzteicot darbinieku profesionalitāti un atsaucīgo attieksmi. Šie uzlabojumi lielā mērā ir saistīti ar daudzskaitlīgajām apmācībām PMLP darbiniekiem, t.sk. par dažādības pārvaldības jautājumiem un starpkultūru komunikāciju, daļa no kuriem ir organizēti Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda Daudzgaļu programmas 2007.-2013. gadam projektu ietvaros.

3.7. Saksarsme ar valsts iestādēm un informācijas pieejamība par pakalpojumiem

Jautājumu risināšanā par trešo valstu pilsoņu uzņemšanu un iekļaušanos Latvijas sabiedrībā ir iesaistīts plašs institucionālais mehānisms, ko veido Kultūras ministrija (KM), Izglītības un zinātnes ministrija (IZM), Labklājības ministrija (LM), Veselības ministrija (VM), Ārlietu ministrija (ĀM), Iekšlietu ministrija (IeM), PMLP, Latvijas robežsardze, Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA), Darba inspekcija, citas valsts institūcijas, pašvaldības institūcijas un nevalstiskās organizācijas (NVO). Iesaistīto institūciju un organizāciju tīklu nosaka trešo valstu pilsoņu integrācijas kā horizontālas politikas specifika. Starpinstitucionālās sadarbības ziņā ir notikuši zināmi uzlabojumi – piemēram, PMLP un NVA sadarbības rezultātā ir ieviests vienas pieturas aģentūras princips darba atļaujas un uzturēšanās atļaujas kārtošanā trešo valstu pilsoņiem. Ieguldījums starpinstitucionālās sadarbības pilnveidošanā ir arī 2013. gadā KM izveidotā „Konsultatīvā padome trešo valstu pilsoņu integrācijai”, kuras darbība nākotnē ir jāattīsta un jāstiprina.

No trešo valstu pilsoņu kā klientu perspektīvas visbūtiskāk ir stiprināt to institūciju un organi-

⁵² Ministru kabineta noteikumi (28.01.2014.) Nr.55 „Noteikumi par ārzemnieku nodarbināšanu”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.31, 12.02.2014. (stājās spēkā 13.02.2014.); Ministru kabineta noteikumi (21.06.2010.) Nr.564 „Uzturēšanās atļauju noteikumi”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.101, 29.06.2010. (stājās spēkā 01.07.2010.).

zāciju koordinētu sadarbību, kuras ir tieši iesaistītas pakalpojumu sniegšanā šai mērķa grupai, lai nodrošinātu gan pakalpojumu pieejamību, gan to koordināciju. Kā jau minēts, PMLP un NVA sadarbība ir rezultējiesies administratīvo procedūru sloga mazināšanā. **Aktuāls ir jautājums par dažādu, sociālo, juridisko un informatīvo pakalpojumu koordinēšanu, tāpat arī par latviešu valodas kursu un integrācijas pasākumu koordinēšanu.** Būtu nepieciešams radīt mehānismu, kas trešo valstu valstspiederīgajiem vienviet sniedz informāciju par visu pieejamo pakalpojumu loku, nodrošinot uz konkrētā klienta vajadzībām orientētu pieeju. To ir iespējams veidot uz Nacionālā integrācijas centra bāzes, sadarbojoties ar dažādām pakalpojumu sniegšanā iesaistītajām valsts un nevalstiskajām organizācijām.

Pētījumā starpinstitucionālās sadarbības aspekts tika analizēts no mērķa grupas perspektīvas, pirmkārt, nosakot tās pieredzi sadarbībā ar valsts institūcijām un, otrkārt, informācijas pieejamības vērtējumu dažādās jomās, kas netieši raksturo problēmas, kas izriet no nepietiekamas dažādu pakalpojumu sniegšanā iesaistīto institūciju un organizāciju sadarbības.

Ņemot vērā 2009. gada pētījumā iegūtos rezultātus no padziļinātajām intervijām ar trešo valstu valstspiederīgajiem, kas liecināja, ka šai grupai ir bijušas problēmas saskarsmē ar Latvijas policiju un robežsardzi, 2015. gada aptaujas anketā tika iekļauti trīs jautājumi par saskarsmes pieredzi un uzticēšanos tieši šīm divām institūcijām.

2015. gada aptaujā 21,8% aptaujāto respondentu pēdējo 12 mēnešu laikā kopš aptaujas brīža ir bijis kontakts ar **Latvijas policiju**. Biežāk šāds kontakts ir bijis trešo valstu valstspiederīgajiem ar TUA (24,7%) nekā aptaujātajiem ar PUA (10,6%). **Kopumā Latvijas policijai uzticas 69,4% respondentu.** Būtiskas atšķirības šajā rādītājā starp aptaujātajiem trešo valstu pilsoņiem ar TUA un PUA nav. Uzticēšanās līmenis **Latvijas robežsardzei** ir vēl augstāks – tai uzticas 76,1% respondentu. Nedaudz augstāks šis rādītājs ir respondentu ar TUA vidū (77,4%) nekā aptaujāto ar PUA vidū (69,1%). Arī šajā jomā uzlabojumi, vismaz daļēji, skaidrojami ar Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda Daudzgaļu programmas 2007.-2013. gadam projektu ietvaros īstenotajām apmācībām, līdzīgi kā PMLP darbinieku gadījumā.

30. attēls. Galvenās jomas, kurās trešo valstu pilsoņi izjūt vislielāko informācijas trūkumu par pakalpojumiem Latvijā

Vairākatbilžu jautājums

Visbiežāk minētās jomas, kurās trešo valstu pilsoņi izjūt **vislielāko informācijas trūkumu par pakalpojumiem Latvijā**, ir veselības aprūpes pakalpojumi (44,4%), sociālā un tiesiskā aizsardzība (44,1%), iedzīvotāju ar TUA tiesības un pienākumi (36,1%) un darba meklēšanas pakalpojumi (34,5%) (30. attēls). Apmēram viena piektā daļa respondentu atzina, ka viņiem trūkst informācijas par latviešu valodas apguves pakalpojumiem (20,2%), līdzdalības iespējām nevalstisko organizāciju darbā (19,5%) un izglītības iespējām un pakalpojumiem (izņemot latviešu valodas kursus) (18,9%).

Tie respondenti, kuri vislielāko informācijas trūkumu izjūt par citiem pakalpojumiem, minējuši dažādas jomas skarošus jautājumus. Piemēram, respondenti vēlētos iegūt informāciju par banku darbību, par nodokļiem, par pensijām, par izglītības dokumentu atzīšanu, par valsts studiju stipendijas saņemšanu un par bezmaksas kultūras pasākumiem.

Analizējot informācijas pieejamību no trešo valstu pilsoņu puses, vēl joprojām liela daļa res-

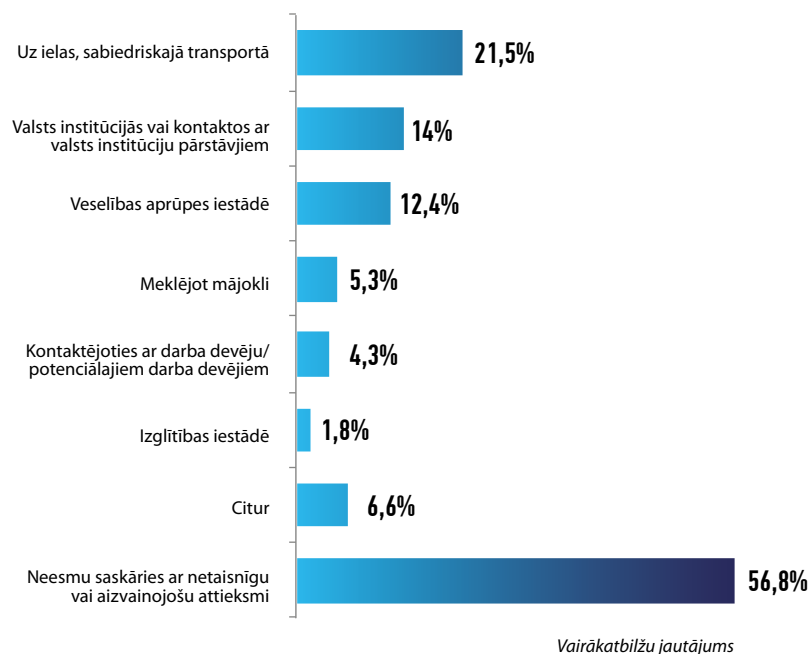
pondentu norāda uz informācijas trūkumu daudzās nozīmīgās jomās, kas ļauj secināt, ka jāturpina regulārs un koordinēts darbs pie informācijas nodrošināšanas par Latvijā pieejamiem pakalpojumiem.

Trešo valstu pilsoņi ar TUA biežāk nekā respondenti ar PUA kā jomas, kurās viņiem trūkst informācijas par pieejamiem pakalpojumiem, minējuši iedzīvotāju ar termiņuzturēšanās atļaujām tiesības un pienākumi (41,5%) un veselības aprūpes pakalpojumi (46,4%). Savukārt respondenti ar PUA biežāk nekā aptaujātie ar TUA norādījuši, ka viņiem trūkst informācijas par latviešu valodas apguves pakalpojumiem (26,3%).

3.8. Diskriminācijas pieredze

31. attēlā ir apkopoti aptaujas rezultāti par situācijām, kad trešo valstu pilsoņi ir saskārušies ar netaisnīgu vai aizvainojošu attieksmi, pēc būtības – izjutuši diskrimināciju. Vairāk nekā puse aptaujāto (56,9%) norādījuši, ka nav saskārušies ar netaisnīgu vai aizvainojošu attieksmi.

31. attēls. Situācijas, kurās trešo valstu pilsoņi saskārušies ar netaisnīgu vai aizvainojošu attieksmi

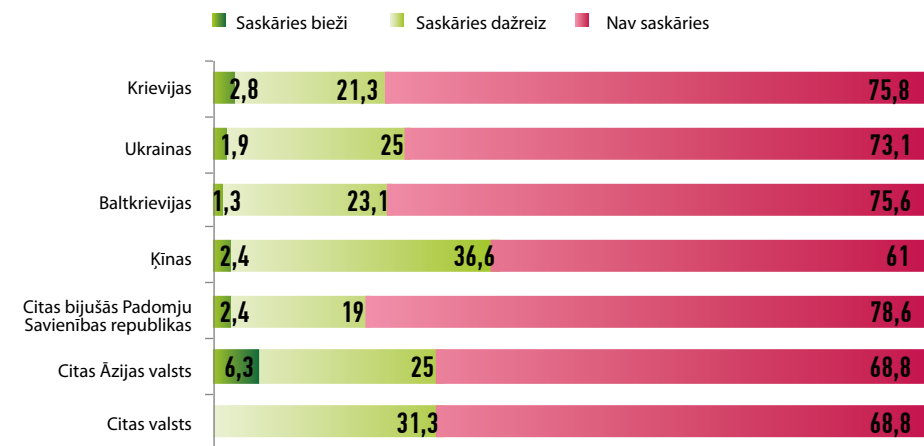
To respondentu vidū, kas ir vismaz vienā no situācijām piedzīvojuši diskriminējošu attieksmi, trīs visbiežāk minētās situācijas ir, pirmkārt, uz ielas, sabiedriskajā transportā (21,5%), valsts institūcijās vai kontaktos ar valsts institūciju pārstāvjiem (PMLP, robežsardze, policija) (14%) un veselības aprūpes iestādēs (12,4%). Trešo valstu pilsoņi ar TUA biežāk nekā aptaujātie ar PUA piedzīvojuši diskriminējošas situācijas valsts institūcijās (attieciņi 15,5% un 9,9%). Responden-

ti, kuri ar netaisnīgu vai aizvainojošu attieksmi saskārušies citur, norādījuši, ka tas noticis tirdzniecības vietā, sabiedriskās ēdināšanas iestādē, bankā, teātrī, muzejā, latviešu valodas kursos un citviet. Tas, ka 14 % respondentu saskārušies ar diskriminējošu attieksmi kontaktos ar valsts institūciju pārstāvjiem, norāda uz nepieciešamību turpināt valsts pārvaldes darbinieku kompetenču celšanu jomās, kas skar diskriminācijas mazināšanu, starpkultūru komunikāciju un dažādības vadību.

Trešo valstu pilsoņu diskriminācijas pieredze šajā pētījumā tika analizēta arī, jautājot, vai respondenti uzturēšanās laikā Latvijā ir saskārušies ar netaisnīgu vai aizvainojošu attieksmi sava valstiskā statusa (trešo valstu valstspiederīgais ar uzturēšanās atļauju) un etniskās vai reliģiskās piederības dēļ.

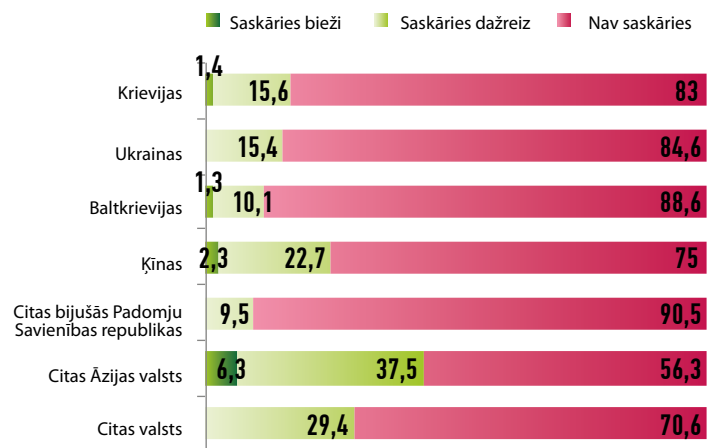
Valstiskā statusa dēļ ar šādu attieksmi ir saskārušies apmēram viena ceturtdaļa daļa no visiem aptaujas dalībniekiem (25,9%). Nedaudz biežāk ar diskrimināciju valstiskā statusa dēļ ir saskārušies respondenti ar PUA – 30,4% atzinuši, ka piedzīvojuši šādas situācijas bieži vai dažreiz (aptaujāto ar TUA vidū šis rādītājs ir 24,2%). Analizējot šo jautājumu respondentu pilsonības griezumā (32. attēls), redzams, ka biežāk ar netaisnīgu vai aizvainojošu attieksmi ir saskārušies Ķīnas, citu Āzijas valstu (Butānas, Indijas, Japānas, Korejas, Mjanmas, Pakistānas, Singapūras, Taizemes) un citu valstu (Argentīnas, ASV, Brazīlijas, Dienvidāfrikas, Ēģiptes, Izraēlas, Kamerūnas, Kubas, Maķedonijas, Nigērijas, Peru, Turcijas) pilsoņi (attieciņi 39,0%, 31,3% un 31,3%). Šis rādītājs visticamāk skaidrojams ar to, ka šo valstu pilsoņiem ir izteiktākas vizuālās atšķirības no vietējiem iedzīvotājiem un citu trešo valstu (piemēram, Krievijas, Ukrainas) pilsoņiem. Pēc būtības tas liecina par rasu diskriminācijas izpausmēm Latvijā.

32. attēls. Trešo valstu pilsoņu diskriminācijas pieredze dēļ valstiskā statusa sadalījumā pēc pilsonības (%)

Tie, kuri sniedza konkrētu atbildi, N=456

33. attēls. Trešo valstu pilsoņu diskriminācijas pieredze dēļ etniskās vai reliģiskās piederības sadalījumā pēc pilsonības (%)

Tie, kuri sniedza konkrētu atbildi, N=462

Etniskās vai reliģiskās piederības dēļ netaisnīgu vai aizvainojošu attieksmi ir piedzīvojuši 17,3% respondentu. Salīdzinājumā ar 2009. gadu situācija ir uzlabojusies, jo 2009. gada aptaujā ar diskrimināciju etniskās un reliģiskās piederības dēļ bija saskārušies 42,3% trešo valstu pilsoņu. 2015. gada aptaujā līdzīgi kā jautājumā par diskrimināciju valstiskā statusa dēļ biežāk etniskās vai reliģiskās piederības dēļ netaisnīgu vai aizvainojošu attieksmi izjutuši Ķīnas, citu Āzijas valstu un citu valstu (skat. iepriekš minētās valstis) pilsoņi (attieciņi 25,0%, 43,8% un 29,4%) (33. attēls). Arī šajā gadījumā tas liecina par to, ka biežāk ar diskriminācijas situācijām nākas saskarties vizuāli atšķirīgiem trešo valstu pilsoņiem.

4. LATVIEŠU VALODAS UN INTEGRĀCIJAS KURSU PIEEJAMĪBAS UN KVALITĀTES SOCIOLOĢISKS NOVĒRTĒJUMS

Lai profesionāli novērtētu valodas kursu pedagoģisko apmācības kvalitāti, novērtējums ir jāveic speciālistiem valodas apmācībā un pieaugošo izglītībā. Tā kā pētījuma ietvaros latviešu valodas kursu trešo valstu pilsoņiem kvalitātes novērtējums ir pētnieku (sociologu) uzdevums, novērtējums ir balstīts, pirmkārt, uz socioloģijā izmantotajām metodēm (kursu organizatoru un pasniedzēju padziļinātajām intervijām (kopā tika veiktas 12 intervijas) un jautājumiem par valodas kursiem trešo valstu pilsoņu aptaujā (skat. 3. nodaļu); otrkārt, novērtējot galvenokārt dažādus valodas kursu organizēšanas un norises sociālos, mazāk pedagoģiskos un metodiskos aspektus. Valodas kursu pieejamības un kvalitātes novērtējums ir strukturēts atbilstoši pētījumā iekļautajām kritēriju grupām – valodas kursu organizācijas un norises elementiem, kuru kopums raksturo valodas kursu kvalitāti.

Atbilstoši Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2013. gada programmas nosacījumiem līdzās valodas apguvei vienlaikus ir jānodrošina iespēja iegūt „zināšanas par Latvijas kultūru, tradīcijām, vēsturi, aktuālākajiem sociālajiem un ekonomikas jautājumiem, valsts pārvaldes sistēmas, pamattiesību u. c. jautājumiem”⁵³. Tāpēc paralēli valodas kursiem organizācijas, kuras tos piedāvā, īstenoja arī dažādus integrācijas pasākumus, kuru saturs tika saskaņots ar valodas apmācību saturisko pusi, tādējādi nostiprinot gan valodas zināšanas, gan sekmējot trešo valstu pilsoņu iekļaušanos Latvijas sabiedrībā un vidē. Šajā nodaļā atsevišķa apakšnodaļa ir veltīta tieši valodas apmācības saiknes ar integrācijas pasākumiem analīzei un novērtējumam.

4.1. Valodas kursu vispārējs raksturojums

Latviešu valodas kursus trešo valstu valstspiederīgajiem Latvijā nodrošina gan valsts institūcijas un pašvaldības, gan nevalstiskās organizācijās un privātie valodu centri. Šajā pētījumā ir vērtēti latviešu valodas apguves kursi, kuri tiek piedāvāti trešo valstu pilsoņiem un Latvijas nepilsoņiem Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2013. gada programmas projektu ietvaros⁵⁴. Lielākajai daļai organizāciju ir vairāku gadu pieredze darbā ar trešo valstu pilsoņiem, nepilsoņiem un Latvijā dzīvojošajām mazākumtautībām, t.sk. latviešu valodas kursu organizēšanu šim mērķa grupām. Atsevišķos gadījumos ir pieredze arī darbā ar bēgļiem un patvēruma meklētājiem, kas ir ļoti specifiska mērķa grupa. Gadu gaitā ir būtiski palielinājis latviešu valodas apguves grupu skaits katrā organizācijā. Šobrīd vairākas organizācijas pa-

⁵³ MK noteikumu nr. 292 (09.06.2014.) "Noteikumi par Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2013. gada programmas aktivitāšu īstenošanu" 62.1.pants. *Latvijas Vēstnesis nr. 126 (5186)*.

⁵⁴ Latviešu valodas kursu gadījumu izpētē piedalījās šādas organizācijas un iestādes: Latviešu valodas aģentūra, Sabiedrības integrācijas fonda projekts "Nacionālais integrācijas centrs", biedrība "Patvērumus "Drošā māja", biedrība "Latvijas Sarkanais Krusts", biedrība "Sadarbības platforma", Starptautiskās Migrācijas organizācijas Rīgas birojs.

ralēli latviešu valodas kursi trešo valstu pilsoņiem un Latvijas nepilsoņiem notiek vidēji desmit grupās, bet maksimālais grupu skaits vienā organizācijā ir 28.

Latviešu valodas apmācība trešo valstu pilsoņiem līdz šim, kaut arī ar būtiskiem pārrāvumiem, ir bijusi **pieejama bez maksas**, jo 75% apmērā tos finansē minētais fonds un 25% apmērā Latvijas valsts. Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonds ir galvenais šo kursu finansējuma avots tām organizācijām, kuras piedalījās pētījumā. Ir bijuši mēģinājumi piesaistīt arī citus finansējuma avotus, taču nesekmīgi. Atsevišķos gadījumos organizācijas atzina, ka tām ir kapacitātes ierobežojumi, lai piesaistītu starptautiskos finanšu avotus, citos gadījumos papildu finansējuma piesaisti ierobežo organizācijas juridiskais statuss. Kursu organizatoru novērojumi liecina, **ka kursu pieejamība bez maksas ir arī spēcīgs motīvs mācīties valodu**, īpaši, ja ir runa par augstāka līmeņa nekā A2 apgušanu, kas ir minimālais valsts valodas prasmes līmenis, lai iegūtu pastāvīgās uzturēšanās atļauju Latvijā: „*Ir, protamas, kas apstājas pie A2, bet daudzi iet tālāk. Īpaši, ja tas ir bezmaksas. Kāpēc to nedarīt? Ja nebūtu bezmaksas, tad kaut kā nokārtotu to A2 un tiešām dzīvotu tālāk, jo vienkārši var iztikt ar krievu valodu. Diemžēl!*”

Valodas kursi tiek **piedāvāti visā Latvijā** – gan Rīgā (ne tikai pilsētas centrā, bet arī, piemēram, Pārdaugavā un citos pilsētas rajonos), gan reģionos – Liepājā, Ventspilī, Saldū, Daugavpilī, Rēzeknē, Alūksnē, Balvos, Jēkabpilī, Līvānos, Cēsis, Jelgavā, Olainē, Stopiņos. Valodas kursu organizatori plānojot apmācības, saskaņo, kurās Latvijas pilsētās katrā organizācija piedāvās valodas kursus, tādējādi nodrošinot gan reģionālo pārklājumu, gan nedublējot savas aktivitātes, kas ir īpaši svarīgi, ņemot vērā mērķa grupas skaitlisko apmēru katrā no vietām. Pirms valodas kursu norises vietas izvēles pēc iespējas tiek veikts arī mērķa grupas pieprasījuma izvērtējums katrā konkrētajā pilsētā. Savukārt Nacionālais integrācijas centrs valodas kursus piedāvā pilsētās, kurās strādā vietējie konsultanti, kuri pirms tam apzina pieprasījumu un ir atbildīgi arī par informācijas par kursiem izplatīšanu, grupu komplektēšanu.

Valodu kursu **dalībnieku skaits grupās** svārstās no 10 līdz 20 cilvēkiem. Kā intervijās skaidroja kursu organizatori un pasniedzēji, uzsākoties nodarbību ciklam, dalībnieku ir parasti vairāk, bet kursu gaitā ir vērojams trīs līdz piecu cilvēku liels atbirums. Atbiruma iemesli ir dažādi – grūtības savienot mācības ar darbu, bērna piedzimšana, atgriešanās izcelsmes zemē, vasaras sezonas iestāšanās, motivācijas zudums. Vienlaikus nereti atsevišķi dalībnieki grupai pievienojas vēlāk. Jautāti par optimālo skaitu, kursu organizatori un pasniedzēji ir vienprātīgi, ka tas ir 10 līdz maksimums 15 cilvēkiem grupā, ko šobrīd ne vienmēr izdodas ievērot augstā pieprasījuma un pieejamā finansējuma dēļ. Dalībnieku skaits ir svarīgs vairāku apsvērumu dēļ – lai pēc iespējas varētu nodrošināt individuālu pieeju, izmantot ne tikai frontālās, bet arī interaktīvās valodas mācīšanas metodes, dot maksimāli daudz laika un iespēju katram studentam lietot valodu, tādējādi nodrošinot valodas praksi vismaz nodarbību laikā.

4.2. Valodas kursu mērķa grupas specifika

Latviešu valodas apmācības un integrācijas kursu mērķa grupa, ar kuru strādā pētījumā iekļautās organizācijas, ir cilvēki, kuri nāk no ļoti dažādām valstīm ar atšķirīgu kultūru, vērtībām un valodu, šiem cilvēkiem ir arī savas psiholoģiskās īpatnības, ko nosaka atšķirīgās mentalitātes, dažkārt ir arī atšķirīgas uzvedības normas. Turklāt tie ir cilvēki, kuriem ir migrācijas pieredze, katram ir sava iemesls, kāpēc viņš vai viņa ir ieradies Latvijā, katram ir atšķirīgi plāni par turpmāko dzīvi Latvijā, daļai tie ir pat ļoti nenoteikti. Liela daļa šo cilvēku tikpat kā neko nezina par Latviju, tās vēsturi, kultūru un sabiedrību. Minētie un vēl virkne citu aspektu raksturo šīs

mērķa grupas specifiku, kas ir jāņem vērā cilvēkiem, t.sk. valodas kursu organizatoriem un pasniedzējiem, kuri strādā ar šo grupu, lai sasniegtu vēlamu rezultātu. Gadījumā izpēti ietvaros kursu organizatori un valodas pasniedzēji tika lūgti raksturot cilvēkus, kuri mācās latviešu valodu, to, kā šī mērķa grupa ir mainījies gadu gaitā un kas ir tie specifiskie aspekti, kas jāņem vērā darbā ar trešo valstu valstspiederīgajiem.

Latviešu valodas kursi tiek rīkoti ļoti dažādām trešo valstu pilsoņu grupām atkarībā no vecuma, dzimuma, izglītības līmeņa, nodarbinātības statusa u.c. pazīmēm. Ir organizācijas, kuras specializējas uz latviešu valodas mācīšanu tieši sievietēm; ir organizācijas, kuras par vienu no savām mērķa grupām ir noteikušas seniorus. Tomēr lielākajā daļā organizāciju grupas ir jauktas pēc dzimuma un vecuma pazīmes. Kaut arī to dalībniekiem mēdz būt dažādi izglītības līmeņi. Ir pat gadījumi, kad kursos atnāk mācīties valodu analfabēti, jo, piemēram, Austrumu valstu sievietēm skolu sistēma nav obligāta, tāpēc ir neiespējami sagaidīt, ka viņas spēs viena mācību kursa laikā apgūt veselu valodas prasmes līmeni. Tomēr lielākā daļa kursu dalībnieku ir ar augstāko izglītību (par to liecina arī no aptaujas datiem izrietošais trešo valstu pilsoņu portrets, skat. 3. nodaļu).

Komentējot mērķa grupas izmaiņas laikā, kopš tiek organizēti valodas un integrācijas kursi trešo valstu valstspiederīgajiem ar Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda atbalstu, respondenti uzsvēra, ka, pirmkārt, to ietekmē fonda nosacījumi. Sākotnēji grupās ir bijuši tikai trešo valstu valstspiederīgie, kuri Latvijā uzturas ne ilgāk kā piecus gadus. Vēlāk prasības mainījās un papildus bija iespēja mācīt valodu arī Latvijas nepilsoņiem, kā arī trešo valstu pilsoņiem, kuri Latvijā uzturas ilgāk nekā piecus gadus. Pēc kursu organizatoru domām, šīs atšķirības ir būtiskas, komplektējot valodas apmācības grupas: „*(...) nevar likt kopā cilvēkus, kas nezina neko un kam valoda ir pilnīgi no nulles, un kuram ir jāmācās, kā izrunāt atsevišķas skaņas, ar tiem, kas te ir nodzīvojuši visu mūžu [nepilsoņu gadījumā]. Tas neiet kopā. Un arī informācija, ko dod. Ja tam, kas ir tikko atbraucis, ir tiešām svarīgi uzzināt daudz maz visu par Latviju un kultūru, tad nepilsonis sēdēs un garlaikosies. Viņu vispār tas neinteresēs.*” Otrkārt, raugoties no kursu dalībnieku pilsoniskās piederības perspektīvas, salīdzinājumā ar citiem gadiem, 2015. gadā vērojams lielāks Ukrainas pilsoņu skaits apmācību grupās, liels skaits studentu ir ar Krievijas pilsonību, arvien pieaugot Ķīnas pilsoņu īpatsvars.

Ļoti specifiska valodas apmācības kursu kontekstā ir ķīniešu grupa. Grūtības darbā ar šo mērķa grupu intervijās tika īpaši uzsvērtas, aicinot domāt par atšķirīgām valodas apguves prasībām, īpaši attiecībā uz viena **valodas prasmes līmeņa apguvei noteikto stundu skaitu**. Proti, ja šobrīd ir noteikts, ka viena līmeņa apgušana ir nepieciešamas 120 akadēmiskās stundas, tad ķīniešu etnolingvistiskās grupas gadījumā jāņem vērā valodas uzveres un fonētiskās atšķirības, alfabēta atšķirības u.c. aspekti. Tāpēc, kā atzina viena no pasniedzējām ar 20 gadu pieredzi latviešu kā svešvalodas mācīšanā, ķīniešu gadījumā ir nepieciešamas 120 stundas, lai nonāktu līdz līmenim, kurā var sākt apgūt A1 līmeni. Īpaši svarīgi tas ir sākuma posmā, kuram paredzētais stundu skaits būtu jādubulto vai pat jātrīskāršo. Otrs būtisks aspekts ir kultūras un uzvedības normu atšķirības. Piemēram, ir gadījumi, kad kursu dalībnieks pasniedzējam apgalvo, ka ir sapratis stāstīto, lai gan tā tas nav, bet pieklājības normas viņam liedz atbildēt citādi. Ņemot vērā iepriekš minēto, ir būtiski pilnveidot latviešu valodas pasniedzēju prasmes starpkultūru komunikācijā, lai efektīvi īstenotu valodas mācīšanu dažādu kultūru pārstāvjiem.

Daudzos gadījumos pasniedzēju darbu apgrūtināta tas, ka ķīniešiem un citu Āzijas reģiona valstu (piemēram, arī Vjetnamas) pilsoņiem ir vājas angļu valodas zināšanas vai to nav vispār, kas nozīmē, ka **nav starpvalodas**, kurā sazināties: „*Viņš sāk atkārtot frāzes, bet tu nezini, vai*

viņš saprot tās frāzes nozīmi utt.. Grupas, ar kurām tev nav starpnieku valodas ir pašas grūtākās, jo parasti, mācot valodu, tu balsties uz kaut kādām gramatikas likumsakarībām, kuras nāk vai nu no krievu valodas, caur kuru tu vari paskaidrot, vai nu angļu, bet, ja tev nav pilnīgi nekas, tad viņam neko neizsaka, ja tu skaidro, cik ir burti vai vēl kaut kas, jo tu saproti, ka viņš nāk pilnīgi no citas vides." Savukārt neverbālā valoda ir atšķirīga – ne vienmēr žesti vai mīmika, kas Latvijas kultūrā nozīmētu apstiprinājumu, to nozīmē arī šo valstu kultūrā, nereti izrādās, ka nozīme ir bijusi gluži pretēja. Situācijas tiek risinātas dažādi, prasme strādāt ar šo mērķa grupu tiek iegūta praksē, uzkrājot arvien lielāku pieredzi. Vienā gadījumā kursu organizatori ir izdevies piesaistīt brīvprātīgo, kas zina vjetnamiešu valodu un var palīdzēt nodarbībās pasniedzējam. Citos gadījumos palīdz paši studenti, starp kuriem ir kāds, kurš labāk zina kādu no starpvalodām un palīdz saviem tautiešiem izskaidrot nesaprasīto. Gan valodas kursu organizatori, gan pasniedzēji, gan arī aptaujas dalībnieki atzina, ka šai mērķa grupai ideālā gadījumā ir jākomplektē atsevišķas grupas.

Starpvalodas nezināšana, arī citās etniskajās grupās, var radīt papildu **psiholoģisko spriedzi** cilvēkā, tāpēc pasniedzējiem ir jāspēj to mazināt, lai cilvēks atbrīvotos, uzticētos un spētu koncentrēt uzmanību uz valodas apguvi, nevis savām bailēm kļūdoties, nesaprasīti, tikt sodīti, kaut vai ar noraidošu attieksmi, par neizdošanu.

Kultūras un mentalitātes atšķirības no Latvijas vietējiem iedzīvotājiem ir vērojamas arī citu valstu pilsoņu vidū. Kā stāstīja kāda no respondentēm, cilvēki no Indijas un Brazīlijas ir ļoti atsaucīgi un aktīvi, viņus viss interesē, viņi labprāt iesaistās dažādās aktivitātēs, stāsta par savu kultūru un salīdzina dzīvi šeit ar to, kas ir raksturīga viņu izcelsmes zemei. Savukārt, cilvēki no Āzijas valstīm ir noslēgtāki. Zināma savdabība ir vērojama arī Austrumeiropas bloka valstu pārstāvju vidū. Piemēram, Ukrainas sievietes nereti mēdz iekarst savstarpējos strīdos, pārejot uz savu dzimto valodu, kuru pasniedzējs nesaprot un līdz ar to ir lielākas grūtības situāciju normalizēt, lai varētu turpināt darbu. Turklāt ne vienmēr esot skaidrs, kurā brīdī drīkst iejaukties un kurā to labāk nedarīt, lai situāciju vēl vairāk nesaasinātu. Tāpēc pasniedzējiem, kas strādā ar trešo valstu pilsoņiem ir jābūt zināšanai kultūru atšķirību un dažādības vadības jautājumos: „Latvijas pedagogi nezina par šīm nacionālajām īpatnībām. (...) kultūras simboli vai teksti, vai attieksme pret kaut kādiem konkrētiem rakstniekiem. Tu nekad nezini. Tas, kas mums ir mācīta kā klasika, izrādās tanī valstī tas krievu vai ukraiņu rakstnieks vispār nešķiet nekā novērtēts vai tieši pretēji.”

4.3. Valodas kursu dalībnieku atlase, valodas prasmes līmeņa noteikšana un valodas apguves vajadzību identificēšana

Valodas kursu dalībnieku atlase, valodas prasmes līmeņa noteikšana un viņu vajadzību noteikšana ir svarīgi aspekti valodas kursu kvalitātes novērtējumā, jo ļauj analizēt, vai kursu mērķi un saturs atbilst mērķa grupas vajadzībām un valodas prasmes līmenim.

Latviešu valodas kursu grupu komplektēšana sākas ar **informācijas izplatīšanu** par šādu iespēju. Kursu organizatori izmanto daudzveidīgus informācijas nodošanas kanālus un instrumentus. Pirmkārt, īpaši reģionu gadījumā, tiek ievietoti sludinājumi vietējos medijos (laikrakstos, radio un interneta vietnēs). Viena no problēmām šajā kontekstā, kā stāstīja kursu organizatori, ir prasība izvietot informāciju valsts valodā, kuru sludinājumu mērķa grupa nezina vai zina vāji. Kā viens no risinājumiem ir informācijas izvietošana sociālajos tīklos krievu un angļu valodā. Otrkārt, vairāki no kursu organizatoriem sniedz arī citus pakalpojumus trešo

valstu valstspiederīgajiem, tāpēc ir izveidotas klientu datu bāzes, nosūtot elektroniskās vēstules saviem klientiem – pakalpojumu saņēmējiem, uzrunājot personīgi, sazinoties pa tālruni. Informācija par kursu norisi tiek sniegta arī klātienē, pakalpojumu saņemšanas vietā. Vairākos gadījumos, kā stāstīja organizatori, cilvēki, kuri jau reiz ir apmeklējuši valodas kursu konkrētā vietā, paši interesējas par iespējām turpināt mācības tajā pašā vietā. Turklāt diezgan raksturīgi, ka cilvēki nodod informāciju viens otram “no mutes mutē”. Īpaši raksturīgi tas esot ķīniešu kopienai. Treškārt, informācija tiek izplatīta arī PMLP nodaļās un citās valsts un pašvaldību iestādēs, kur trešo valstu pilsoņi saņem virkni pakalpojumu. Vēl viens informācijas nodošanas kanāls ir uzņēmumi, kuros strādā trešo valstu valstspiederīgie.

Salīdzinājumā ar laiku, kad tika komplektētas pirmās grupas (ap 2009. gadu), šobrīd tas nesagādā nozīmīgas grūtības – cilvēki labprāt izmanto piedāvāto iespēju bez maksas mācīties latviešu valodu un tie, kuri ir motivēti, atrod nepieciešamo informāciju vienā vai otrā veidā.

Nākamais solis ir **dalībnieku atlase un sadalīšana grupās atbilstoši valodas prasmes līmenim**. Šajā posmā iesaistās ne tikai kursu organizatori, bet arī pasniedzēji, kuriem ir noteicošā loma. Veids, kā tiek noteikts valodas prasmes līmenis nav tik būtisks, jo to var īstenot dažādi. Nozīmīgs rādītājs ir tas, vai vispār tiek noteikts valodas prasmes līmenis un kursu dalībnieku sadalīšana valodas prasmes līmenim atbilstošā grupā. Visos pētījumā iekļautajos gadījumos tiek veikta dalībnieku valodas prasmes līmeņa novērtēšana. Raksturīgi, ka tiek izmantoti gan rakstiskie testi, ja potenciālajam kursu dalībniekam ir jau iepriekšējā valodas apguves pieredze, gan intervijas metode. Gadījumos, kad cilvēks nemaz nezina valodu, notiek tikai intervija – saruna dialoga formā, lai, pirmkārt, noskaidrotu, vai tiešām potenciālais kursu dalībnieks ir bez jebkādam priekšzināšanām; otrkārt, lai uzzinātu cilvēka vajadzības, gaidas un motivāciju mācīties valodu.

Valodas kursu organizatori piedāvā iespējas apgūt latviešu valodu pamatā A1, A2, B1 un B2 līmenī. Lielākā daļa grupu ir iesācējiem – A1 un A2 līmenim (A2 līmenis ir obligātā prasība, lai iegūtu pastāvīgās uzturēšanās atļauju Latvijā). Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, šajā, 2015. gadā ir palielinājies arī B līmeņa grupu skaits. Atsevišķos gadījumos ir izveidotas arī grupas, kurās valoda tiek apgūta C līmenī. Viena līmeņa apgūšanai paredzētais ilgums ir 120 akadēmiskās stundas. Kopumā pasniedzēji atzīst, ka šis laiks ir pietiekams, ja cilvēks regulāri apmeklē nodarbības un ir motivēts apgūt valodu. **Izņēmums, kā jau augstāk skaidrots, ir kursanti ar dzimto ķīniešu valodu.**

Bez valodas prasmes līmeņa otrs kritērijs, kas tiek ņemts vērā grupu veidošanā un dalībnieku sadalē ir t.s. **starpvaloda** – valoda, kurā iespējams sazināties ar studentu. Pamatā tiek izmantotas divas starpvalodas – krievu un angļu. Sākotnēji, organizējot pirmās grupas pirms vairākiem gadiem, šis kritērijs netika ņemts vērā, taču tagad pēc iespējas šis princips tiek ievērots. Vienlaikus vairākos gadījumos šādu dalījumu ir grūtības ievērot, lai arī tas būtu ļoti vēlams. Īpaši svarīgs šāds dalījums ir pamata līmeņu (A1, A2) apguves posmā. Daļa respondentu skaidroja, ka starpvaloda var būtiski atvieglot valodas apguves procesu, jo, piemēram, ir iespējams izskaidrot līdzības dažādās gramatiskās konstrukcijas. Daļa atzina, ka starpvaloda nav nepieciešama un netiek izmantota, ievērojot pieeju, ka nodarbībās tiek lietota tikai latviešu valoda un neverbālā valoda – mīmika, žesti, zīmējumi, fotogrāfijas u.tml. Vairāki pedagogi atzina, ka arvien vairāk pāriet uz šādu pieeju – pēc iespējas mazāk lietot starpvalodu. Tas ir arī risinājums gadījumos, kad vienā grupā kopā mācās studenti ar dažādām starpvalodām. Starpvalodas lietošana, ja jālieto gan angļu, gan krievu, var arī prasīt papildu laika resursus, kavējot kopējo valodas apguves procesu. Turklāt tas nozīmē, ka vienas nodarbības laikā tiek lietotas vismaz

trīs valodas (ja neviena no valodām nav studenta dzimtā valoda, tad pasīvi tiek lietota arī vēl tā). Pasniedzēju taktika starpvalodas lietošanā var arī variēties atkarībā no studentu valodas prasmes līmeņa – jo tas ir augstāks, jo raksturīgāk ir lietot tikai latviešu valodu. Visbeidzot pēc iespējas plašāks latviešu valodas lietojums nodarbībās ir arī veids, kā pasniedzēji vismaz nodarbību laikā nodrošina vidi, kurā praktizēties valodas lietošanā.

Latviešu valodas kursu dalībnieku – trešo valstu pilsoņu vajadzības valodas attiecībā uz valodas apgušanu ir dažādas un ir pamatā viņu **motivācijai mācīties valodu**. Dalībnieku motivācija lielā mērā ir saistīta arī ar viņu ierašanās iemeslu un plāniem palikt Latvijā uz neilgu laiku vai pavisam. Salīdzinot ar citām mērķa grupām (Latvijas nepilsoņiem un mazākumtautību pārstāvjiem), kā novērojuši valodas kursu organizatori un pasniedzēji, trešo valstu pilsoņiem ir spēcīgāka iekšējā latviešu valodas apguves motivācija.

Pirmā motīvu grupa, kas ir īpaši raksturīga tiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri nezina krievu valodu vai ir iegādājušies šeit īpašumus un plāno palikt pavisam, ir nepieciešamība sazināties ar vietējiem cilvēkiem, izmantot valodu komunikatīvajai funkcijai un integrēties Latvijas sabiedrībā. Viena no latviešu valodas pasniedzējām spilgti raksturoja šādu motivāciju: *“Savādi, ka tie, kas ir nākuši no Eiropas valstīm, viņiem tā attieksme pret valodu ir pilnīgi savādāka nekā tiem, kas ir nākuši no Padomijas [bijušās Padomju Savienības]. Tiem, kas ir no Eiropas, valoda ir kā saziņas līdzeklis, un tā ir viņu prioritāte. Viņi grib saprast un grib ļoti labi justies. Tie, kas ir iebrukuši no Padomju bloka, starpnieku valoda ir krievu valoda, un tā ir pašpietiekama.”* Šajā motīvu grupā iekļaujas arī tie gadījumi, kad trešo valstu pilsoņi ir izveidojuši ģimenes ar vietējiem latviešiem. Mājās ne vienmēr ir laiks un pacietība savstarpējā saskarsmē lietot latviešu valodu, jo starpvalodā, piemēram, angļu, ir vieglāk un ātrāk atrisināt konkrēto situāciju.

Otrkārt, dalībnieku motivācijas pamatā ir vēlme vai vajadzība iegūt pastāvīgās uzturēšanās atļauju, kuras saņemšanai ir nepieciešams nokārtot valsts valodas prasmes pārbaudījumu A2 līmenī⁵⁵. Savukārt pastāvīgo uzturēšanās atļauju trešo valstu pilsoņi daudzos gadījumos vēlas iegūt arī tad, ja neplāno pavisam palikt Latvijā. Pastāvīgās uzturēšanās atļauja paplašina tiesību kopumu un pieejamo pakalpojumu klāstu, īpaši būtiski trešo valstu pilsoņiem tas ir veselības aprūpes jomā.

Viena no prasībām, kas tiek izvirzīta Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2013. gada programmas projektos organizētajiem latviešu valodas kursiem, ir nepieciešamība kursu noslēgumā kārtot valodas prasmes pārbaudījumu atbilstoši apgūtajam līmenim (papildu punktos projekta pieteicējs var iegūt, ja pārbaudījumu sekmīgi nokārto vismaz 30 kursu dalībnieki)⁵⁶. Daļa studentu, kuri vēlas iegūt pastāvīgās uzturēšanās atļauju vai kārtot naturalizācijas eksāmenu, pēc t.s. skolas eksāmena nokārtošanas dodas kārtot valsts valodas prasmes pārbaudi Valsts izglītības satura centrā vai PMLP. Kārtot oficiāli valsts valodas prasmes pārbaudi nav obligāti, taču kursu rezultātā studentam būtu jāvar to nokārtot. Kopumā šo prasību – kursu noslēgumā kārtot valodas prasmes pārbaudījumu – intervētie pasniedzēji un kursu organizatori vērtē divējādi. No vienas puses, viņiem ir izpratne par to, ka tas ir zināms kursu kvalitātes un rezultatīvais rādītājs: *“Es domāju, ka tā arī ir jābūt, jo, ja tu esi mācījies, tad,*

⁵⁵ Imigrācijas likuma (31.12.2002.) 24. panta piektā daļa. *Latvijas Vēstnesis*, 169 (2744). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68522> (skatīts 09.06.2015.)

⁵⁶ MK noteikumi nr. 292 (09.06.2014.). “Noteikumi par Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2013. gada programmas aktivitāšu īstenošanu”. *Latvijas Vēstnesis* nr. 126 (5186).

pirmkārt, gan tam apmācāmajam ir svarīgi, lai saprastu, ko viņš ir izdarījis, jo tas arī viņu motivē to izdarīt un mācīties mērķtiecīgāk. Otrkārt, mēs paši redzam, kas ir sasniegts un arī ministrija redz, ka nav tā, ka tas cilvēks ir tikai šad un tad atnācis, vai ka tie ir nekvalitatīvi pasniegti kursi.” Turklāt, kā norādīja cita respondente, valodas apguve ir integrācijas būtisks pamats, lai cilvēks varētu sazināties sabiedrībā un iekļauties darba tirgū. No otras puses, pieredze rāda, ka ne vienmēr tas, ka students nevar sekmīgi šo pārbaudījumu nokārtot liecina par neprofesionālu pasniedzēju darbu. Studentu sniegumu var ietekmēt virkne citu faktoru – stress, cilvēka vecums, izglītības līmenis, citu valodu prasme, lingvistiskā kompetence, valodas apguves īpatnības (piemēram, dzimtās valodas atšķirības no latviešu valodas, piemēram, ķīniešu gadījumā) u.c.

Treškārt, daudzos gadījumos valodas zināšanas ir priekšnosacījums, lai iekļautos legālajā Latvijas darba tirgū. Ir gadījumi, kad cilvēki no Krievijas un Ukrainas pārceļas dzīvot uz Latviju drošības apsvērumu dēļ, tie esot cilvēki ar augstu izglītības līmeni, kuras vēlas Latvijā dzīvot un strādāt: *“Apgūt latvieši valodu, lai iekļautos mūsu darba tirgū un lai varētu šeit dzīvot. (...) Cilvēks vēlas stabilitāti. Tie ir izglītoti cilvēki, lielākoties ar ļoti labu izglītību un vairākām izglītībām. (...) Viņi vēlas šeit dzīvot, strādāt un viņiem ir vajadzīga šī valoda. Visi saprot, ka ir vajadzīga tā valoda.”*

Ceturtkārt, daļa valodas kursu dalībnieku izmanto valodas kursus kā iespēju socializēties. Kā stāstīja viena no respondentēm, *“seniori nāk, lai vienkārši pabūtu kopā, jo viņiem šeit ir iespēja padzert tēju, kafiju un brīvi justies. (...) Viņiem nav tā savstarpējā komunikācija mājās, un viņi visas šīs aktivitātes izmanto kā vietu, kur pastāstīt par to, kas ir izdevies un dalīties ar to visu”*. Līdzīga situācija ir novērojama arī topošo un jauno māmiņu vidū.

Piektkārt, ir trešo valstu pilsoņu grupa, pamatā sievietes, kuras lielāko savu laiku velta ģimenei, audzina bērnus un ļoti rūpējas par viņiem. Šīs sievietes mācās latviešu valodu, lai varētu palīdzēt bērniem mācībās un sekmīgāk iekļauties Latvijas izglītības sistēmā un sabiedrībā kopumā.

4.4. Pedagoģu atlases un novērtēšanas kritēriji

Pasniedzēju organizatoriskā darbība un metožu izvēle ir atšķirīga dažādās vecuma un sociālajās grupās. Pedagoģiskā un mācību procesa kvalitātes nodrošināšanā liela nozīme ir pedagoga pieredzei darbā ar konkrēto mērķa grupu. Trešo valstu pilsoņu valodas apmācība ir pieaugušo izglītības joma. Pedagoga darbība, kuram ir pieredze darbā skolā, bet nav nekādas iepriekšējas pieredzes pieaugušo izglītības jomā, būs mazāk efektīva un kvalitatīva nekā pedagogam, kuram ir pieredze pieaugušo izglītībā.

Gadījumu izpētes rezultāti rāda, ka lielākajai daļai, kaut arī ne visiem, **pasniedzējiem ir iepriekšējā pieredze darbā ar pieaugušajiem**. Vairāki pasniedzēji kādu laiku ir strādājuši arī skolās, taču pakāpeniski vai nu pilnībā vai daļēji pārprofilējušies uz pieaugušo valodas apmācības jomu. Kopējā intervēto pedagogu pieredze ir ļoti plaša amplitūdā, sākot no diviem līdz pat 20 gadiem, mācot latviešu valodu kā svešvalodu gan Latvijā dzīvojošajām mazākumtautībām, gan trešo valstu pilsoņiem. Vairāki no intervētajiem pedagogiem latviešu valodu trešo valstu pilsoņiem māca, sākot no 2009. gada, kad Latvijā tika uzsākta Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda Daudzgaļu programmas īstenošana.

Pedagoģu atlasē kursu organizatori pievērš uzmanību viņu pieredzei gan valodas apmācības, gan pieaugušo izglītības jomā. Lielākā daļa organizatoru atzina, ka viņiem ir izveidojusies sta-

bila un ilgstoša sadarbība ar viņu organizācijā strādājošajiem pedagogiem. **Konkrēti atlasēti kritēriji tiek piemēroti tikai atsevišķās organizācijās.** Pamatā tā ir prasība par iepriekšējo šāda veida darba pieredzi, vēlams darbā ar trešo valstu pilsoņiem, un svešvalodu – krievu un angļu – zināšanām. Viena no valodas kursu organizatorēm norādīja, ka īpašu vērību pievērš tam, lai pedagogam būtu pieredze tieši darbā ar imigrantiem, jo šī grupa ir specifiska, salīdzinot, piemēram, ar Latvijas nepilsoņiem (vienlaikus jānorāda, ka Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda programmas ietvaros organizētajos valodas apguvesursos ir atļauts piedalīties arī noteiktam nepilsoņu īpatsvaram). Papildus tiek prasītas prasmes strādāt radoši, izmantot netradicionālas apmācības metodes un neformālās aktivitātes valodas apguves procesā. Pārējie kursu rīkotāji pamatā atsaucas uz ilgstošo sadarbības pieredzi ar pedagogiem, kuras laikā viņi ir iepazinuši gan to, kā konkrētais pedagogs organizē savu darbu, strādā ar studentiem, kādus rezultātus sasniedz. Ir bijuši gadījumi, kad sadarbība ar kādu no pasniedzējiem nav izveidojusies sekmīgi un netiek turpināta, jo kursu dalībnieki sniedz pamatā negatīvas atsauksmes. Interesantu atziņu pāuda viena no respondentēm, norādot, ka pedagogu atlasē pievērš uzmanību arī skolotāja personībai un prasmei sevi pasniegt, jo šādi tiek veidots arī priekšstats par latviešiem un Latvijas valsti: *“(..) imigrantam skolotājs bieži vien ir tas latvietis, un tā ir attieksme pret Latviju. Viņš viņu redz, un tā tad tādi mēs esam.”*

Nozīmīgs un pozitīvi vērtējams atbalsts ir pasniedzēja palīga nodrošināšana vai divu **pedagogu komandu veidošana**, paredzot, ka nodarbības laikā ar tās dalībniekiem paralēli strādā divi cilvēki (pedagogs un asistents vai divi pedagogi). Šāda pieeja pozitīvi ietekmē nodarbību un visa valodas apguves procesa kvalitāti, īpaši tajos gadījumos, kad grupā ir liels dalībnieku skaits, pastāv zināmas valodas prasmes līmeņu atšķirības vai ir vairāki cilvēki ar atšķirīgu dzimto valodu (tātad atšķirīgu valodas uztveri), atšķirīgām valodas mācīšanās spējām u.tml. Pedagoga palīgs nodrošina nodarbības laikā individuālu konsultāciju dalībniekiem, kuriem tas nepieciešams, vienlaikus neievelkot kopējo apmācības procesu. Efektīvas šādu pedagogu komandu darbības priekšnoteikums ir skaidrs funkciju un pienākumu sadalījums starp abiem pedagogiem.

Gadījumu izpēte atklāja, ka praksē ir sastopamas divu veidu pedagogu komandas. (1) Divu pedagogu komanda, kas strādā vienlaicīgi katrā nodarbībā. Plānojot nodarbības, pedagogi vienojas, kurš ir vadošais pedagogs un kurš pedagoga palīgs, kurš pēc vajadzības individuāli palīdz studentiem, kuriem ir kādas grūtības nodarbības laikā. Pedagogi lomām regulāri mainās. (2) Pedagogu pāris, kas strādā atsevišķi, bet komandas darba pamatā ir tas, ka viens pedagogs māca gramatiku, bet otrs – sarunvalodu, trenē valodas praktisko lietošanu. Pedagogu pāru darbs tiek pielietots arī dažādās valodas prakses aktivitātēs – sarunu klubos, valodas kafējnicās u.tml. Tomēr lielākajā daļā pētījumā apzināto valodas kursu katrā grupā strādā viens pedagogs. Daži pasniedzēji atzina, ka viņiem nav nepieciešams otrs pedagogs kā palīgs nodarbības laikā, bet drīzāk būtu nepieciešams organizēt grupas ar mazāku dalībnieku skaitu, kas ļautu studentiem labāk apgūt valodas komunikatīvo kompetenci – prasmi lietot valodu, runāt tajā. Savukārt citi pasniedzēji norādīja, ka ļoti pozitīvi vērtē šādas pieejas – darbs komandā – izmantošanu, taču finansiālu ierobežojumu dēļ kursu organizatori to nevarot nodrošināt (apmaksāt divu pedagogu darbu). Tā kā citos gadījumos tas nav bijis šķērslis, iespējams, problēma ir kursu organizatoru izpratnē par šādas pieejas lietderību un priekšrocībām, plānojot kursu organizēšanu un tam nepieciešamo budžetu.

Vēl viens vērā ņemams pedagoga profesionalitātes rādītājs ir **pedagogu tālākizglītības pieredze** – vai pedagogs ir apmeklējis profesionālās pilnveides kursus, kuru tēma ir saistīta ar starpkultūru komunikāciju, kultūrkompetenču izkopšanu, dažādības vadību, bilingvālo izglīti-

bu u.tml. Intervētie pedagogi pēc šī vērtējuma kritērija iedalāmi divās grupās.

(1) Pedagogi, kuriem ir tālākizglītības pieredze, atzīst, ka tā ir ļoti nozīmīga un palīdz viņiem strādāt ar trešo valstu pilsoņiem kā ar specifisku mērķa grupu – kā metodiski, tā psiholoģiski. Tālākizglītības formas ir ļoti dažādas – gan klasiski pedagogu kursi vai semināri valodas metodikā, pedagogijā, gan konferences, gan līdzdalība starptautiskos projektos, gan pašmācības ceļā. Tālākizglītībasursos, kā stāstīja paši pasniedzēji, ir iespējams smelties jaunas idejas un dalīties pieredzē ar citiem pedagogiem. Šajā grupā tika pausts arī viedoklis, ka Latvijā nav speciālistu, kuri varētu sniegt profesionālu metodisko izglītību pieredzējušiem pedagogiem, kuriem nav nepieciešamas pamata zināšanas darbam ar atšķirīgu kultūru cilvēkiem. Viena no pasniedzējām stāstīja, ka, lai pilnveidotu savu metodiku strādāt tikai tajā valodā, kas tiek mācīta, pati apmeklēja svešvalodas kursus, kuros tiek izmantota šāda pieeja. Dažos gadījumos papildus izglītošanās iespējas pašmācības ceļā tiek meklētas internetā. Gadījumu izpētes rezultāti liecina, ka lielākā daļa pedagogu ietilpst tieši pirmajā grupā.

(2) Pedagogi, kuriem šādas pieredzes pēdējo trīs gadu laikā nav. Te jāņem vērā, ka pedagogu profesionālās pilnveides kursi obligāti ir skolotājiem, kuri saņem atalgojumu no valsts vai pašvaldības. Valodas kursu pasniedzējiem šāda prasība nav izvirzīta, līdz ar to tā ir katra paša pasniedzēja individuāla stratēģija un lēmums, kā nodrošināt savu profesionālo pilnveidi. Pedagogu tālākizglītības jomā viena no problēmām, kas tika identificēta gadījumu izpētē, ir pašu pedagogu nepilnīgās angļu valodas zināšanas, lai iepazītu citu valstu pieredzi valodas mācīšanās imigrantiem, kas ir ļoti vērtīga, ņemot vērā Latvijas salīdzinoši nelielo pieredzi šajā jomā. Turklāt pedagogam, kurš strādā ar cilvēkiem, kuriem ir atšķirīga izcelsmes kultūra, ir ļoti svarīgi iegūt zināšanas par konkrētas valsts un tautas kultūru, dzīves veidu, simboliem utt., kas ne vienmēr ir pieejamas latviešu valodā.

Atsevišķs valodas kursu kvalitātes vērtējuma kritērijs ir kursu organizatoru **atbalsts valodas pasniedzējiem**, kas var izpausties dažādi. Tie var būt gan semināri (kursi) par to, kā strādāt ar konkrēto mērķa grupu, mācību līdzekļu piedāvājums, mācību programmu aktualizācija, psiholoģiskas un metodiskas konsultācijas u.tml. Šāda atbalsta sniegšana raksturo organizatoru atbildību un motivāciju nodrošināt valodas kursu dalībniekiem profesionālu un kvalitatīvu valodas apmācību.

Lielākajā daļā analizēto gadījumu pedagogiem tiek nodrošināts organizatoriskais un tehniskais atbalsts, proti, viņiem nav jānodarbojas ar grupu komplektēšanu, koordinēšanu, mācību materiālu iegādi vai pavairošanu, nepieciešamās audio un video tehnikas nodrošināšanu. Viņu galvenais uzdevums ir programmas plānošana, aktualizēšana, nodarbību plānošana, vadīšana un studentu rezultātu novērtēšana. Vēl viena atbalsta forma, ko nodrošina lielākā daļa kursu organizatoru, ir psiholoģiskais atbalsts pasniedzējiem – iespēja pārrunāt dažādas problēmu situācijas, kuras rodas, piemēram, studentu kultūras atšķirību dēļ. Daži kursu organizatori atzina, ka projektu īstenošanas laiks ir pārāk īss, lai varētu vēl nodrošināt speciālu atbalstu izglītojošu aktivitāšu formā pedagogiem, turklāt tam nav paredzēts arī finansējums.

Atsevišķos gadījumos pasniedzējiem ir iespēja saņemt arī profesionālu un metodisko atbalstu no sava darba devēja puses. Tā tas ir tad, ja pasniedzēja darba devējs ir organizācija vai institūcija, kas nodarbojas ar valodu apmācību un/vai metodikas izstrādi. Citos gadījumos pedagogi pēc profesionālā atbalsta vērsas pie saviem kolēģiem, kuri arī strādā ar trešo valstu pilsoņiem. Tiek pārrunāts dažādu metožu pielietojums, problēmu situāciju gadījumi u.tml. jautājumi.

Latviešu valodas **pedagogu darba novērtēšanas kritēriji** ir vienlīdz būtiski gan no valodas kursu organizēšanas, gan īstenošanas perspektīvas. Šādu kritēriju izmantošanas prakse raksturo kursu organizatoru attieksmi ne tikai pret pasniedzēju atlasīti darbu, bet arī pret kursu dalībniekiem, jo pedagogu novērtēšana ir viens no veidiem, kā kursu organizators pārliecinās par pasniedzēja darba kvalitāti. Ideālā gadījumā novērtējumu veic neatkarīgs novērtētājs ar pieredzi šādu novērtējumu veikšanā. Taču pasniedzēju novērtējuma veidi var būt dažādi, tās var būt arī individuālas pārrunas par grūtībām un sasniegumiem apmācību norisē.

Tikai vienā no gadījumiem visās kursu grupās tiek veikts pedagogu darba novērtējums, balsoties uz neatkarīga eksperta vērtējumu pēc konkrētiem kritērijiem. Atsevišķi pedagogi gan atzina, ka profesionāls pedagogs novērojamo nodarbību spēj novadīt atbilstoši prasībām, tāpēc arī šis nav pilnībā objektīvs rādītājs un drīzāk tas ir noderīgi jauniem pedagogiem, kuri no savām kļūdām var mācīties. Tāpēc ieteicams ir kombinēt dažādus novērtēšanas veidus. Gadījumu izpēte liecina, ka kopumā šāda prakse arī tiek īstenota.

Pārējos gadījumos intervētie kursu organizatori atklāja dažādas pieredzes. Lielākajā daļā gadījumos specifiska valodas pasniedzēju darba novērtēšana, pielietojot konkrētus kritērijus, netiek veikta. Novērtēšana izpaužas kā atsevišķu nodarbību vai tās daļu novērošana (dažkārt novērošana ir drīzāk neformāla), pārrunas ar pedagogiem un kursu dalībniekiem, gala pārbaudījumu rezultātu analīze. Vairākos gadījumos pedagogi sagatavo atskaites par paveikto, mācītajām tēmām, izmantotajiem materiāliem, iesniedz fotogrāfijas vai pat video materiālus no nodarbībām, taču kopumā tie drīzāk ir pedagoga darbības kontroles instrumenti. Klātienē novērtējums ir apgrūtināts tajos gadījumos, kad kursu administrācija atrodas Rīgā, bet nodarbības notiek reģionos.

Kā kursu organizatori, tā latviešu valodas pasniedzēji ir vienprātīgi, ka pedagogu darba novērtējuma objektīvs rādītājs nav kursantu sasniegtie rezultāti gala pārbaudījumos, jo tos ietekmē ne tikai pedagoga darba kvalitāte, bet, kā jau iepriekš minēts, arī vairāki citi faktori – studentu iepriekšējā izglītība, vecums, nodarbību apmeklētības biežums, lingvistiskā kompetence, ikdienas nodarbinātības slodze u.c. Tajā pašā laikā vairāki no intervētajiem kursu organizatoriem atzina, ka ņem vērā gala pārbaudījumu rezultātus kombinācijā ar pārrunām ar pašiem kursantiem, lai pieņemtu lēmumu, turpināt vai ne sadarību ar konkrēto pedagogu. Kursu organizatoru pieredzē ir bijuši atsevišķi gadījumi, kad sadarbība ir tikusi pārtraukta, bet ne tāpēc, ka nebūtu sasniegti nepieciešamie rezultāti, bet vairāk dēļ pasniedzēju darba stila vai personības īpašībām, kuras kursu dalībnieki nav spējuši pieņemt.

Vēl viena pedagogu novērtēšanas forma ir kursu dalībnieku anketēšana kursu noslēgumā, taču daži kursu organizatori atzīst, ka tas var nesniegt objektīvu vai nepilnīgu vērtējumu, tāpēc ir nepieciešamas pārrunas. Anketēšana tiek vairāk veikta, lai varētu pamatot sasniegtos rezultātus, gatavojot projektu noslēguma ziņojumus. Gadījumos, kad kursu dalībniekiem ir pretenzijas pret pasniedzēja darbu, tas tiek izvērtēts, pārrunāts ar pašu pedagogu un pieņemts lēmums par sadarbības turpināšanu vai pārtraukšanu.

Pedagogi intervijās, komentējot jautājumu par viņu darba novērtēšanu, atzina, ka nekāda speciāla viņu darba vērtēšana nenotiek (izņemot vienu gadījumu, kad novērtēšanu veic pieaicinātais eksperts). Taču pasniedzēja nenoliedza kursu organizatoru minētās aktivitātes – ne regulārus novērojumus, pārrunas, dalībnieku anketēšanu. Pedagogi uzsvēra, ka galvenie viņu darbu vērtētāji ir paši kursu dalībnieki. Vairāku pedagogu gadījumā studenti vēlas turpināt mācīties latviešu valodu tieši pie viņiem, kas, pēc pedagogu domām, ir pozitīvs viņu darba no-

vērtējums: „Manu vērtējumu izsaka mani studenti. Ja pie manis nāk studenti un prasa, kur jums būs nākošā grupa, jo mēs gribam tikai pie jums, un pasakās man par pacietību un par šodien labi novadīto nodarbību, jo viņi visu labi saprata un viss bija labi, tad tas ir mana darba vērtējums.”

4.5. Valodas apguves programmu, mācību metožu un līdzekļu izvēle un pielietojums

Valodas apguves programmas izvēles kritērijs paredz noskaidrot, kādas latviešu valodas **mācību programmas** tiek izmantotas, kāds ir tieši šo programmu izvēles pamatojums un tā atbilstība dalībnieku vajadzībām, kursu mērķiem (kāpēc tās ir piemērotas trešo valstu pilsoņiem; kā programma ļauj sasniegt kursu dalībnieku vajadzības – piemēram, ja mērķis ir valodas eksāmens naturalizācijai vai mērķis ir sarunvalodas prasmes apguve). Svarīgs aspekts ir mācību programmu aktualizācija, kuru var veikt gan kursu organizators, piedāvājot aktualizēto programmu pasniedzējiem, vai arī katrs pasniedzējs individuāli. Programmas aktualizācijas pamatojums ir papildu rādītājs tam, ka kursu organizatori un pasniedzēji apzinās un ņem vērā dalībnieku vajadzības.

Kā atzina kursu organizatori, mācību programmu izvēle lielāko tiesu gadījumos ir pedagogu ziņā, kuri ir atbildīgi par to pielāgošanu savu studentu vajadzībām un īpatnībām. Daļa pedagogu par pamatu izmanto Latviešu valodas aģentūras (LVA) izstrādātās latviešu valodas mācīšanas programmas pieaugušo auditorijai, daļa izmanto pašu gadu gaitā izveidotas programmas, daļā gadījumu tiek izmantotas programmas, kuras ir izstrādājuši konkrētā organizācija iepriekšējo projektu ietvaros. Programmu aktualizāciju veic paši pedagogi,⁵⁷ pirmkārt, atkarībā no kursu organizatoru prasībām, kuri, savukārt, ņem vērā Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda attiecīgā gada programmas prasība valodu kursu organizēšanai, otrkārt, piemērojot programmu konkrētajai auditorijai: „(..) kad es ieraugu grupu, tikai tad es zinu, kādu programmu tieši es izmantošu. (..) tikai tad es redzu, kas grupai vairāk ir vajadzīgs, un pie tā es arī strādāju.” Visos gadījumos pedagogi mācību programmas papildina ar citiem materiāliem, t.sk. pašu izstrādātiem un aprobētiem.

Viena no prasībām, ko kursu organizatori izvirza pedagogiem attiecībā uz programmām, ir tas, lai kursu noslēgumā studenti, ja vēlas, varētu nokārtot valsts valodas prasmes pārbaudi. Daži pasniedzēji arī atzina, ka savu programmu veido ļoti mērķtiecīgi tieši šai vajadzībai: „Man ir savi materiāli jau gadu gaitā izstrādāti. Man ir sava vārdnīca. Mēs pārsvarā skatāmies, kādi ir jauninājumi valodas komisijā. Un tad vēl es strādāju ar pilsonību. Ko viņi izmaina, to mēs uzreiz mācām cilvēkiem. Mēs jau skolotājas arī savā starpā sazvanāmies un sarunājam. Ja ir kaut kas jauns, tad viena otrai padod ziņu, kam tur vairāk ir jāpievērš uzmanība.”

Mācību **metožu un mācību līdzekļu** izvēle un pielietojums ir valodas kursu kvalitātes aspekts, kas attiecas galvenokārt uz pasniedzējiem. Mācību metožu daudzveidība ir viens no kursu kvalitātes kritērijiem, taču ļoti svarīgs ir pamatots metožu pielietojums. Vislabāk to var novērtēt klātienē novērojumos profesionāls vērtētājs. Padziļinātājās intervijās pasniedzējiem tika lūgts komentēt nodarbībās izmantoto metožu kopumu un to pamatojumu. Otrs elements šajā kritēriju grupā ir pasniedzēju informētība par pieejamajiem mācību līdzekļiem konkrēti trešo valstu pilsoņu mērķa grupai. Konkrētai mērķa grupai paredzētu mācību līdzek-

⁵⁷ Saskaņā ar MK noteikumu nr. 292 (09.06.2014.) "Noteikumi par Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2013. gada programmas aktivitāšu īstenošanu" 67.1. punktu, kurā vai programmas aktualizācijas izmaksas nedrīkst pārsniegt 20 % no to izstrādes izmaksām". *Latvijas Vēstnesis nr. 126 (5186)*.

Ju izmantošana var sniegt ievērojami augstākus valodas apmācības rezultātus (proti, ir atšķirība, vai trešo valstu valstspiederīgais, kas salīdzinoši nesien ieradies Latvijā, apgūst latviešu valodu no skolas vecuma bērniem paredzētiem mācību līdzekļiem vai no mācību līdzekļiem, kas paredzēti vietējiem iedzīvotājiem, kuru dzimtā valoda nav latviešu, bet kuriem ir ievērojami plašākas iespējas praktizēties valodas lietošanā ikdienā, vai valodas apguvē tiek izmantoti mācību līdzekļi, kas paredzēti tieši ārzemniekiem ar atšķirīgu valodas izjūtu uztveri, atšķirīgu kultūras pieredzi u.tml.).

Raksturojot darbā ar trešo valstu pilsoņiem izmantoto metožu kopumu, pasniedzēji norādīja, ka izmanto daudzveidīgas metodes, kas ļauj attīstīt visas valodas prasmes - lasīšanu, rakstīšanu, klausīšanos un runāšanu. Visgrūtāk esot ar klausīšanās un runāšanas prasmes veidošanu, jo klausīšanās prasmes attīstīšanai trūkstot atbilstošu audio materiālu, savukārt runāšanas prasmes attīstīšanu kavē nereti liels dalībnieku skaits grupās. Lai risinātu valodas prakses trūkuma problēmu, arvien plašāk tiek izmantota komunikatīvā pieeja un attiecīgi interaktīvās metodes (dialogi, lomu spēles, metodes ar spēles un sacensības elementiem u.tml.), ko nereti apgrūtina jau minētais cilvēku skaits grupā. Vairākas intervētās latviešu valodas pasniedzējas atzina, ka liela nozīme ir viņu ilgstošajai pieredzei darbā ar tik specifisku mērķa grupu kā trešo valstu pilsoņi, kas prasa ļoti variēt ar metodēm, atrodot tās, kuras katrā konkrētajā auditorijā (grupā) ļauj sasniegt labāko rezultātu. Nepastāvot stingrs metožu un to lietojuma kanons, kuru pasniedzējs var izmantot visās grupās. Metožu izvēlē tiek ņemts vērā gan valodas apguves mērķis – valsts valodas prasmes pārbaude, nepieciešamība atrast darbu savā profesijā, vēlme palīdzēt bērniem skolā, vēlme sazināties ar vietējiem iedzīvotājiem viņu valodā u.c., gan grupas dalībnieku intereses, vecuma īpatnības, izglītības līmenis, lingvistiskā kompetence u.c. aspekti.

Mācību līdzekļu pieejamību latviešu valodas mācīšanai trešo valstu pilsoņiem pedagogi vērtē neviennozīmīgi. Lielākā daļa no intervētajiem atzina, ka mācību līdzekļu izvēle ir plaša. Sākotnēji, ap 2009. gadu, pasniedzēji izmantojuši pamatā materiālus, kas tika izstrādāti mazākumtautību valodas apmācībai (piemēram, LAT2 materiāli un grāmatas dažādiem līmeņiem). Šobrīd jaunākais mācību līdzeklis ir LVA sagatavotais latviešu valodas mācību materiāls pieaugušajiem „Laipa” (grāmata studentam un darba burtnīca), kas ir paredzēta no pilnīgu iesācēju līdz A2 līmenim. Kopumā pedagogi šo materiālu vērtē pozitīvi, taču nav apmierināti, ka neseko nākamie līmeņi. Līdz ar to joprojām neesot sistēmiska mācību materiāla, kas secīgi aptver visus valodas prasmes līmeņus. Otrs aspekts, kas neapmierina atsevišķus pasniedzējus ir tas, ka šim materiālam vēl nav audio diska, kas ir īpaši svarīgs valodas apmācības procesā cilvēkiem ar fonētiski atšķirīgu dzimto valodu, piemēram, ķīniešiem. Kā intervijā norādīja LVA speciālisti, šādu mācību materiālu izstrāde ir ļoti laikietilpīga, un darbs pie šī materiāla sagatavošanas nākamajiem līmeņiem turpinās.

Atsevišķa mācību līdzekļu grupa, kuru komentēja visi intervētie pedagogi, ir LVA mājas lapā pieejamie materiāli, t.sk. video formātā. Daļa pedagogu šos materiālus izmanto nodarbībās, daļa par tiem informē kursu dalībniekus un mudina tos izmantot patstāvīgi, daļa uzskata, ka tie ir novecojuši un neatbilst mūsdienīgu mācību līdzekļu prasībām. Vairākums no intervētajiem pasniedzējiem atzina, ka problēmu ar mācību līdzekļiem nav (izņemto audio materiālus, par kuru trūkumu aptaujā norādīja arī paši kursu dalībnieki). Pasniedzējam ir jāspēj tos radoši izmantot, kombinējot elektroniskos mācību līdzekļus, audio un vizuālos materiālus un klasiskās mācību grāmatas un darba burtnīcas. Taču atsevišķi pedagogi atzina, ka, viņuprāt, situācija ar mācību līdzekļiem trešo valstu pilsoņiem kā specifiskai mērķa grupai, esot neapmierinoša. Kritikas galvenais arguments ir sistēmiskuma trūkums – ir mācību līdzekļi atse-

višķām mērķa grupām, bet tie atbilst, piemēram, A2 un B1 līmenim, taču trūkst materiāla A1 un B2, C1 un C2 līmenim. Savukārt video materiāli esot novecojuši un neatbilstoši valodas mūsdienīgam lietojumam.

Vairāki skolotāji radoši izmanto apkārtējā vidē esošos materiālus un līdzekļus valodas apguvei, piemēram, dažādus uzrakstus pilsētā vai savā tuvākajā apkārtnē, grupas dalībniekus interesējošas interneta mājas lapas, mobilos tālruņus, dodot uzdevumu vai nu studentiem savstarpēji apmainīties ar izziņām vai ar pasniedzēju par konkrētu uzdevumu u.tml.

Valodas apmācības kursu dalībnieku sasniegto **rezultātu novērtēšanai** tiek rīkoti ne tikai noslēguma pārbaudījumi, bet veikti arī regulāri starpposma novērtējumi, dažos gadījumos pat katras nodarbības vai noteiktas tēmas apguves beigās. Salīdzinoši plaši, spriežot pēc pasniedzēju stāstītā, tiek izmantotas rakstiskās metodes sasniegtā progresa novērtēšanai, tomēr noslēguma pārbaudījums parasti ietver visu valodas prasmi novērtējumu. Noslēguma pārbaudījumam tiek izmantoti gan uzdevumi, kurus piedāvā Valsts izglītības satura centrs, gan PMLP sagatavotie naturalizācijas eksāmena simulācijas uzdevumi, gan pašu pasniedzēju izstrādāti testi, kas dažkārt ir pietuvināti valsts valodas prasmes pārbaudes formai un prasībām, tādējādi palīdzot sagatavoties tālākajiem pārbaudījumiem.

4.6. Valodas apmācības saikne ar integrācijas pasākumiem

Līdzās latviešu valodas apmācības kursiem teju visas gadījumu izpētē iekļautās organizācijas rīko dažādas aktivitātes valodas prakses iespēju nodrošināšanai un sociālo un kultūras integrāciju Latvijas sabiedrībā un kultūrvīdē sekmējošus pasākumus. Turklāt valodas apmācības programmu saturs tiek veidots tā, lai kursu dalībnieki ne tikai apgūtu latviešu valodu, bet iegūtu zināšanas par Latvijas vēsturi, kultūru, dzīvesveidu, aktuālākajiem sociālajiem un ekonomikas jautājumiem u.c. jautājumiem.

Latviešu valodas apmācība pēc būtības jau ir tieši saistīta ar citu valstu pilsoņu iekļaušanās sekmēšanu Latvijas sabiedrībā, ņemot vērā, ka valoda ir ļoti nozīmīgs praktiskās integrācijas priekšnosacījums. Viena no kursu organizatorēm uzsvēra, ka „*nevar būt integrācija bez valodas un valoda bez integrācijas*”, skaidrojot tālāk savu viedokli: „*Kāpēc maskavieši uz šejieni brauc lielos daudzumos? Jo viņi šeit var arī izdzīvot bez valodas. To mēs zinām. Tas nav labi, bet tā tas ir. Bet pēc idejas bez valodas jau nebūs integrācijas, jo viņš neko nesaprātis un nevarēs iesaistīties. Kas tad ir integrācija? Tā ir arī līdzdarbošanās. Viņam ir jāiesaistās šajā dzīvē un kaut kas ir jāsaņem.*” Tā kā viena no problēmām, ar kuru saskaras valodas kursu apmeklētāji, ir nepietiekamas valodas prakses iespējas, kursu organizatori šim aspektam ir pievērsuši īpašu uzmanību. Piemēram, Nacionālais integrācijas centrs regulāri rīko valodas kafējnīcas – sarunas brīvā formā latviešu valodā par dažādām tēmām - Rīga, vasara Latvijā, tirgus tradīcijas, ģimenes svētki u.c. Biedrība „Patvērums „Drošā māja”” rīko pasākumus ar nosaukumu „Rīču Raču”, kuros gan sniedz informāciju par aktuāliem jautājumiem, gan rada brīvu sarunu iespējas par dažādām tēmām. Savukārt biedrība „Latvijas Sarkanais krusts” rīko radošos vakarus un darbnīcas, kurās praktiskā darbošanās tiek kombinēta ar latviešu valodas lietošanu.

Kopumā valodas un integrācijas kursu organizatori šādu integrētu pieeju vērtē pozitīvi un spriežot pēc dalībnieku atsaucības – līdzdalības aktivitātes piedāvātajos pasākumos, arī viņi ir apmierināti. Jautāti, kā tiek veidots integrācijas pasākumu saturs un formas, organizatori atklāja dažādas pieredzes. Pirmkārt, tiek ņemtas vērā naturalizācijas eksāmena un valsts

valodas prasmes pārbaudē noteiktās tēmas. Otrkārt, valodas pasniedzējiem, plānojot latviešu valodas apguves programmu un konkrētos stundu plānus, tiek izvirzīta prasība tematiski aptvert jautājumus, kas ļauj iepazīt Latvijas kultūru šī jēdziena visplašākā izpratnē – tradīcijas, svētki, dzīvesveids, vide, valodu un etnisko grupu daudzveidība, literatūra, folklorā, māksla utt. Treškārt, kursu dalībniekiem tiek organizētas ekskursijas, gan lai iepazītu pilsētu, kurā viņi dzīvo, gan lai parādītu dažādus Latvijas reģionus, Latvijas dabu, nozīmīgākos kultūras pieminekļus un apskates objektus. Tāpat tiek organizēti dažādu muzeju, izstāžu un brīvdabas pasākumu apmeklējumi, kuros ir iespējams nonākt Latvijas dabiskajā kultūras un valodas vidē. Ceturtkārt, tiek rīkotas lekcijas, semināri un izglītojoša rakstura pasākumi, kuros tiek aptvertas tādas tēmas kā Latvijas vēsture, likumdošana, ekonomika, politika, izglītības sistēma.

Izvērtējot dažādos veidus, kā valodas apmācība tiek saistīta ar plašākām integrēšanās iespējām Latvijā, jāsecina, ka tie pilda vairākas funkcijas – valodas prakses nodrošināšanas funkciju, izglītojošo un vienlaikus arī izklaidējošo funkciju, tādējādi ļaujot sasniegt kompleksu mērķi – apgūt latviešu valodu un iepazīt Latviju un tās cilvēkus, kas, kā spilgti pamatoja viena no latviešu valodas pasniedzējiem, ir ļoti nozīmīgs mērķis: „(..) **tie, kas šeit ir atbraukuši vai kuri tagad ierodas, ir situācija, kuru mēs nevaram mainīt – mēs viņus nevaram aizsūtīt atpakaļ. Mēs viņus nevaram piespiest iemīlēt ne valodu, ne vēsturi, ne kultūru, ne mūs, ja mēs viņiem nemācīsim un nestāstīsim, cik skaista ir mūsu valsts un cik bagāta ir mūsu kultūra un vēsture. Mēs jau mīlam tikai tos, kurus pazīstam.**”

5. IMIGRANTU INVESTORU PORTRETĒJUMS IMIGRĀCIJAS POLITIKAS IZMAIŅU KONTEKSTĀ: PADZIĻINĀTO INTERVIJU ANALĪZE

Šajā nodaļā trešo valstu pilsoņu, kuri ieguvuši termiņuzturēšanās atļaujas (TUA), pamatojoties uz Imigrācijas likuma 23. panta pirmās daļas 3., 28., 29. un 30. punktā noteikto, apzīmēšanai tiek lietots jēdziens *imigranti investori* (saīsinātā redakcijā – *investori*), neatkarīgi no veikto investīciju veida un apjoma. Nodaļas pirmajā daļā ir sniegts pārskats par galvenajām izmaiņām imigrācijas normatīvajā regulējumā saistībā ar imigrantu investoru iebraukšanas un uzturēšanās Latvijā nosacījumiem laikā no 2010. gada līdz 2014. gadam. Otrajā daļā ir apkopoti septiņu padziļināto interviu ar astoņiem imigrantiem investoriem (vienā interviū piedalījās divi respondenti) analīzes rezultāti.

5.1. Imigrācijas likuma grozījumi: imigranta investora uzņemšanas nosacījumi un to izmaiņas (2010-2014)

Izvērtējot smagās sekas, ko uz Latvijas tautsaimniecību bija atstājusi globālā finanšu un ekonomiskā krīze, 2009. gadā politiķu vidū arvien lielāku atbalstu guva priekšlikums par ārvalstu investoru piesaistīšanu. Investoru imigrantu piesaistīšanas mērķis bija apturēt ekonomikas lejupslīdi krīzes periodā, radīt jaunas darbavietas, aktivizēt darbības nekustamā īpašuma tirgū, izveidot jaunus uzņēmumus un iegūt investīcijas jau esošu uzņēmumu attīstībai.

Tiesisko pamatu TUA iegūšanai, ja tiek veiktas investīcijas, nosaka Imigrācijas likums⁵⁸. Attiecīgi grozījumi Imigrācijas likumā stājās spēkā no 2010. gada 1. jūlija⁵⁹. Atbilstoši šiem grozījumiem TUA ieguves nosacījums bija noteikts minimālais investīciju apjoms: 1) ieguldījums kapitālsabiedrības pamatkapitālā vismaz 25 000 latu (35 570 eiro) vērtībā, 2) nekustamā īpašuma iegāde vismaz par 100 000 latu (142 300 eiro) Rīgā vai 50 000 latu (71 150 eiro) kādā no Latvijas reģioniem, 3) finanšu investīcijas Latvijas Republikas kredītiestādē ne mazāk kā 200 000 latu (284 600 eiro) apmērā.

Kā liecina PMLP dati, TUA izsniegšanas biežums ar katru gadu palielinās: ja pirms attiecīgajām izmaiņām Imigrācijas likumā 2009. gadā termiņuzturēšanās atļaujas bija saņēmuši 2 388, tad 2014. gadā šādu personu skaits daudzkārt pieaudzis – 10 504 (12. tabula).

⁵⁸ Imigrācijas likums (31.12.2002.) *Latvijas Vēstnesis*, 169 (2744). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68522> (skatīts 09.06.2015).

⁵⁹ Grozījumi Imigrācijas likumā (22.04.2010., stājās spēkā 01.07.2010.) [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/209646-grozijumi-imigracijas-likuma> (skatīts: 05.06.2015).

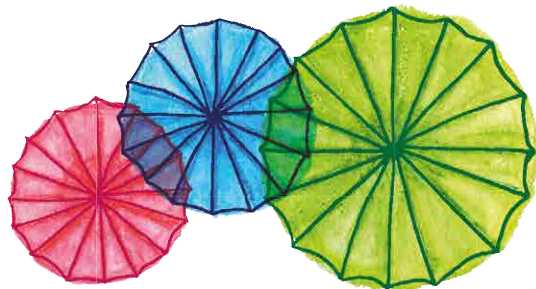
12. tabula. Pirmreizēji izsniegto termiņuzturēšanās atļauju (TUA) skaits dinamikā (2009-2014)

Gads	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Pirmreizēji izsniegto TUA skaits	2 388	2 495	4 824	6 365	7 354	10 504

Datu avots: PMLP. Pieejams: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/uzturesanas-atlajas.html>

Publiskajā telpā tika izskanējušas asas diskusijas par TUA izsniegšanu investīciju dēļ. Tam par pamatu ir vismaz divi iemesli, pirmkārt, sabiedrību, politiķus un ekspertus satrauc izsniegto TUA skaita straujais pieaugums, kas varētu radīt proporcionāli pārāk lielu šo imigrantu grupu Latvijā. Otrkārt, satraukumu rada arī fakts, ka vairākums investoru ierodas no bijušās Padomju Savienības bloka valstīm, jo īpaši no Krievijas, kas varētu radīt risku, ka līdz ar investoru ienākšanu Latvijā varētu stiprināties Krievijā valdoša politiskā režīma noskaņojums.

Kā atbilde uz šīm diskusijām sekoja grozījumi Imigrācijas likumā, kas stājas spēkā 2014. gada 1. septembrī⁶⁰. Atbilstoši jaunajiem grozījumiem prasības par investīciju apjomu ir paaugstinātas. Līdzšinējā pieredze, ko raksturo statistikas dati (skat. 1. nodaļu) rāda, ka vislielāko investoru skaitu, kā arī investīciju apjomu veido nekustamā īpašuma iegāde. Jaunās Imigrācijas likuma izmaiņas īpaši skar personas, kas vēlas iegādāties nekustamo īpašumu: ja atbilstoši 2010. gada likumam tam bija nepieciešami 142 300 eiro īpašuma iegādei Rīgā un 71 150 eiro Latvijas reģionos, tad atbilstoši 2014. gada likuma normām nekustamā īpašuma iegādei nepieciešami vismaz 250 000 eiro.

⁶⁰ Grozījumi Imigrācijas likumā (08.05.2014., stājas spēkā 01.09.2014.) [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=266363> (skatīts: 05.06.2015).

13. tabula. Investīciju minimālā apjoma izmaksas TUA iegūšanai (2010-2014)

2010. gada 1. jūlijs - 2014. gada 1. septembris	No 2014. gada 1. septembra
<p>1) Ieguldījums kapitālsabiedrības pamatkapitālā uz laiku, kas nepārsniedz piecus gadus, ja investors imigrants ir ieguldījis kapitālsabiedrības pamatkapitālā ne mazāk kā 25 000 latu (35 570 eiro) un kopā valsts un pašvaldības budžetā saimnieciskā gada laikā kapitālsabiedrība kā nodokļus samaksā ne mazāk kā 20 000 latu (28 460 eiro).</p> <p>2) Nekustamā īpašuma iegāde Uz laiku, kas nepārsniedz piecus gadus, ja investors imigrants Latvijas Republikā ir iegādājies un viņam pieder viens vai vairāki nekustamie īpašumi Rīgā, Rīgas plānošanas reģionā vai republikas pilsētās, kuru kopējā darījumu summa ir ne mazāka par 100 000 latu (142 300 eiro), viens vai vairāki nekustamie īpašumi ārpus Rīgas, Rīgas plānošanas reģiona vai republikas pilsētām, kuru kopējā darījumu summa ir ne mazāka par 50 000 latu (71 150 eiro), kā arī tad, ja viņam nav un nekad nav bijuši nekustamā īpašuma nodokļa maksājumu parādi un darījumu summas samaksa veikta bezskaidras naudas norēķinu veidā.</p> <p>3) Pakārtotas saistības ar Latvijas Republikas kredītiestādi. Imigrants investors ir veicis finanšu investīcijas Latvijas Republikas kredītiestādē ne mazāk kā 200 000 latu (284600 eiro) apmērā kredītiestādes subordinētā kapitāla (subordinētā aizdevuma vai subordinēto obligāciju) veidā, ja šā darījuma termiņš nav mazāks par pieciem gadiem un saskaņā ar noguldījuma noteikumiem to nav tiesību izbeigt pirms noguldījuma atmaksas termiņa.</p>	<p>1) Ieguldījums kapitālsabiedrības pamatkapitālā, to palielinot vai dibinot jaunu kapitālsabiedrību: a) 35 000 eiro un tas veikts kapitālsabiedrībā, kura nodarbina ne vairāk kā 50 darbinieku, kuras gada apgrozījums vai gada bilance nepārsniedz 10 miljonus eiro un kura saimnieciskā gada laikā kopā valsts budžetā un pašvaldības budžetā kā nodokļus samaksā ne mazāk kā 40 000 eiro; b) 15 000 eiro un tas veikts kapitālsabiedrībā, kura nodarbina vairāk nekā 50 darbinieku un kuras gada apgrozījums vai gada bilance pārsniedz 10 miljonus eiro.</p> <p>2) Nekustamā īpašuma iegāde Imigrants Latvijas Republikā ir iegādājies, un viņam pieder viens funkcionāli saistīts apbūvēts nekustamais īpašums, kura vērtība ir ne mazāka par 250 000 eiro. Nekustamā īpašuma kadastrālā vērtība tā iegādes brīdī ir ne mazāka par 80 000 eiro. Ja kadastrālā vērtība ir mazāka par 80 000 eiro, nekustamā īpašuma vērtība saskaņā ar sertificēta nekustamā īpašuma vērtētāja noteikto nekustamā īpašuma tirgus vērtību nedrīkst būt zemāka par 250 000 eiro. Pieprasot pirmreizēju uzturēšanās atļauju, imigrantam investoram jāiemaksā valsts budžetā 5% no nekustamā īpašuma vērtības.</p> <p>3) Pakārtotas saistības ar Latvijas Republikas kredītiestādi. Imigrantam investoram ir pakārtotās saistības ar Latvijas Republikas kredītiestādi ne mazāk kā 280 000 eiro apmērā un ar šo kredītiestādi slēgtā darījuma termiņš nav mazāks par pieciem gadiem. Pieprasot pirmreizēju termiņuzturēšanās atļauju, imigrantam investoram papildus jāsamaksā valsts budžetā 25 000 eiro.</p>

2014. gadā Eiropas migrācijas tīkla, ko Latvijā pārstāv PMLP, speciālisti izstrādāja maza apjoma izpētes darbu „Trešo valstu pilsoņu uzņemšana uzņēmējdarbības nolūkos”⁶¹, kurā veikta normatīvo aktu un politikas pasākumu analīze trešo valstu investoru piesaistē. Viens no pētījuma uzdevumiem ir novērtēt 2010. gada Imigrācijas likuma grozījumus, kas stājās spēkā 2010. gada 1. jūlijā un paredz iecelšanas atvieglojumus trešo valstu pilsoņiem investoriem un uzņēmējiem. Balstoties uz 2013. gada statistikas datiem, secināts, ka visvairāk trešo valstu pilsoņi saņem termiņuzturēšanās atļaujas saistībā ar nekustamā īpašuma iegādi, kam seko termiņuzturēšanās atļaujas, kas ir izsniegtas uzņēmumu īpašniekiem un investoriem kapitālsabiedrību pamatkapitālā. Šī tendence nav mainījusies, par ko liecina jaunāko statistikas datu apkopojums (skat. 1. nodaļu).

Izmantojot daudzveidīgus datu avotus, pētījumā analizēta imigrantu investoru ietekme uz valsts ekonomikas izaugsmi. Tajā norādīts, ka 2013. gadā Kanādas investīciju un biznesa konsultāciju firmas „Raymond Chabot Grant Thornton LLP” veica pētījumu par Latvijas termiņuzturēšanās atļauju programmu, kurā secināts, ka jaunā politika ir sekmējusi trešo valstu pilsoņu investīciju plūsmu uz Latviju, bet vienlaikus tā „neveido Latvijas valdībai atbilstošus instrumentus, ar kuriem būtu iespējams ietekmēt vēlamos ekonomikas sektorus.”⁶² Savukārt, Iekšlietu ministrijas sagatavotajā Informatīvajā ziņojumā par Imigrācijas likuma 23.panta pirmās daļas 3., 28., 29. un 30.punktā paredzēto noteikumu īstenošanas gaitu un rezultātiem secināts, ka „ienākušie naudas līdzekļi ir veicinājuši ekonomisko aktivitāšu palielināšanos un brīvās naudas līdzekļu daudzumu Latvijā.” Pozitīvu ietekmi ir izjutušas finanšu un nekustamā īpašuma tirgus nozares, kā arī tūrisms, izmitināšanas pakalpojumi, juridiskie pakalpojumi, apdrošināšana, namu apsaimniekošana, interjera un dizaina pakalpojumu sniedzēji un ražotāji, pārtikas un ēdināšanas, veselības aprūpes joma.⁶³

Kopumā imigrantu investoru ietekme uz Latvijas ekonomiku un tautsaimniecību tiek vērtēta kā pozitīva, vienlaikus norādot, ka šī politika, īpaši attiecībā uz ieguldījumiem kapitālsabiedrībās, netiek pietiekami koordinēta un popularizēta no valsts puses. Atsaucoties uz ekonomikas un migrācijas ekspertu vērtējumu, Eiropas migrācijas tīkla pētījuma autori secina, “ka būtu jāveic grozījumi Imigrācijas likumā, lai padarītu trešo valstu pilsoņu acīs pievilcīgākas investīcijas kapitālsabiedrību pamatkapitālā, jo šīs investīcijas būtu ļoti aktuālas un svarīgas Latvijas uzņēmumu attīstībai un konkurētspējas palielināšanai.”⁶⁴ Vienlaikus 2014. gada 1. septembra grozījumi likumā noteica ierobežojošākus kritērijus investīciju veikšanai. To mērķis bija, pirmkārt, mazināt ļaunprātīgu likuma normu izmantošanu, nosakot uzturēšanās atļauju saistībā ar ieguldījumu tādas kapitālsabiedrības pamatkapitālā, kas nodarbina ne vairāk kā 50 darbinieku, un kuras gada bilance vai apgrozījums ir ne lielāks par 10 miljoniem eiro, var iegūt ne vairāk kā trīs trešo valstu pilsoņi.⁶⁵ Otrkārt, tika uzlikts papildu nosacījums investoriem, kuri

⁶¹ Trešo valstu pilsoņu uzņemšana uzņēmējdarbības nolūkos. Maza apjoma izpētes darbs. (2014). Eiropas migrācijas tīkls. Pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/LV_EMN_NCP_Admitting_third_country_nationals_for_business_purposes_LV.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

⁶² Turpat, 25.lpp.

⁶³ Iekšlietu ministrijas Informatīvais ziņojums par Imigrācijas likuma 23.panta pirmās daļas 3., 28., 29. un 30.punktā paredzēto noteikumu īstenošanas gaitu un rezultātiem. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40333900&mode=mk&date=2014-09-23> (skatīts: 04.06.2015.)

⁶⁴ Trešo valstu pilsoņu uzņemšana uzņēmējdarbības nolūkos. Maza apjoma izpētes darbs. (2014). Eiropas migrācijas tīkls, 6.lpp. Pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/LV_EMN_NCP_Admitting_third_country_nationals_for_business_purposes_LV.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

⁶⁵ Turpat, 30.lpp.

iegādājušies nekustamo īpašumu vai veikuši ieguldījumu kredītiestādē, veikt vienreizēju iemaksu valsts budžetā, lai gūtu papildu līdzekļus gan programmas administrēšanai, gan arī, lai tos varētu izmantot citiem mērķiem, piemēram, atbalstam jaunajām ģimenēm pirmā mājokļa iegādei⁶⁶.

Saskaņā ar Imigrācijas likumā noteikto, imigrantam investoram, kurš ieguldījis noteiktu apjomu investīciju Latvijas tautsaimniecībā, ir tiesības pieprasīt TUA. Pieprasot pirmreizējo uzturēšanās atļauju, dokumentus var iesniegt gan Latvijas Republikas diplomātiskajā vai konsulārajā pārstāvniecībā ārvalstīs (ārpus Šengenas līguma teritorijas), gan PMLP. TUA var iegūt uzreiz uz pieciem gadiem, bet tā atbilstoši Latvijas normatīvajos aktos noteiktajam ir jāreģistrē (jāpagarina) katru gadu. Līdz ar TUA saņemšanu, imigrants investors iegūst arī brīvas pārvietošanās tiesības Šengenas līguma dalībvalstu robežās. TUA var iegūt arī imigranta investora ģimene (laulātais, nepilngadīgie bērni, arī aizbildnībā esošie bērni un aizgādībā esošas personas). Veicot Latvijas šī imigrācijas politikas aspekta – imigrantu investoru un viņu ģimenes locekļu iebraukšana un uzturēšanās tiesības – analīzi, netika konstatētas neatbilstības ES tiesību normām.

5.2. Padziļināto interviju analīzes rezultāti

PMLP ikgadējie apkopotie statistikas dati rāda, ka šobrīd Latvijā lielākais skaits TUA tiek izsniegtas trešo valstu pilsoņiem, kuri iegādājušies nekustamos īpašumus Latvijā (skat. 1. nodaļu). Šī pētījuma mērķa grupa nav finanšu apjoma ziņā lielākie investori, no kuriem vairums Latvijā uzturas ļoti īslaicīgi⁶⁷, bet gan “ierindas” imigranti investori, kuri veido lielāko īpatsvaru no šīs trešo valstu pilsoņu grupas. Kā jau iepriekš norādīts, pētījumā tika veiktas astoņas intervijas ar imigrantiem investoriem, kuri TUA Latvijā bija ieguvuši, gan pamatojoties uz nekustamā īpašuma iegādi, gan pateicoties tam, ka Latvijā īsteno uzņēmējdarbību. Divi no intervētajiem respondentiem ir uzņēmēji, kuru ģimenes ar laiku iegādājušās mājokli, tādējādi mainot legālās uzturēšanās pamatu Latvijā. Intervijās piedalījās seši vīrieši un divas sievietes vecumā no 35 līdz 61 gadam. Četriem no intervētajiem investoriem ir Krievijas Federācijas pilsonība, vienam Kazahstānas republikas pilsonība, diviem Ķīnas Tautas Republikas pilsonība, vienam Dienvidkorejas pilsonība. Intervijas tika veiktas krievu un angļu valodā. Interviju analīze bagātīgi ilustrēta ar fragmentiem no intervijām, kas ļauj nepastarpināti iepazīties ar šo cilvēku stāstiem un veidot viņu portretus.

TUA kārtošana un pagarināšanas procedūra

Imigranti investori uzsver, ka TUA ieguves procedūra ir bijusi skaidra, saprotama un notikusi bez sarežģījumiem. Tiesa, intervējamie norāda, ka paši pirms dokumentu iesniegšanas PMLP ir rūpīgi iepazīlušies ar prasībām par nepieciešamajiem dokumentiem un tos ir savlaicīgi sagatavojuši, “*vajadzīgie dokumenti jau bijuši uz rokas*” (35)⁶⁸. Investori, kas TUA iegūšanu

⁶⁶ Turpat, 31.lpp.

⁶⁷ Pētījumu par finanšu apjoma ziņā lielākajiem darījumiem, uz kuru pamata ir izsniegtas termiņuzturēšanās atļaujas 2015. gadā veida Baltijas pētnieciskās žurnālistikas centrs *Re:baltica*, analizējot gada garumā 315 dārgākos darījumus. Pētījuma rezultāti pieejami tiešsaistē: http://www.rebaltica.lv/lv/petijumi/latvijaa_zelta_vizas (skatīts: 11.06.2015.)

⁶⁸ Seit un turpmāk iekavās ir norādīts respondenta vecums gados.

kārtojuši pirms pieciem gadiem, laikā, kad šāda politika Latvijā tika uzsākta, atceras, ka PMLP darbinieki ne vienmēr varēja operatīvi risināt visus jautājumus, dažkārt bijusi jūtama viņu nekompetence. Taču pēdējo piecu gadu laikā ir notikusi redzama attieksmes un apkalpošanas profesionālās kultūras izaugsme, un intervētie uzsver, ka dokumentu kārtošana TUA ieguvei notiek veikli, saprotami, bez sarežģījumiem, intervētie uzsver PMLP darbinieku profesionalitāti, draudzīgumu komunikācijas procesā, nereti salīdzinot to ar ne tik kvalitatīvu ierēdniecības darbību citās valstīs, piemēram, Krievijā: „Salīdzinot ar Maskavu, šeit ir vieglāka procedūra ar uzturēšanās atļaujām. Te ir droši un mierīgi” (46). Līdzīgi ierēdņu darbu Latvijā raksturo arī investore no Ķīnas (45): „Valsts ierēdņu attieksme bija normāla, nebija problēmu. Lielāka daļa cilvēku šeit ir jauki un laipni, man patīk šejienes cilvēki.”

Pateicoties tam, ka visiem intervētajiem investoriem ir augstākā izglītība, izkoptas prasmes informācijas ieguvei internetā, viņi bez grūtībām spēj atrast vajadzīgo informāciju, sagādāt nepieciešamos dokumentus, tādējādi ievērojami atvieglot sev TUA ieguves procesu. Dažkārt respondenti ir neizpratnē par procedūrām un prasībām TUA pagarināšanas sakarā, piemēram, viens no respondentiem (44) pauda neizpratni, kāpēc katru reizi atjaunojot TUA, tiek ņemti pirkstu nospiedumi. Cits investors (46) apstiprina, ka TUA pagarināšana nav sarežģīta, tomēr pauž neizpratni par tās ikgadējas atjaunošanas nepieciešamību, ja tā izsniegta uz pieciem gadiem.

Nereti TUA tiek mainīta dēļ investīciju veida izmaiņām. Vairākos gadījumos sākotnēji TUA iegūta, balstoties uz investīcijām uzņēmējdarbībā, bet pēc dažiem gadiem mainīta, jo imigrants investors iegādājies nekustamo īpašumu. Pētījumā tika apzināti vairāki TUA mainīšanas gadījumi.

1. gadījums. Respondents (35) pārcēlās uz Latviju 2009. gadā, jo uzņēmās starptautiska uzņēmuma Latvijas filiāles vadību. Uzņēmuma profils - lauksaimniecības minerālmēslojumu tirdzniecība. Sākotnēji TUA tika iegūta, pamatojoties uz uzņēmējdarbību Latvijā, bet pēc pāris gadiem (2014. gadā), iegādājoties nekustamo īpašumu (dzīvokli savai ģimenei), TUA tika mainīta un iegūta, pamatojoties jau uz nekustamā īpašuma iegādi. TUA maiņas motivācija šajā gadījumā bijusi gūt stabilu pamatu TUA ikgadējai atjaunošanai.

2. gadījums. Citam investoram (42) TUA nācās mainīt uzņēmuma savlaicīgi nenomaksāto nodokļu dēļ. Tas notika grāmatveža kļūdas dēļ, kas nodokļu pārskaitījumu par uzņēmējdarbību veica 31. decembrī, attiecīgi tie tika ieskaitīti nākamā gada bilancē, bet par iepriekšējo gadu izveidojās parāds, kas bija drauds TUA zaudēšanai. Nekustamais īpašums, kurā ģimene dzīvoja, bija iegādāts vēl pirms 2010. gada, tāpēc nebija attiecināms uz imigrācijas politiku, kas īstenota atbilstoši 2010. gada 1. jūlija Imigrācijas likuma grozījumiem. Konsultējoties ar juristu, ģimene pieņēma lēmumu, iegūt tiesības uz TUA, sievai nopērkot uz vīra vārdu reģistrēto īpašumu. Tādējādi sieva ieguva tiesības uz TUA, pamatojoties uz nekustamā īpašuma iegādi, bet pārējie ģimenes locekļi attiecīgi, pamatojoties uz ģimenes apvienošanos. TUA ieguves motivācija šajā gadījumā bija pastāvīga dzīve Latvijā ilgtermiņā, jo šobrīd ģimene jau plāno iegūt PUA.

3. gadījums. Investors (46), kas ieradies Latvijā un nopircis māju vēl pirms Imigrācijas likuma normas, kas ļauj iegūt TUA uz nekustamā īpašuma iegādes pamata. Sākotnēji TUA bija izsniegta, pamatojoties uz personas studijām Latvijā, bet vēlāk, pārdodot māju un iegūstot jaunu īpašumu (dzīvokli), TUA tika izsniegta uz investīciju pamata. Pēc investora (46) teiktā, „loti viegli tagad noformēt uzturēšanās atļauju”.

Komentējot starpnieku pakalpojumu izmantošanas pieredzi, vairākumā gadījumu TUA nokārtošanai respondentiem nav bijusi vajadzība pēc šādiem pakalpojumiem, jo paši ir rūpīgi iedziļinājušies problēmā, izpētījuši informāciju internetā. Lielākā daļa no respondentiem nav izmantojuši starpnieku pakalpojumus arī nekustamā īpašuma iegādei. Pateicoties savām interneta lietošanas prasmēm, viņi paši atraduši sev piemērotu mājokli un tikai pirkuma noformēšanas mērķiem izmantojuši jurista palīdzību. Investori intervijās vairākkārt atsauca uz valsts un privāto iestāžu darbinieku profesionālo rīcību, prasību caurskatāmību, gan kārtojot TUA ieguvi un tās pagarināšanu, gan iegādājoties nekustamo īpašumu.

Motivācija iegūt TUA Latvijā

Intervijās atklājās investoru piekoptā prakse, kad ģimene sev iegādājas nekustamo īpašumu (parasti tas ir mājoklis, kurā pašiem dzīvo), kā arī īsteno Latvijā uzņēmējdarbību, iegūstot tiesības uz TUA. Respondentu skaidrojumā, kāpēc viņi nolēmuši pārcelties uz Latviju un iegūt TUA tieši šeit, tika minēti vairāki aspekti, kas tikai daļā gadījumu pārklājas.

(1) **Skaidri saprotamas administratīvās procedūras.** Investori uzsver, ka gan uzņēmējdarbības īstenošanā, gan mājokļa iegādē nav sastapušies ar būtiskiem administratīviem vai birokrātiskiem šķēršļiem. Kā jau iepriekš norādīts, viņu vērtējumā dokumentu kārtošanas procedūra Latvijā ir saprotama un caurspīdīga.

(2) **Tira vide.** Respondents no Kazahstānas (61) skaidro, ka viņu satrauc stipri piesārņotā vide un zemestrīču iespējamība viņa izcelsmes valsts reģionā, tāpēc viņa ģimene vēlas vecumdieņas pavadīt tīrākā un mierīgākā pilsētvidē. Investors Rīgā ieradies kopā ar sievu, kas TUA saņēmusi kā ģimenes locekli.

(3) **Draudzīga vide ģimenei.** Investors (35) pārcēlās uz Latviju, jo uzņēmās starptautiska uzņēmuma Latvijas filiāles vadību. Investors pirms tam ir strādājis Maskavā un, salīdzinot ar iepriekšējo dzīves un darba vietu, uzsver mierīgāku, draudzīgāku pilsētvidi ģimenei ar maziem bērniem Latvijā.

(4) **Nepatika pret politisko režīmu Krievijā.** Investori no Krievijas (bijušās PS) kā ļoti nozīmīgu pārcelšanās motīvu min vēlmi dzīvot brīvā demokrātiskā valstī. Viņi pauž kļāvu nepatiku pret politisko režīmu Krievijā, uzsver kopības izjūtu ar eiropeskām vērtībām, brīvību un demokrātiju, uzsverot vēlmi nodrošināt saviem bērniem dzīvi demokrātiskā valstī.

(5) **Labākas izglītības iespējas bērniem.** Viena no intervētajām trešo valstu pilsonēm (45) ieradusies Latvijā kopā ar meitu, jo nebija apmierināta ar pārāk stingro izglītības sistēmu Ķīnā. Izvēli par labu Latvijai noteica salīdzinoši vienkāršā TUA iegūšanas iespēja Eiropas Savienības valstī, iegādājoties šeit īpašumu.

(6) **Citi motīvi.** Investors (46) ieradies Latvijā ar ģimeni kā protestantisma misionārs. Ģimenei bijusies iespēja braukt uz Maskavu vai Baltijas valstīm, taču Maskavā viņiem kļāves ļoti grūti, tāpēc ģimene nolēmusi braukt uz Latviju.

Iedziļinoties tālāk, stāstos par to, kā investori nonākuši pie lēmuma pārcelties uz Latviju, redzamas respondentu atšķirīgās un daudzveidīgās pieredzes, kas novedušas līdz šim lēmumam. Piemēram, investors no Kazahstānas (61) ir pētījis dažādas iespējas, kurp doties dzīvot vecum-

dienās. Izšķirošo lēmumu iegādāties nekustamo īpašumu Latvijā palīdzēja pieņemt draugu padoms, kuri bija apmeklējuši Latviju, paša senais Rīgas apmeklējums, kā arī mātes atmiņas par Latviju. Kā negatīvu momentu dzīvei Latvijā investori min vēso klimatu (61), tai pašā laikā atzīstot, ka Latvijas klimats ir mags salīdzinot, piemēram, ar Vidusāziju, kur pavadīta bērnība.

Citā gadījumā respondents (42) atsaucas uz dzimtas saknēm, vecvecākiem, kas reiz dzīvojuši Latvijā. Arī pats investors līdz septiņu gadu vecumam dzīvojis Latvijā, pēc tam vecāki pārcēlušies uz Sanktpēterburgu. Investors vēlējies atgriezties uz dzīvi Latvijā, taču vecmāmiņa izrādījies pēc tautības vāciete, kā rezultātā dzimtas saknes nevarēja kalpot pat pamatu Latvijas pilsonības ieguvei. Ņemot vērā, ka investors jau 2009. gadā bija reģistrējis firmu Latvijā, pavērās iespēja iegūt TUA, pamatojoties uz uzņēmējdarbību. Šajā gadījumā liela nozīme lēmumam pamest savu valsti (Krieviju) ir bijis valdošais politiskais režīms: „(..) es nevēlot dzīvot valstī, kur tiek ierobežota cilvēka brīvība, bet šobrīd Krievijā notiek masu ārprāts. Es tur redzu trīsdesmitos gadus Vācijā. Tās pašas metodes un tā pati reakcija (..) es jūtos kā eiropiete, varu citēt Brodski: “Dzīvē citā valstī nav nekā jauna, ja tu esi dzīvojis Krievijā.” Jā, es arī jutos sveša tajā [Krievijas] sabiedrībā. Jā, 90. gadu sākumā bija labas idejas, cilvēki ar tām bija aizrāvušies. Tas bija jauks laiks, taču tas beidzās 90. gadu beigās. Tas sākās ar māju spridzināšanu Maskavā, un es sapratu, ka viss sāk griezties atpakaļ, un es sāku domāt par emigrāciju. Desmit gadus mēs domājām par emigrāciju. Sākotnēji bija plāns doties uz ASV, taču tādā gadījumā būtu sarežģīti rūpēties par vecākiem, kuri tolaik dzīvoja Krievijā.” Šobrīd ģimene Krievijā jūtas kā ciemos, kur valda cita veida attiecības starp cilvēkiem nekā Latvijā, cita mentalitāte, citādi veidota sabiedrība. Šī ģimene vēlas nokārtot latviešu valodas eksāmenu, lai iegūtu pastāvīgu uzturēšanās atļauju dzīvošanai Latvijā.

Kādam citai ģimenei, kura iegādājusies nekustamo īpašumu un pārcēlusies uz dzīvi Latvijā 2011. gadā, izvēli palīdzēja izdarīt draugi, kuri jau bija šeit ieguvuši uzturēšanās atļauju. Viņi arī iepazīstināja ar kādu vietējo iedzīvotāju, kura palīdzēja investoru ģimenei kārtot praktiskos jautājumus. Stāstā par pārceļšanās iemesliem uz Latviju respondents (44) uzsver savas ģimenes vēlmi pamest Krieviju, „jo bija pārsātināti no Krievijas valdības, varas, politikas”. Latviju izvēlējušies kā labi izprotamu, vienkāršu variantu, kas paver iespējas dzīvot Latvijā un vienlaicīgi strādāt Krievijā. Ģimene Latvijā ir nopirkusi zemi un plāno celt māju.

Interesanti, ka investors (35), starptautiska uzņēmuma Latvijas filiāles vadītājs, atzīst, ka sākotnēji ir baidījies par atmosfēru Latvijā, jo no medijiem bija guvis ļoti negatīvu priekšstatu par attiekami pret cittautiešiem Latvijā. Investors atzīt, ka pavadījis šeit trīs mēnešus, ir bijis patīkami pārsteigts par cilvēku draudzīgo attieksmi, par iespējām adaptēties, dzīvot šajā sabiedrībā. Viņš uzsver: “Es attieksmē pret citiem esmu atvērts un draudzīgs, arī pret mani izturas tāpat. Tas ir kā spoguļa princips”. Šis respondents nošķir valstu politiskās intereses un uzsver vienkāršo cilvēku iespējas atrast kopīgu valodu.

Investors no Ķīnas (30) intervijā stāstīja, ka abi ar sievu labprāt ceļojot. Dzīvojot Ķīnā. viņi ceļojuši uz dažādām vietām pašu valstī, aizbraukuši uz Taizemi, Nepālu un citām valstīm. Tad radusies doma doties uz Eiropu, uz ASV. Investors (36) skaidro savu izvēli iegādāties mājokli Latvijā: „Dzīvojot Eiropā ir daudz vieglāk aizbraukt uz citu Eiropas valsti – uz Poliju, Lietuvu, Vāciju, Franciju. Pirms mēs atbraucām uz šejieni, es lasīju par šo valsti internetā, ieguvu daudz informācijas. Es domāju, ka šis reģions ir ļoti labs dzīvošanai, laika apstākļi ir labi un te nedzīvo ļoti daudz cilvēku, nav tik apdzīvots kā Pekinā un Ķīnā. Tā es izdomāju, ka mēs varētu braukt uz šejieni un nopirkām māju Čēsīs. Tur ir ļoti skaisti, īpaši vasarā. Tā izlēmām te dzīvot!”

Savukārt cita respondente (45) no Ķīnas Latvijā ieradusies kopā ar meitu pirms diviem ga-

diem, TUA ieguvusi uz nekustamā īpašuma iegādes pamata. Viņas vīrs joprojām dzīvo Ķīnā un nodrošina iztiku sievai un meitai Latvijā. Turklāt pati respondente ir pirms tam strādājusi labi atalgotu darbu un veikusi uzkrājumus. Pirms apmešanās uz dzīvi Latvijā investore pabijusi šeit divas reizes un guvusi labu iespaidu par Rīgu un Latviju. Investore paskaidro, ka viņu ģimeni pārcelties mudinājis neapmierinātība ar izglītību savā zemē: „Tas ir komplicēti, tas ir saistīts ar Ķīnas izglītības sistēmu. Skolā ir ļoti augsta spriedze, ir pārāk daudz jāmācās, turklāt bez jēgas. Man tas nepatika, es gribēju, lai meita mācās kādā Eiropas valstī. Manuprāt, ir svarīgi bērniem, lai viņi iegūst plašu priekšstatu un zināšanas dažādās jomās, taču Ķīnā ļoti iet uzreiz dziļumā – ķīmijā, matemātikā, nevis plašumā, bet dziļumā. Meita mācījās pilnīgi pa naktīm. Man tas nav pieņemami. Uzzināju, ka šeit sistēma ir labāka un jēgpilnāka.” Ņemot vērā, ka investores meita ir pieteikusies studijām Vācijā, pēc pusgada viņas plāno doties prom no Latvijas.

Nodarbinātība un uzņēmējdarbība Latvijā

Investori, kas iegādājušies mājokli Latvijā, ir ieinteresēti arī šeit atrast darbu un strādāt. Investoram (61), kam ir bijis labi apmaksāts darbs ASV uzņēmuma filiālē Kazahstānā, ir grūtības atrast līdzīgu darbu šeit. Nākotnē viņš plāno šeit uzsākt savu uzņēmējdarbību.

Ar šādām pat grūtībām saskaras investore no Ķīnas (45), kura iepriekš strādājusi dažādos starptautiskos uzņēmumos un kurai ir laba izglītība uzņēmējdarbības jomā, taču Latvijā viņa nevar atrast atbilstošu darbu. Galvenais grūtību iemesls, viņasprāt, ir latviešu valodas zināšanu trūkums un iepriekšējās kvalifikācijas neatzišana: „Mūs uztur mans vīrs, viņam ir laba alga. Arī es pirms tam strādāju starptautiskā uzņēmumā un arī man bija laba alga, man ir uzkrājumi. Mēs varam atļauties dzīvot šādi kādu laiku, taču es atzīstu, ka man ļoti gribētos strādāt un iesaistīties sociālajā dzīvē. Tas ir ļoti grūti mums dēļ valodas problēmas.... Ķīniešiem ir grūti atrast šeit darbu, attiecīgi ir grūti iekļauties arī sociālajā vidē. Ķīnā man būtu viegli atrast darbu ar manu specialitāti, bet te mēs esam jauniešiem, mēs nezina, neuzticas mūsu izglītībai, profesionālajai pieredzei, nav daudz lielu uzņēmumu. Būtu ļoti labi, ja dzīvojot šeit, būtu arī darbs, jo tas padara dzīvi krāsaināku un jēgpilnāku”.

Vienā no gadījumiem respondents (44) īsteno attālināto nodarbinātību – dzīvo Latvijā, bet viņa profesionālā darbība norit Maskavā. Taču nākotnē viņš vēlas atrast darbu vai arī uzsākt uzņēmējdarbību Latvijā.

Cits no intervētajiem investoriem (35) ir starptautiskas firmas Latvijas filiāles vadītājs. Uzņēmuma darbība ir globāla tirdzniecība ar Latīņamerikas, Eiropas valstīm, Ķīnu, tāpēc to mazā mērā ietekmē tā atrašanās vieta Latvijā. Investors ir apmierināts ar firmas ekonomiskajiem sasniegumiem Latvijā. Uzņēmumā darbinieki tiek pieņemti darbā atbilstoši to kvalifikācijai, izmantojot personāla firmu pakalpojumus.

Vēl viena raksturīga darbības joma šajā mērķa grupā ir saistīta ar valodām – mācīšanu un tulkošanu. Dīvos gadījumos respondenti māca savu dzimto valodu – ķīniešu vai korejiešu. Piemēram, respondents, kurš māca korejiešu valodu (46) ir ieguvis augstāko izglītību svešvalodu mācīšanas jomā, paralēli valodas mācīšanai strādā arī par korejiešu tūristu gidu, ir ļoti labi iepazinis Latviju un Rīgu. Savukārt, respondents (30), kurš kādā no Latvijas pilsētām māca ķīniešu valodu, jau ir iesniedzis dokumentus sava uzņēmuma – ķīniešu valodas skolas – atvēršanai. Viņš plāno palikt Latvijā vismaz piecus gadus: „Skatīšos kādas būs iespējas, nākamnedēļ atvērsu savu uzņēmumu, skolu, došu savu ieguldījumu šim tirgum, lai tas kļūtu lielāks un lielāks. Ja es kaut

ko darišu, tad domāju, ka tas būs labi visiem, gan valdībai, nodokļiem, gan cilvēkiem, kultūrai, uzņēmējdarbībai”. Kaut arī viņam ļoti patīk Latvija, viņš apzinās, cik svarīgi ir nodrošināt sevi ar darbu: *„Man patīk te dzīvot. Man patīk šī valsts, cilvēki, bet, lai dzīvotu te, man ir jānopelna nauda, lai nodrošinātu savu ģimeni, un nopelnīt naudu te ir grūti”.* Valodu jomā strādā vēl viens no respondentiem (42). Viņš ir reģistrējies Latvijā jau iepriekš darbojošos tulkošanas firmu, kuras darbībai ir globāls raksturs, tās klienti ir uzņēmumi Vācijā, Francijā, Lielbritānijā, Japānā un citās valstīs.

Kā redzams no respondentu atklātās pieredzes, vairāki, vai nu jau ir uzsākuši savu uzņēmējdarbību vai plāno to darīt, kas nozīmē arī darbavietu radīšanu vietējiem iedzīvotājiem. Intervijās vairākkārt tiek uzsvērts, ka uzņēmējdarbības uzsākšanas administratīvā procedūra ir vienkārša. Latvijā esot labas biznesa attīstības iespējas, te ir vienots Eiropas tirgus, ir laba biznesa administrācija, salīdzinot ar Krieviju, nav augstu administratīvo un birokrātisko barjeru, cilvēku attieksme ir pozitīva, nodokļu administrācija laba, kopējā valūta un banku tīkli atvieglo uzņēmējdarbības īstenošanu Latvijā. Imigrantu investoru uzņēmumos strādā dažādu tautību cilvēki (latvieši, krievi, baltkrievi, ebreji u.c.). Darba valoda visbiežāk ir krievu, taču investori uzver, ka nereti darbinieki kā sarunu valodu izmanto latviešu valodu, savukārt, ar ārzemju klientiem – angļu. Tika pausts viedoklis, ka valodu lietošanā nav problēmu, jo profesionālajos jautājumos iespējams vienoties, neatkarīgi no tā, kādā valodā cilvēki runā. Viens no intervētajiem investoriem uzskata, ka ir strikti jānodala biznesa intereses no politikas.

Galvenās grūtības uzņēmējdarbības attīstīšanas jomā ir trīs. Pirmkārt, latviešu valodas zināšanu trūkums, īpaši investoriem, kas nāk no Ķīnas. Otrkārt, problēmas uzņēmējdarbībā rada darbinieku kvalifikācija. Piemēram, tulkošanas uzņēmuma īpašnieks (42) norādīja, ka Rīgas biroja darbiniekiem prasības mēdzot būt *„kā Šveicē”*, bet padarītā darba kvalitāte ne vienmēr ir apmierinoša. Investors pauž pārliecību, *„ja Latvijā būtu vairāk augsti kvalificētu darbinieku, arī investīciju būtu vairāk”.* Treškārt, grūtības rada neskaidrība par tirgus situāciju. Piemēram, respondents, kurš šobrīd atver savu ķīniešu valodas skolu stāstu: *„Uzņēmējdarbībā sākums ir grūts, varbūt pirmais pusgads vai gads, es tā domāju. Manuprāt, valoda, otrkārt, latviešu cilvēki nav daudz, un viņi sadalās starp vecākiem cilvēkiem un studentiem. Līdz ar to tirgus nav ļoti liels.”*

Sadarbība ar valsts un pašvaldību iestādēm

Saskarsmē ar valsts un pašvaldību iestādēm investori nonāk, kārtojot gan personiskus, gan profesionālos jautājumus, piemēram, TUA pagarināšana, īpašuma iegāde, izglītības pakalpojumu saņemšana, veselības aprūpe, uzņēmējdarbības uzsākšana. Kā jau vairākkārt norādīts, investori uzver skaidrās birokrātiskās procedūras, izprotošu saskarsmi ar iestāžu darbiniekiem. Salīdzinājumam nereti tiek minēta administratīvo procedūru sarežģītība un necaurspīdīgums Krievijā. Piemēram, investors (46), kurš sākotnēji dzīvojis Krievijā, stāstot par uzturēšanās atļaujas saņemšanu šajā valstī, minēja: *„Tur [Krievijā] ir slēgti kabineti, bija ļoti bailīgi, bet te Latvijā ir atvērta telpa, ņem numuriņu, ir droši un viegli”.* Teju visi respondenti uzsvēra PMLP darbinieku pozitīvo attieksmi un profesionālo darbību.

Vairākiem respondentiem ir pieredze saskarsmē ar pašvaldības iestāžu darbiniekiem, arī šajos gadījumos nozīmīgas problēmas nav bijušas. Kā piemēru pozitīvai sadarbībai var minēt vienas ģimenes, kas dzīvo ārpus Rīgas, pieredzi. Ģimene stāsta, ka izjūt cieņu un pretimnākšanu no pašvaldības puses, uzteic pašvaldības operatīvitāti jautājumu risināšanā, pauž lielu pateicību savai pašvaldībai, jo *„es maksāju nodokļus un jūtos pilntiesīga šī novada iedzīvotāja”.* Pašvaldība,

piemēram, informējusi par finansiāla pabalsta piešķiršanu investores bērnam, kurš apmeklē privāto bērnu dārzu. Tiek saņemta informācija par notikumiem pašvaldībā, ģimene piedalās pašvaldības organizētos pasākumos.

Kaut arī citiem respondentiem pieredze kopumā ir pozitīva, problēmas mēdz rasties valsts valodas zināšanu nepietiekamības vai pilnīga trūkuma dēļ. Piemēram, kā stāsta viens no Ķīnas pilsoņiem, Valsts ieņēmumu dienesta filiālē ārpus Rīgas ir tikai viens darbinieks, kurš zina angļu valodu.

Vēl viens veids, kā ir iegūta pieredze sadarbībā ar valsts un pašvaldību iestādēm, ir bērnu iekļaušanās Latvijas skolās. Pēc investoru stāstītā redzams, ka viņiem parasti nav bijušas grūtības iekārtot bērnus pirmsskolās un skolās, vecāki ir apmierināti, ka izglītības iestādes ir viņu mājokļa tuvumā. Intervijās apzinātajos gadījumos bērni pamatā mācās mazākumtautību skolās, ko lielā mērā nosaka bērnu dzimtā (krievu) valoda. Pēc vecāku domām, vietējo skolu apmeklēšana ir labākais veids, kā bērniem iekļauties Latvijas sabiedrībā. Taču ir arī citāda prakse, piemēram, investores no Ķīnas (42) meita mācās latviešu skolā, turklāt meitene sākusi mācības skolā vidusskolas līmenī, turklāt pati sazinājās ar skolas vadību un nokārtoja iestāšanās prasības izvēlētajā skolā.

Latviešu valodas apguves prakse un mediju lietošana

Intervētajiem investoriem no bijušās Padomju Savienības bez krievu valodas prasmēm ir labas angļu valodas zināšanas, viņu iepriekšējā vai pašreizējā profesionālā darbība ir bijusi saistīta ar starptautisku sadarbību.

Ņemot vērā, ka visiem intervētajiem investoriem šeit Latvijā pieder nekustamais īpašums, kas ir viņu mājoklis, viņi vairāk vai mazāk ir ieinteresēti palikt uz pastāvīgu dzīvi Latvijā. Tas ir arī spēcīgs motīvs viņiem apgūt latviešu valodu. Pirmais solis latviešu valodas apguvē parasti ir valodas kursu apmeklēšana, vēlāk tā ir individuāla mācīšanās, latviešu valodas lietošanas prakse. Vairāki investori apmeklēja latviešu valodas kursus Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda projektu ietvaros, paužot gandarījumu par to, ka kursi ir bez maksas, savukārt nožēlu par to, ka kursi tuvākajā nākotnē neturpināsies.

Dažādās sadzīves situācijās investori cenšas lietot latviešu valodu, lai nostiprinātu kursus apgūtās prasmes. Jāuzver, ka visi investori norāda uz problēmām šo praksi īstenot dzīvē. Tā ir visai tipiska ar bieži izplatīta situācija, piemēram, veikalā, uz ielas, kad sajutis neveiklo runāšanu latviski, sarunas partneris ātri pāriet uz krievu vai angļu valodu. Cita neveikla situācija veidojas, kad pārdevējs uzrunāts krieviski, nevēlas atbildēt šai valodā. Tādā gadījumā respondents (35), kurš dalās konkrētajā pieredzē, pāriet uz angļu valodu un komunikācija atjaunojas. Viņš ir neizpratnē par šādu attieksmi, uzsverot, ka runa taču ir par *„tirgus elementu – pirkt un pārdot un ne par politiku”.* Par šādām valodu lietošanas situācijām investori runā ar zināmu nožēlu, jo tas liedz viņiem praktizēties un apgūt latviešu valodu. Respondents (42) norāda: *„Ja šeit neviens nerunātu krieviski, būtu daudz veiklāk apgūt latviešu valodu”.* Viņš uzsver, ka *„valodu cilvēki mācās tad, kad tā ir vajadzīga. Dzīve latviskā vidē [Babītes novadā] ir labākais stimulants un līdzeklis apgūt latviešu valodu”.*

Jāuzsver, ka investori, kuri pārcēlušies uz pastāvīgu dzīvi Latvijā, jau pirms ierašanās ir stingri nolēmuši, ka apgūs latviešu valodu, *„lai šai valstī dzīvotu un justos komfortablī”* (61). Investors (46), kurš ieradies kā misionārs uzsver, ka savu pienākumu veikšanai svarīgi ir zināt latviešu

valodu un kultūru: *“Es dzīvoju šeit, man ir jāzina valoda; otrkārt, kad es cenšos pievērst cilvēkus Dievam, man tas ir jāpaskaidro, tāpēc man pašam ir jāzina kultūra un vēsture; ja es to nezinu, es nevaru veidot saskarsmi”*. Līdzīgi arī investors no Ķīnas (30) skaidro savu motivāciju apgūt latviešu valodu: *„Ja vēlies te dzīvot ilgu laiku, valoda ir ļoti noderīga, tādēļ man to ir jāmacās. Universitātē es mācījos angļu valodu un šeit izmantoju angļu valodu, lai mācītos latviešu valodu. Es domāju, ka mācīties valodas ir ļoti labi... Ar savu sievu, mēs kopā mācāmies valodu, bet nav viegli to iemācīties”*.

Gadījumā, kad vēl nav stingra lēmuma palikt uz pastāvīgu dzīvi Latvijā, motivācija apgūt latviešu valodu ir vājāka. Plašas iespējas komunicēt krievu valodā Latvijas sabiedrībā arī mazina motivāciju apgūt latviešu valodu.

Taču tas nav viennozīmīgi, jo, piemēram, investore no Ķīnas (45), neskatoties uz to, ka Latviju plāno atstāt jau pēc pusgada, cenšas apgūt latviešu valodu, iepazīt latviešu kultūru: *„Mācos, kopš atbraucu. Sākumā es gāju maksas kursus, tagad es nāku šeit (...), kur kursi ir bez maksas. Motivācija mācīties valodu – sākumā es gribēju integrēties šajā valstī, bet tagad es gribu iet dziļāk, es jau kaut ko zinu un gribu vairāk. es ļoti loloju šo savu dzīves posmu, kad es varu mācīties un daudz lasīt. Es zinu, ka šeit noteikti būšu vēl divus mēnešus, un tas ir laiks, kad būs arī kursi, tāpēc es noteikti gribu to izmantot”*. Šai respondentei ir svarīgi iemācīties latviešu valodu arī tāpēc, lai, kaut arī īsu laiku, tomēr varētu strādāt Latvijā: *“Problēmas rada valodu nezināšana, jo es gribētu vairāk kontaktēties ar latviešiem. Un arī tas, ka man nav darba. Es gribētu realizēties arī profesionāli, iet vairāk cilvēkos”*.

Bērniem latviešu valodas apguvē veicas sekmīgāk, jo tā notiek pirmsskolas vai skolas programmas ietvaros. Pašiem nemanot, latviešu valodu apgūst bērni, kas apmeklē pirmsskolu, šajā līmenī latviešu valodas apguve notiekot ātri. Sarežģītāka esot skolas vecuma bērnu situācija. Investora (44) meita, kura mācas 3. klasē, sākotnēji ir apguvusi angļu valodas pamatus un ir motivēta to mācīties padziļināti. Latviešu valodas apguvē sākotnēji bijušas grūtības, trūka motivācijas. Taču pēc sarunas ar tēvu par valsts, kurā dzīvojam, valodas apguves nepieciešamību, meita mainījusi savu attieksmi un latviešu valodas apguve vairs nesagādā problēmas, stiprinājusies vēlme runāt latviski, kontaktēties ar citiem bērniem latviski. Interesants ir gadījums, kad meitene, kura pārcēlās uz dzīvi Latvijā kopā ar māti (45), latviešu valodas pamatus apguvusi vēl dzīvojot Ķīnā, kas viņai ļāva ātrāk integrēties skolā: *„Jau pirms ierašanās viņa trīs mēnešus mācījās latviešu valodu. Viņa mācījās attālināti, pēdējā mēnesī pirms ierašanās viņa kontaktējās ar vienu latviešu meiteni. Viņai nebija problēmu, viņa runā latviešu valodā. Viņa pati pieteicās skolai, kontaktējās ar administrāciju utt., visu pati nokārtoja. Pēc pusgada viņa bija pilnīgi iekļāvusies vietējā izglītības sistēmā. Viņai ir draugi, bet viņa nepiedalās visos skolas/klases pasākumos. Iespējams, tāpēc, ka viņa ļoti daudz laika velta mācībām, bet viņa jūtas labi, viņa nesūdzas”*.

Vēl viens veids, kā respondenti apgūst un nostiprina latviešu valodas prasmes ir mediju lietošana. Investori imigranti uzsver, ka viņi seko līdzīgi notikumiem Latvijā, pamatā viņi izmanto elektroniskos medijus, interneta portālus, savukārt televīziju skatās reti kurš. Kaut arī pamatā mediju lietošana notiek krievu vai angļu valodā, mediji tiek izmantoti latviešu valodas apguvei. Piemēram, viens no respondentiem (46) skatās televīziju latviešu valodā, cenšas lasīt subtitrus, lasa arī portālus, gadījumā ja nesaprot kaut ko, meklē informāciju arī krievu valodā, piemēram, lasa portālu *Delfi*. Viņš stāsta: *„Skatos televīzijas kanālus – TV3, neatceros vēl nosaukumus. Krievu valodā neskatos, jo man svarīgi trenēties, tāpēc es klausos latviešu kanālus. Cenšos vairāk izmantot medijus latviešu valodā. Maskavā to darīju krievu valodā”*.

Citā ģimenē vecāki lasa ziņas interneta portālos (piemēram, *Delfi*) **gan krievu, gan latviešu**

valodā un ir pārsteigti, ka ziņas latviski un krieviski atšķiras, turklāt angļiski ir vēl trešā ziņu versija. Šajā ģimenē bērniem ir liegts skatīties Krievijas televīzijas kanālus, lai, kā sacīja paši respondenti, *„saglabātu bērniem veselu psihi”*.

Vēlme apgūt vietējo dzīves stilu, vēsturi un kultūru

Katra ģimene atšķirīgi apgūst vietējo dzīves stilu, vēsturi, kultūru. Interesanti, ka vairākos gadījumos kā pievilcīgi minēti gadatirgu apmeklējumi, kuros iespējams gan iepazīties ar vietējiem un citiem iebraucējiem, gan iegādāties dažādus *„latviska stila”* izstrādājumus.

Vienā no gadījumiem ģimene īpaši aktīvi apmeklē vietējos kultūras pasākumus un baznīcu: *„Ļoti patīk Latvijas opera. Patika „Valentīna”, lasīju arī Freimanis grāmatu. Patika izrāde „Mīla uz trim apelsīniem”. Cenšamies apmeklēt Senās mūzikas festivālus. Apmeklējam koncertus Rundālē, Cēsis. Brīvdabas muzejā tirdziņu, katru gadu svinam Līgo. Ja latvieši uzaicina ciemos uz Līgo, tas nozīmē, ka viņi izrāda ļoti lielu cieņu, jo parasti svin šaurā lokā. Piedalāmies *Lielaļā talkā*. Apmeklējam *Piņķu baznīcu*, jo citas apkārtnē nav. (...) Apmeklējam baznīcu svētku reizēs, pēdējo reizi bijām uz *Lieldienām*. Patikami, ka šo baznīcu apmeklē mūsu kaimiņi, mācītājs ir ļoti inteligents mums ir patīkami, kad pēc dievkalpojuma viņš katram paspiež roku, aprunājas”*.

Šajā ģimenē aktīvā kultūras un sporta dzīvē tiek iesaistīti arī bērni - mazākā meita spēle tenisu, vecākā mācās Jāņa Rozentāla mākslas skolā, piedalās izstādēs ar labiem rezultātiem, ir konkursu uzvarētāja. Viņas darbs „Ak, Rainis”, kurā Aspazija attēlota jūras krastā, guvis atzinību. Darba ideja radusies noskatoties Jaunā Rīgas teātra izrādī „Aspazija. Personīgi”.

Daloties savā kultūras dzīves pieredzē, respondente (42) uzsver savu piederības sajūtu Latvijai, kas veidojas caur piederības Eiropas kultūrai prizmu: *„Es jūtos eiropiski, Latvija ir mana tēvzeme, citas man nav, es nenodalu dzīvi Latvijā no Eiropas, es jūtos eiropiete. Redzu Latviju tikai Eiropas Savienībā”. Viņa pauž pārliecību, ka „gadījumā, ja Krievija uzbruktu, būtu gatava Latviju aizstāvēt, vienalga kādiem līdzekļiem, kaut vai kā partizāne”*. Investore uzsver, ka 90. gados ar milzīgu entuziasmu strādāja un mācījās Krievijā, bet šodien jūtas tik ļoti vilusies šajā valstī, tajā notiekošajos procesos, ka šajā ziņā jūtas *„ne dzīva, ne mirusi”*, nevēloties atgriezties savā izcelsmes valstī. Šie respondentes izteikumi, kā arī intervija kopumā, spilgti raksturo 12. Saeimas priekšsēdētājas Ināras Mūrnieces teikto kādā no televīzijas intervijām – *“Lojalitātei nav tautības”*.

Respondenti, kuriem ir bērni, apmeklē pasākumus skolās un bērnu dārzos: *“Es ļoti cenšos piedalīties, viņa saprot latviešu valodu, viņa man tulko”*. Savukārt respondente no Ķīnas (45) atzīst, ka dzīves posms Latvijā viņai ir īpašs, jo, tā kā nestrādā, var visu savu laiku veltīt sevī pilnveidošanai: *„Es daudz laika pavadu mācoties. Es mācos arī par Latvijas vēsturi, dzīvesziņu, kultūru, tas ir ļoti interesanti. Ir daudz materiālu, bukletu, reklāmas par dažādiem pasākumiem, reizēm es piedalos. Man ir arī daudz labu grāmatu, ko lasīt. Man tagad tam ir laiks”*.

Vairāki investori nodarbojas ar labdarību. Investors (35) sadarbojas ar labdarības fondu, kas palīdz mātēm ar bērniem. Savukārt investors (30) piedalās trūcīgo ēdināšanas misijā: *„Katru sestdienu es eju uz baznīcu, tā ir Vecrīgā un tur mēs gatavojam ēdienu nabadzīgiem cilvēkiem. Esmu ļoti priecīgs, ka varu palīdzēt citiem cilvēkiem. Varbūt kādreiz man vajadzēs kāda cita palīdzību”*. Arī tās ir situācijas, kurās respondenti iepazīst vietējo sabiedrību un dzīves apstākļus.

Nozīmīgs Latvijas dabas, vēstures, kultūras un dzīves stila iepazīšanas veids ir dažādu organizāciju rīkotās ekskursijas un pasākumi trešo valstu pilsoņiem, kuros piedalījušies arī pētījumā intervētie investori. Atsauksmes par šiem pasākumiem un iespējām ir pozitīvas: *"Jā, esmu bijusi dažās ekskursijās, ko rīko Nacionālais integrācijas centrs. Tad šeit ir diskusijas par dažādām tēmām, var praktizēt valodu, var uzzināt informāciju no citiem dalībniekiem arī. Latvija ir jauna imigrācijas valsts, kurai arī ir jāuzkrāj pieredze par šo [imigrantu] grupu, tam arī šīs diskusijas noder".*

Sociālā iekļaušanās

Tas, cik lielā mērā investori un viņu ģimenes **kontaktējas ar vietējo sabiedrību**, atšķiras katrā konkrētajā gadījumā. Investora (35) ģimenē, kurā ir mazi bērni (dēlam 9 mēneši, meitai 10 gadi) pamatā brīvais laiks tiek pavadīts ģimenē. Viņu paziņu loku pamatā veido darba kolēģi un kaimiņi.

Imigranti investori, kas Latvijā uzturas īsāku laika posmu (viens gads) palēnām iepazīt savus kaimiņus, ir apmierināti, ka veidojas kontakti ar cilvēkiem, kuri apmeklē latviešu valodas kursus. Investoram (44) ar ģimeni un diviem pirmsskolas un skolas vecuma bērniem, kas Latvijā nodzīvojuši trīs gadus, paziņu loku veido citu bērnu vecāki, t.sk. trešo valstu pilsoņi. Pārrunas ar citu bērnu vecākiem palīdzot izvēlēties skolu bērniem, tiek pārrunātas līdzīgas situācijas un problēmas.

Citā gadījumā investorei (42), kas Latvijā pavadījusi jau piecus gadus, ir ļoti daudz kontaktu, plašs komunikāciju loks ar vietējiem iedzīvotājiem, tai skaitā daudziem latviešiem. Iespējams, tas saistīts ar viņu dzīves vietu Pierīgā, kur pamatā dzīvo latvieši.

Investors no Korejas (46), runājot par saskarsmi, uzsver, ka *"(..) vispirms tie ir korejieši, [ar kuriem viņam ir kontakti], kas dzīvo Latvijā, kā arī latvieši un krievi. Visi latvieši runā krieviski, tāpēc komunikācija ir krievu valodā. Ar vietējiem runāju krieviski, latviski vēl nevaru sarunāties. Viegļāk ir krievu valodā. Cenšos arī latviešu valodā".*

Arī investors Ķīnietis (30) uzsver, ka pirmos kontaktus ir mēģinājis nodibināt ar saviem tautiešiem, kas dzīvo Latvijā: *"Cēšis ir daudz ķīniešu draugi, kas te dzīvo ilgu laiku, varbūt divus, trīs gadus. Internetā ar viņiem runāju, un viņi man palīdzēja sazināties ar Latio".*

Investore no Ķīnas (45) savukārt atzīst, ka saskarsmi ar vietējiem ierobežoto viņas valodas prasmju trūkums: *"Daži latvieši ir man zināmi, tie nav tuvi draugi, jo valoda ir ierobežota, mēs nevaram dalīties domās, jūtās, nevaram veidot dziļu kontaktu. Vienkāršai sarunai, ir labi. Krievu manā paziņu lokā nav. Latvieši, kurus pazīstu, ir mani kaimiņi, daži manas meitas draugi, viena ģimene, kurā mana meita bērniem māca ķīniešu valodu. Tāpat ir daži, kurus pazīstu no dažādām aktivitātēm. Drīzāk paziņas".* Neskatoties, ka saskarsmi ar vietējiem ierobežo valodas prasmju trūkums, respondente pauž gandarījumu par dzīvi Latvijā, lepojas ar meitas sasniegumiem mācībās šeit Latvijā: *"Kopumā esmu apmierināta ar dzīvi Latvijā. Tikai tā varētu būt krāsaināka. Lielāko daļu brīvā laika mēs abas ar meitu mācāmies, ne tikai to, kas ir skolā,ursos, bet viss kaut ko. Mana meita zina gandrīz piecas valodas – ķīniešu, latviešu, vācu, mazliet franču, mazliet japāņu, arī angļu. Šajos divos gados Latvijā viņa ir ļoti daudz ieguvusi, kamēr Ķīnā viņa mācītos tikai programmas pamata lietas".*

Vieta, kur veidojas saskarsme ar vietējiem iedzīvotājiem, ir dažādie valsts institūciju un ne-

valstisko organizāciju rīkto integrācijas pasākumi. Kā stāstīja viena no respondentēm (42), šie pasākumi ir devuši viņai iespējas iepazīties ar tolerantiem latviešiem, cilvēkiem, kas nodarbojas ar imigrācijas un imigrantu integrācijas jautājumiem, kā arī iesaistīties politiskās diskusijās, tādējādi apliecinot savu pilsonisko aktivitāti, skaidrojot un aizstāvojot savas intereses Latvijā: *"Piedalāmies dažādās diskusijās, piemēram, bijām diskusijā ar migrācijas dienesta [PMLP] ierēdņiem, Saeimas deputātiem. Es arī runāju un paskaidroju mūsu situāciju attiecībā par diskusijām Saeimā, par partijas "Visu Latvijai" iniciatīvu liegt izsniegt pastāvīgās uzturēšanās atļaujas. Mūsu ģimeni tas nostādītu neiespējamā situācija – mums šeit ir viss – mājas, business, bet, ja nav atļaujas dzīvošanai, mēs zaudējam cerības jebkad iegūt Latvijas pilsonību, tā būtu bezizejas situācija. Mēs gribam uzsvērt, ka šī cilvēku grupa, kam ir TUA, ir pateicoties nekustamajam īpašumam, nav bīstama, jo tiem, kas grib iegūt vīzu, lai ceļotu uz Eiropu, šeit nedzīvo pastāvīgi, nemācas latviešu valodu, viņiem nav pamata pretendēt uz Latvijas pilsonību, bet mēs te dzīvojam pastāvīgi, mācāmies latviešu valodu, strādājam, maksājam nodokļus".*

Latvijas vidē ātrāk adaptējas bērni, viņi sekmīgāk apgūst latviešu valodu, iegūst draugus, vispirms skolā, pēc tam arī ārpus tās. Piemēram, kāda investora (35) desmitgadīgā meita apgalvo, ka Latvijā viņai patīkot labāk nekā Maskavā. Meitenes tēvs to skaidro ar viņas vecumu, kad sāk veidoties savs draugu loks, un tas ir noticis jau dzīvojot šeit Latvijā. Līdzīgi arī cita respondenta meita (46), kura mācās Kultūras vidusskolas 2. klasē, jau labi runā latviski, ir ieguvusi draudzēnes. Zēnu attieksme biežāk esot negatīva, t.sk. norādot uz meitenes atšķirīgo izcelsmi.

Raksturojot **vietējo iedzīvotāju attieksmi pret viņiem**, respondenti kopumā uzsver, ka tā ir ļoti draudzīga, izpalīdzīga, viņi nav jutuši agresiju vai diskrimināciju pret sevi (neko no tā, par ko runā un raksta Krievijas mediji). Investori ir pārliecināti, ka pašiem esot atklātiem un draudzīgiem, tieši tādu pašu attieksmi viņi saņem pretī. Jau iepriekš minēts, ka viens no intervētajiem investoriem (35) jutis satraukumu par attieksmi pret iebraucējiem, ierodoties Latvijā, bet, nodzīvojot šeit trīs mēnešus, ieraudzījis *"situāciju no iekšpuses"* un sapratis, ka negatīvā propaganda par Latviju Krievijas medijos ir *"politisks pasūtījums"*.

Investoram misionāram no Korejas (46) ir arī citāda, arī negatīva pieredze: *"Reizēm ir negatīva attieksme, bet tas var būt jebkurā valstī, es neņemu galvā. Krievijā bija grūtāk. Krievu tauta ir ļoti lepna. Reizēm ir arī uzbrukuši, pat situši, Latvijā tā nav bijis, fiziski tikai Krievijā".*

Investore no Krievijas (42) stāsta, ka viņu ģimenei ļoti palīdzējuši cilvēki, no kuriem viņi nopirka māju. Tie bija padomi, kādu bērnu dārzu, skolu izvēlēties, kur griezties pie ārsta. Respondente norāda, ka nejut veltīgi kontraktēties ar krievu kopienu Latvijā, jo uzskata, ka šie cilvēki ir saindēti ar mediju sniegto propagandu un tāpēc ar tiem ir grūti kontaktēties: *"Mēs esam cilvēki ar liberāliem uzskatiem. Latviešu sabiedrība ir izpalīdzīga, toleranta, mierīga – mums patīk kontaktēties ar viņiem. Ne tikai tāpēc, ka mūsu uzskati saskan, bet arī veids, kā tiek apgūta kultūra. Protams, tas nenotika ātri, Ziedoņa epifānijās teikts, ka „latvietim nedrīkst pieiet pārāk tuvu”, mēs to jutām. Mūs uzaicināja, bet mēs jutām, un tikai pēc trim gadiem kontaktu loks ievērojami paplašinājās, un mēs esam pateicīgi, ka tas notika".* Stāstā par savu māju, dārzu, apkārtni, jūtams emocionāls gandarījums, prieks par dzīvi Latvijā, par to, ka ir atrasta istā vieta, kur kopā ar ģimeni var justies kā mājās: *"Iespēja veidot savu dārzu ar savām rokām, tas tuvinā, rada pozitīvas emocijas. Var pabraukāties ar velosipēdu, Latvija atrodas it kā vēstures krustcelēs, nobraucot nelielu ceļu gabalu, vari būt liecinieks dažādiem vēstures notikumiem: par Pirmo pasaules karu, par Otro, turpat ir Kalnciems, no kurienes nāk Bīrons. Ja neesi akls un spēj to ieraudzīt, tas ir brīnišķīgi".*

Investors no Ķīnas (30) stāsta, ka, ierodoties Latvijā, ir meklējis kontaktus gan ar vietējiem ķī-

niešiem, gan latviešiem, viņš stāsta, ka „vietējie latvieši ir ļoti laipni un draudzīgi, viņi man var daudz palīdzēt, jo, kad te atbraucām, bijām iebrāucēji svešā valstī, un nepieciešams iepazīt padomus, piemēram, ēšanas un citas lietas”. Savukārt cita respondente no Ķīnas (45) atzina, ka „lielākā daļa [vietējo iedzīvotāju] ir ļoti laipni. Sākumā cilvēki ir atturīgi, jo mēs izskatāmies sveši, citādi. Es cenšos būt laipni un pakāpeniski cilvēki paliek laipni. Daudzi cilvēki šeit ir jauki, ar atvērtu sirdi, bet viņi to neizrāda, un, ja tu ej ar atvērtu sirdi, tad arī viņi atveras”.

Kultūru atšķirības

Runājot par kultūru atšķirībām, salīdzinot dzīvi Latvijā un savā zemē, investori parasti uzsver sadzīves kultūras atšķirības, norādot, ka šeit ir eiropiska kultūra, atvērta sabiedrība, cilvēks var šeit justies brīvs, te ir droša vide gan ģimenei ar bērniem, gan pensijas vecuma cilvēkiem. Tai pašā laikā investors (35) intervijā runā par latviešu atšķirīgo raksturu, kas pamatā izpaužas kā noslēgtība un kas lielā mērā nosaka iepazīšanās, iedraudzēšanās procesu. Investors (46), kurš ir pēc tautības korejietis, nereti izjutis vēlmi pātrināt iepazīšanās procesu, taču pārliecinājies, ka tas nav iespējams un ka viņam ir jāpielāgojas latviešu lēnīgajam tuvināšanās procesam. Viņš norāda, ka ir ļoti lielas atšķirības starp Eiropas un Āzijas kultūrām, atšķiras cilvēku mentalitāte, dažādas ikdienas dzīves kultūras normas. Piemēram, runājot par ēdienu, viņš skaidro: “Ēdiens – te pa priekšu nes zupu, salātus, tad silto otro ēdienu. Korejā mums visu nes uzreiz”.

Savukārt, investors no Ķīnas (30) apgalvo, ka neizjūt lielas kultūras atšķirības starp savu dzimteni un Latviju. Pēc viņa domām svarīga ir ikdienas komunikācija ar vietējiem, pakāpeniska Latvijas kultūras un vēstures iepazīšana: „Nav lielas atšķirības, tās ir tikai nelielas. Piemēram, es eju uz ķīniešu restorānu, runāju ar savu ķīniešu draugu un sāku svilpot, tas Latvijā tiek uzskatīts par sliktu ieradumu, bet Ķīnā tas ir OK. Tad viņš man teica, lai es to nekad vairs nedaru. Tās ir kultūras atšķirības. Domāju, ka ar laiku uzzināšu vairāk par kultūru. Ja gribi te dzīvot, tev jākomunicē ar visiem cilvēkiem, tev ir jāmacās kultūra, vēsture.”

Kultūru atšķirību izpratne atšķiras respondentiem, kas ieradušies Latvijā no Ķīnas vai Korejas, un investoriem, kuru izcelsmes valsts ir Krievija. Investors (35), kas ieradies Latvijā no Krievijas ekonomisku interešu vadīts, atzīst, ka piecu gadu laikā ir pieradis pie dzīves šeit un, atgriežoties no komandējumiem, jūtas tā it kā būtu atgriezies savās mājās, neizjūtot nekādas būtiskas kultūras atšķirības. Arī cits respondents no Krievijas (44) intervijā runā par līdzību starp Latviju un Krieviju, norādot, ka atšķirības būtu pamanāmas, ja salīdzinātu dzīvi Latvijā un Ķīnā vai Āfrikā. Viņaprāt, latvieši un krievi ir tuvas tautas, un tas ļauj viņam ar ģimeni Latvijā justies komfortabli.

Problēmas dzīvojot Latvijā

Visbiežāk minētā problēma ir valodu lietošana, kas ir jau aplūkota interviju analīzes sadaļā par latviešu valodas apgušanu un lietošanu. Šeit būtiski uzsver, ka virknē gadījumu problēmu, neatkarīgi kādā jomā, risināšanu respondentiem apgrūtina valsts valodas zināšanu trūkums: “Nav ļoti viegli, valoda ir ļoti svarīga, un es nezinu latviešu valodu. Daudzi līgumi ir latviski. Es tos tulkkoju. Manuprāt, daudzas problēmas rodas dēļ tulkošanas – no latviešu valodas uz angļu valodu un pēc tam uz ķīniešu valodu. Piemērs par manu māju - pārdevējs teica, ka visā mājā ir grīdas segums, nevis paklāji, bet līgumā iztulkots nepareizi. Manā mājā ir daudz paklāji un zem tiem ir nelīdzena grīda. Valodas dēļ rodas problēmas” (30).

Otrs problēmu loks, par ko respondenti runā intervijās, ir saistīts ar Latvijas politisko kultūru un diskursu, par kuru investori ir visai kritiski, jo tas šķel Latvijas sabiedrību un sekmē maldinoša priekšstata veidošanu un izplatīšanu par imigrantiem investoriem. Investors uzņēmējs (35) norāda, ka „(..) šeit dzīvo tauta, kas nespēj analizēt, viņi kopē to, ko dzird masu medijos, notic dalījumam „sliktie” un „labie” un seko tam”. Savukārt, cits investors (44) ar nožēlu stāsta, ka cilvēki, kas dzīvo Latvijā, neizprot viņu, imigrantu investoru, vēlmes, uzskatot viņus par draudiem Latvijai. Aizskaroši ir politiķu izteikumi, kuri imigrantus uzlūko kā Krievijas prezidenta Vladimira Putina politikas aizstāvjus. Investors (44) skaidro, ka „viņi ir cita publika, viņi bēg no politiskā režīma Krievijā un vēlas dzīvot Latvijā, pieņemt šo valsti, būt lojāliem pret Latviju”. Investors norāda, ka viņi savā kritiskajā attieksmē pret Krievijas prezidentu pārspēj šeit dzīvojošos. Turklāt viņiem ir bažas, ka Krievijas pašreizējās politikas dēļ, varētu izdarīt izmaiņas Imigrācijas likumā, kas liegtu imigrantiem investoriem iegūt Latvijas pilsonību pēc pieciem Latvijā pavadītiem gadiem. Investors uzsver, ka „Latvija ir ļoti daudz sasniegusi pēdējo 25 gadu laikā, turpretī Krievija, kaut arī 90. gados uzsākusi pārmaiņas, ir pagriezusies citā virzienā”.

Dažkārt respondentiem sarūgtinājumu sagādā netolerantā attieksme pret vizuāli atšķirīgiem imigrantiem. Investors korejietis (46) atzīst, ka viņa „(..) meita izskatās atšķirīga un reizēm zēni smejas, apsūkājās. Mana meita ir ļoti dzīvespriecīga, un tad viņa jūtas bēdīga”.

Komentējot savu dzīvi Latvijā, atsevišķos gadījumos kā problēma iezīmējas arī neapmierinošais skolotāju kvalifikācijas līmenis. Saskaņā ar respondenta (42) stāstīto, skolotāji nestimulē bērnus izzināt vairāk, izvairās diskutēt ar bērniem. Kad viņu meita bija iebildusi par to, kā skolotāja skaidro pārtikas piramīdu, skolotāja atbildējusi: „Nejauc mums pasaules ainu, paklusē!” Taču situācija nav viennozīmīgi slikta, jo vienlaikus tiek slavēti pedagogi Jāņa Rozentāla mākslas skolā par viņu augsto profesionalitāti.

Atsevišķu problēmu grupu veido veselības aprūpes pakalpojumu apgrūtinātā pieejamība trešo valstu pilsoņiem, t.sk. imigrantiem investoriem, kuri ir izmantojuši dažādus medicīniskos pakalpojumus. Atbilstoši savam statusam (TUA), viņiem ir nepieciešama obligātā veselības apdrošināšana. Pieredze rāda, ka parasti investori izmanto privāto veselības aprūpes iestāžu pakalpojumus. Problēmas rada tas, ka ilgi ir jāgaida uz kādu pakalpojumu, piemēram, kad nepieciešama padziļināta izmeklēšana, diagnostika, kā arī pakalpojumu dārdzība, īpaši, ja nepieciešamas regulāras vizītes: *Pakalpojumi ir dārgi, pagaidām mums lielas problēmas nav, paldies Dievam. Taču meitai laiku pa laikam vajag kādu ārsta zīmi, tad tas ir ļoti dārgi, jo varam izmantot tikai maksas pakalpojumus. Ārsti apkalpo labi, nav bijušas problēmas. (..) sievieti regulāri vajadzētu iziet apskati, bet tas ir dārgi”* (46).

Apkopojot intervijās stāstītos problēmu gadījumus, secināms, ka trešo valstu pilsoņi ir nepietiekami informēti par savām tiesībām veselības aprūpes pakalpojumu jomā. Piemēram, viens no respondentiem (44) norāda, ka viņa ģimenei nav izdevies noskaidrot, kādas iespējas viņa statusa cilvēkiem ir iegūt ģimenes ārstu⁶⁹. Citā gadījumā ir bijušas neskaidrības par to, kādas tiesības dod obligātā veselības apdrošināšana vai kādas iespējas ir atgūt par pakalpojumiem samaksāto naudu: „(..) nesaprotu, kādi te ir likumi. Vai jums ir kaut kas atšķirīgs ārzemniekiem? Man ir viena apdrošināšana, ko nopirku [privātā apdrošināšanas uzņēmumā], varbūt man ir jānopērk vēl viena un tad varēšu iet uz valsts pakalpojumiem par brīvu vai, ja samaksāšu vairāk

⁶⁹ Ārvalstnieks ar TUA var brīvi izvēlēties, kuru ģimenes ārstu vai speciālistu apmeklēt. Lai reģistrētos pie ģimenes ārsta, kopā ar izvēlēto ģimenes ārstu ir jāaizpilda vienošanās divos eksemplāros. Ja klientu neapmierina sadarbība ar ģimenes ārstu, ir tiesības pārreģistrēties pie cita ģimenes ārsta. Taču šie pakalpojumi ir par maksu.

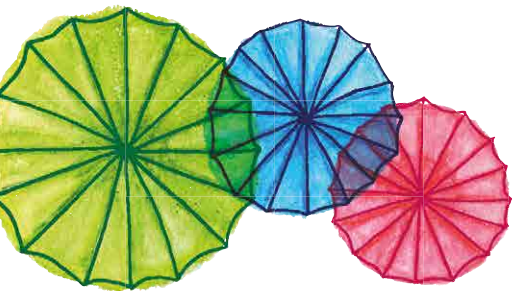
naudas, tad apdrošināšana man kaut ko atdos, to es nezinu. Man laikam viņiem jāpajautā. Manai sievai pagājušajā gadā bija problēmas. Mēs gājām uz klīniku, es samaksāju lielu naudu, gājām uz valsts – tāda pati summa.”

Ja medicīniskie pakalpojumi ir bijuši complicētāki, ir radušās problēmas ar apdrošināšanas kompāniju, kas tikai daļēji apmaksājusi izmaksas par saņemtajiem pakalpojumiem, minot, respondentu prāt, absurdus argumentus. Piemēram, par kādu daļēji apmaksātu operāciju apdrošināšanas kompānija izmantojusi argumentu, ka slimību (nierakmeņus) klients ieguvis iepriekšējā dzīves vietā (Krievijā), tāpēc tam nepienākas pilnīga pakalpojuma izmaksu segšana. Domājams, ka tas ir pretrunā ar prasību trešo valstu pilsoņiem, kas paredz, ierodoties Latvijā, sniegt izziņu par savu veselības stāvokli.⁷⁰

Uzņēmēja (42) ģimene ir apmierināta ar medicīnisko pakalpojumu kvalitāti, sevišķi slavē Bērnu slimnīcas ārstus, kas sekmīgi diagnosticējuši un ārstējuši viņu meitu, kuras veselību stipri bija iedragāta no pārliekas medikamentozas ārstēšanas Maskavā.

Investori, kuri zina krievu valodu, atzīst, ka, saņemot veselības aprūpes pakalpojumu, viņiem nav bijušas problēmas nepietiekamu latviešu valodas prasmju dēļ. Ārsti bijuši pretimnākoši un saskarsmē lietojuši krievu valodu. Savukārt, gadījumos, kad nepieciešama saziņa angļu valodā, ir bijušas grūtības saprasties ar mediķiem.

Interviju analīzes noslēgumā ir citēts kāda respondenta (42) viedoklis par vēlamo Latvijas attīstības virzienu migrācijas politikas konteksts, kas vienlaikus izskanēja kā vēlējums Latvijai: „Es gribu redzēt Latviju kā lielu, stipru, dinamisku, pazīstamu valsti, kur ir inovācijas, brīva sabiedrība. Tāpēc jāskatās globāli, jāmeklē savu vietu pasaulē, jāatbrīvojas no daudzajiem kompleksiem, sevišķi no mazās valsts kompleksa. Jāpalielina iedzīvotāju skaits Latvijā, jābūt pārdomātai migrācijas politikai. Jautājumam nevajadzētu būt, vai Latvijai vajag imigrantus, bet gan par to, kādi imigranti Latvijai ir vajadzīgi. Rietumu valstīs piesaista imigrantus, taču viņiem ir migrācijas politika. Latvija var būt ieguvēja, ja tās migrācijas politika būs pamatota, tā var iegūt smadzenes. Latvijai ir dziļas kultūras saknes, stabils tradīcijas, tas ir liels potenciāls cilvēku asimilācijai. Var saprast, ka tie krievi, kas atbalstīja Latvijas neatkarību deviņdesmitajos gados, neizprata, ka līdz ar to viņi atbalsta nacionālu valsti, viņi vienkārši gribēja Rietumu dzīves līmeni.”

⁷⁰ Visiem trešo valstu pilsoņiem, saņemot TUA pirmo reizi, ir jāuzrāda Latvijas ārstniecības iestādes izsniegta izziņa par veselības stāvokli, kurā apliecināts, ka trešās valsts pilsonim nav normatīvajos aktos par veselības traucējumiem un slimībām minēto veselības traucējumu vai slimību (tuberkuloze aktīvā fāzē), vai ligums par minēto veselības traucējumu vai slimību ārstēšanu stacionārā ārstniecības iestādē, ja šāda saslīmšana ir konstatēta (Ministru kabineta noteikumi (21.06.2010.) Nr.564 „Uzturēšanās atļauju noteikumi”. Latvijas Vēstnesis, Nr.101, 29.06.2010. (stājās spēkā 01.07.2010.).

GALVENIE REZULTĀTI, SECINĀJUMI UN NEPIECIEŠAMĀ RĪCĪBA

Pētījuma secinājumi ir strukturēti atbilstoši galvenajām īstenotajām pētnieciskajām aktivitātēm, kuru mērķis bija iegūt trešo valstu pilsoņu situāciju Latvijā raksturojošus datus, novērtēt līdz šim veikto integrācijas pasākumu efektivitāti un definēt primāri nepieciešamos rīcības virzienus tālākajiem uzlabojumiem.

Trešo valstu pilsoņu statistiskais portrets

Saskaņā ar PMLP Iedzīvotāju reģistra datiem, 2015. gada 1. janvārī Latvijā bija 2,1 miljons iedzīvotāju, no kuriem 84% ir Latvijas pilsoņi, 12% ir Latvijas nepilsoņi, 2,5% ir Krievijas pilsoņi un pārējie 1,35% ir citu valstu piederīgie. Uz 2015. gada 1. janvāri no vairāk nekā 84 tūkstošiem ārvalstnieku ar uzturēšanās atļaujām 51 029 personas Latvijā uzturējās ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām (PUA), bet 33 244 – ar termiņuzturēšanās atļaujām (TUA), no tiem 29% bija ES/EEZ valstu piederīgie, bet 71% jeb **23 671 - trešo valstu valstspiederīgie**.

Biežākie trešo valstu pilsoņu ar TUA **uzturēšanās Latvijā iemesli** trešo valstu valstspiederīgo vidū ir ieguldījumi nekustamajā īpašumā (49%), ģimenes apvienošana (19%), 13% darbs Latvijā, bet 8% - studijas Latvijas augstskolās. Kopējais personu skaits, kas saņēmušas TUA kāda no ieguldījumu veidiem rezultātā, ir 16 067. Ja aplūko ieguldījumu apjomu pret izsniegto TUA skaitu, redzams, ka vislielākie ieguldījumi individu līmenī ir veikti, ieguldot kredītiestādēs - vidēji 127 159 EUR uz personu, otrajā vietā ir ieguldījumi nekustamajā īpašumā – 80 102 EUR uz personu. Attiecībā uz ieguldījumiem nekustamajos īpašumos, apkopotā statistiskā informācija liecina, ka laika periodā no 2010. gada jūlija līdz 2015. gada aprīlim visvairāk nekustamo īpašumu ir iegādāti Rīgā un Jūrmalā. Novados vispopulārākie nekustamā īpašuma iegādei ir bijuši Ozolnieku novads un Cēsu novads.

Trešo valstu valstspiederīgo ar TUA sadalījums **pēc izcelsmes valsts** liecina, ka 2015. gada sākumā vislielāko īpatsvaru veido Krievijas pilsoņi (56%), otra lielākā grupa ir Ukrainas pilsoņi (12%), tai seko Uzbekistānas un Baltkrievijas pilsoņi (6% un 5%). Salīdzinot ar 2009. gadu, lielākais ārvalstnieku skaita pieaugums ir attiecināms uz Krievijas, Uzbekistānas, Ķīnas un Kazahstānas pilsoņu skaitu ar TUA Latvijā. Krievijas pilsoņi ir arī tie, kas visbiežāk ir ieguldītāji nekustamajā īpašumā (72%), ieguldītāji kapitālsabiedrībā (57%) un ieguldītāji kredītiestādē (56%).

Turpinājumā ir apkopoti galvenie trešo valstu valstspiederīgo aptaujas (kopumā tika aptaujāti 478 respondenti) rezultāti, no tiem izrietoši secinājumi un ieteikumi tālākajai darbībai, lai pilnveidotu šīs mērķa grupas iekļaušanās iespējas un nosacījumus Latvijas sabiedrībā.

Ierašanās un uzturēšanās

Divi 2015. gada aptaujā visbiežāk minētie **ierašanās iemesli** Latvijā ir ģimenes apvienošana

(t.sk. ierašanās pie vecākiem) (51,6%) un nekustamā īpašuma iegāde (22,2%). Nākamie biežāk minētie iemesli ir mācības un darbs, attiecīgi – 12,1% un 7,8%. No visiem aptaujātajiem 78,4% ir TUA, 19,9% Latvijā dzīvo ar PUA, bet 1,5% norādījuši, ka dzīvo Latvijā bez uzturēšanās atļaujas.

Vērtējot **uzturēšanās atļaujas saņemšanas procedūru**, 48,6% aptaujāto trešo valstu pilsoņu atzina, ka procedūra ir ļoti vienkārša, bet 40,8% uzskata, ka tā ir sarežģīta. Salīdzinot ar 2009. gada aptaujas rezultātiem, secināms, ka situācija uzturēšanās atļaujas saņemšanas procedūrā ir uzlabojusies, jo iepriekš to kā vienkāršu vērtēja 32,2%, bet kā sarežģītu – 54,4% trešo valstu pilsoņu.

57,9% aptaujāto trešo valstu pilsoņu vēlas palikt Latvijā pavisam (2009. gadā – tādu bija 33,8% no visiem aptaujātajiem), 28% – ilgāk kā piecus gadus (2009. gadā – 20,6%). Ja 2009. gadā ne ilgāk kā vienu gadu Latvijā plānoja palikt 22,3% trešo valstu pilsoņu, tad 2015. gadā šādi plāni ir vairs tikai 2% aptaujāto. Kopumā ir **vērojama tendence plānot palikt Latvijā ilgāku laiku vai pavisam**. Lielāks to respondentu īpatsvars, kas vēlas palikt Latvijā pavisam, ir starp tiem, kuriem ir PUA (81,1%), attiecīgi to vidū, kuriem ir TUA, šādi plāni ir 52,3%

Nodarbinātība

No visiem 2015. gadā aptaujātajiem trešo valstu pilsoņiem **40,5% strādā** (2009. gadā – 49,1%), t.sk. 23,4% ir pilnas vai nepilnas slodzes darba ņēmēji, 6,6% ir pašnodarbinātie, 4,5% ir uzņēmuma īpašnieki vai līdzīpašnieki. No visiem strādājošajiem 23,5% strādā sev atbilstošā profesijā, 16% strādā līdzīgā profesijā, bet 49,2% strādā citā profesijā.

2015. gada aptaujas rezultāti liecina, ka visvairāk aptaujāto trešo valstu valstspiederīgo ir nodarbināti **tirdzniecības, ēdināšanas un tūrisma jomā** (28,9%), izglītības un veselības jomā strādā 17,9%, trešajā vietā biežuma ziņā ierindojas transporta, loģistikas un komunikācijas nozare, kas ietver arī informācijas tehnoloģiju nozari (12,7%). Salīdzinot ar 2009. gadu, ir pieaudzis tirdzniecības, ēdināšanas un tūrisma nozarē strādājošo īpatsvars, savukārt samazinājies – rūpniecības un enerģētikas nozarē, kā arī būvniecības nozarē nodarbināto īpatsvars.

No tiem, kas šobrīd nestrādā, 89,6% vēlētos strādāt Latvijā. Visbiežāk minētais **nestrādāšanas iemesls ir latviešu valodas zināšanu trūkums** – to norādījuši 70,5% respondentu. Nākamie biežāk minētie nestrādāšanas iemesli ir grūtības atrast darbu profesijā (29,5%) un pārāk augstas latviešu valodas zināšanu prasības (24,4%).

Nepieciešamā rīcība

Apzinoties migrācijas politikas lomu demogrāfijas tendenču negatīvās ietekmes uz Latvijas darba tirgu mazināšanā, kā arī zemo nodarbināto īpatsvaru no visiem trešo valstu pilsoņiem ar TUA Latvijā, nepieciešams atbalstīt un sekmēt šīs mērķa grupas legālo nodarbinātību visos trešo valstu pilsoņu prasmi un kvalifikāciju līmeņos.

Nodrošināt valsts un pašvaldību sistemātisku (regulāru un pēctecīgu) atbalstu latviešu valodas apguvei, tādējādi mazinot vienu no lielākajiem nodarbinātības šķēršļiem trešo valstu pilsoņu vidū – valsts valodas zināšanu trūkumu, kas liedz iekļauties legālajā darba tirgū.

Paplašināt personu loku, kurām ir pieejami valsts īstenotie nodarbinātības atbalsta pasākumi

bezdarba mazināšanai, iekļaujot tajā arī trešo valstu pilsoņus ar TUA.

Latviešu valodas apguve

83,5% aptaujāto jebkad **ir mācījušies latviešu valodu**, kas ir par 25 procentpunktiem vairāk nekā 2009. gadā (58,5%). Pēdējo trīs gadu laikā latviešu valodu ir mācījušies 73,2% respondentu. 90,2% no tiem, kas ir apmeklējuši kādus valsts valodas kursus, ir apmierināti ar to kvalitāti. 81,2% aptaujāto valodas kursu pieejamību vērtē kā labu.

Trīs galvenās **latviešu valodas apguves motīvu grupas** ir (1) vēlme vai vajadzība iegūt pastāvīgās uzturēšanās atļauju, kuras saņemšanai ir nepieciešams nokārtot valsts valodas prasmes pārbaudījumu A2 līmenī; (2) nepieciešamība sazināties ar vietējiem cilvēkiem un labāk iekļauties Latvijas sabiedrībā; (3) vēlme iekļauties legālajā darba tirgū.

Nepieciešamā rīcība

Valsts atbalstītu latviešu valodas apguves kursu pieejamības nodrošināšana. Konkrētie ieteikumi latviešu valodas apguves jomā tiešā veidā izriet no valodas kursu dalībnieku minētajiem nepieciešamajiem uzlabojumiem: (1) turpināt nodrošināt bezmaksas latviešu valodas kursus vai kursus ar līdzmaksājumu, (2) nodrošināt plašākas valodas prakses iespējas - valodas apmācībā iekļaut dažādu kultūras un sabiedrisko pasākumu apmeklēšanu, interešu grupu un tematisko sarunu klubu organizēšanu, (3) pilnveidot valodas kursu organizatorisko pusi – valodas kursu norises laiks, vieta (tuvāk dzīves vietai, t.sk. reģionos), kursu norises nepārtrauktība, nodrošinot valodas apguves līmeņu pēctecību; (4) pilnveidot latviešu valodas mācību līdzekļus trešo valstu pilsoņu mērķa grupai visos valodas prasmes apguves līmeņos.

Piederības sajūta Latvijai

Piederības sajūtu Latvijai ir apliecinājušas gandrīz divas trešās daļas no visiem aptaujātajiem trešo valstu pilsoņiem. 60% aptaujāto atzinuši, ka jūtas ļoti cieši (14,6%) vai cieši (45,4%) saistīti ar Latviju, attiecīgi 40% norādījuši, ka jūtas ne pārāk cieši (35,7%) vai nemaz (4,3%) saistīti ar Latviju. Kopumā **to skaits, kas ar Latviju jūtas cieši saistīti, ir pieaudzis** salīdzinājumā ar 2009. gadu, kad šis rādītājs bija 56,1%.

91,1% aptaujāto trešo valstu pilsoņu **vēlētos apmeklēt integrācijas kursus** par Latvijas vēsturi, dzīves veidu, Latvijas iestādēm un organizācijām, kuras piedāvā pakalpojumus trešo valstu valstspiederīgajiem.

Nepieciešamā rīcība

Valsts nodrošinātu integrācijas kursu (kursu par Latvijas valsts vēsturi, kultūru, iestādēm u.c. aspektiem) pieejamību. Integrācijas kursus var organizēt gan valsts pārvaldes institūcijas, kuras veic sabiedrības integrācijas funkciju, gan NVO, kurām ir pieredze šādu pakalpojumu sniegšanā. Svarīgi nodrošināt šādu kursu sistemātiskumu (pieejamību ar zināmu regularitāti). Vēlams, lai integrācijas kursi to dalībniekiem būtu pieejami bez maksas vai ar nelielu līdzmaksājumu. Ieteicams izstrādāt integrācijas kursu minimālo programmu (obligāto saturu), kuru iespējams papildināt ar dažādiem pasākumiem atbilstoši kursu dalībnieku vajadzībām un interesēm, tādējādi nodrošinot gan efektīvu valsts finansējuma izlietojumu un dalībnieku līdz-

dalību motivējošu kursu saturu un formu.

Vispārējā izglītība

Ilgstoši Latvijā dzīvojošo trešo valstu valstspiederīgo bērniem nebija pieejama bezmaksas vispārējā izglītība, neraugoties uz to, ka Latvijā ir ar likumu noteikta obligātā pirmsskolas un pamatskolas izglītība. 2010. gada 26. marta grozījumi Izglītības likumā šo situāciju mainīja, piešķirot bezmaksas obligātās izglītības iespējas arī trešo valstu pilsoņiem, tādējādi būtiski uzlabojot izglītības pieejamību imigrantu bērniem. Tie aptaujātie, kuriem ir bērni vecumā līdz 18 gadiem, atzina, ka **90,5% gadījumu viņu bērniem nav bijušas grūtības saņemt atbilstošu izglītību** Latvijas pirmsskolas vai vispārējās izglītības iestādēs. Salīdzinājumā ar 2009. gadu ir vērojama pozitīva dinamika, kad grūtību neesamību kopumā atzina 71,6% respondentu.

Nepieciešamā rīcība

Attīstīt visa veida atbalsta mehānismus trešo valstu pilsoņu skolēnu sekmīgai iekļaušanās Latvijas skolās – (1) starpkultūru kompetenču pilnveidošana pedagogiem, īpašu vērību pievēršot to pielietojumam praksē; (2) kopīgu vadlīniju izstrāde darbam ar šādiem skolēniem; (3) papildu finansiālais atbalsts pirmajā pusgadā latviešu valodas un to mācību priekšmetu apguvei, kas atšķiras no skolēna iepriekšējās izglītības pieredzes; (4) konsultatīvais darbs ar vecākiem u.c.

Veselības aprūpe

Veselības aprūpes problēmas ir trešā aptaujā biežāk minētā problēmu grupa, ar kuru saskaras Latvijā dzīvojošie trešo valstu pilsoņi. Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība būtiski atšķiras trešo valstu pilsoņiem ar TUA un PUA. Saskaņā ar Latvijas tiesisko regulējumu **cilvēkiem ar TUA nav tiesību uz valsts apmaksātu veselības aprūpi. Šādas tiesības nav arī strādājošajiem trešo valstu pilsoņiem ar TUA, neatkarīgi no tā, ka viņi veic sociālā nodokļa iemaksas, jo valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojumi ir piesaistīti ne tikai sociālo iemaksu veikšanai (nodarbinātībai), bet arī ilgstošai uzturēšanās Latvijā. Savukārt, tiem trešo valstu pilsoņiem, kas Latvijā uzturas ar PUA, ir tādas pat tiesības uz veselības aprūpes pakalpojumiem kā Latvijas nepilsoņiem.**

41,3% aptaujāto ar TUA atzina, ka viņiem vai viņu ģimenes locekļiem ir bijušas grūtības saņemt veselības aprūpi Latvijā. Ar šādām grūtībām nav saskārušies 32,8%, savukārt 26% aptaujāto trešo valstu valstspiederīgo atzina, ka viņiem nav bijušas veselības problēmas. Tie respondenti, kuri atzina, ka viņi vai viņu ģimenes locekļi ir saskārušies ar grūtībām saņemt veselības aprūpes pakalpojumus Latvijā, lielākoties uzsver vienu problēmu – to, ka ar TUA Latvijā ir **iespējams saņemt tikai maksas veselības aprūpes pakalpojumus** (60%). 14% respondentu norāda, ka viņiem grūtības sagādā veselības apdrošināšanas nepieejamība.

Nepieciešamā rīcība

Nepieciešamā rīcība, ieteikumi veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai trešo valstu pilsoņiem ar TUA ir nemainīgi kopš 2009. gada pētījuma, jo situācija nav būtiski mainījusies: (1) paplašināt minimālo veselības aprūpes pakalpojumu grozu, kam jābūt pieejamam ikvienam un informēt par to visas iesaistītās puses; (2) radīt plašākas iespējas iegādāties individuālo veselības apdrošināšanas polisi, kurā ietverta ne tikai neatliekamā palīdzība, bet

arī ambulatorie un stacionārie pakalpojumi; (3) nodrošināt, lai nepilngadīgajiem trešo valstu pilsoņiem (bērniem) veselības aprūpe Latvijā ir pieejama par brīvu; (4) turpināt informatīvo darbu par trešo valstu pilsoņu tiesībām veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības jomā.

Sociālā un lingvistiskā iekļaušanās

Kopumā tikai 3,6% trešo valstu pilsoņi nedraudzējas ar **vietējiem latviešiem, krieviem vai citu tautību pārstāvjiem**. Draugu un paziņu vietējo vidū vairāk ir tiem trešo valstu pilsoņiem, kuri Latvijā uzturas ilgāk. Ar vietējiem latviešiem, krieviem un citu tautību pārstāvjiem trešo valstu valstspiederīgie visbiežāk kontaktējas publiskajā telpā – uz ielas, veikalā, sabiedriskajā transportā (attieciņi 85,3%, 84,3% un 67%). Ar vietējiem latviešiem biežāk sanāk kontaktēties valsts un pašvaldību iestādēs (75,1%), kontaktējoties ar mājas kaimiņiem (60,5%) un pavadot kopā brīvo laiku, izklaidējoties un atpūšoties (58,3%). Ar vietējiem krieviem aptaujātie trešo valstu valstspiederīgie biežāk kontaktējas, kopā pavadot brīvo laiku (71%), kā ar mājas kaimiņiem (65,7%) un savās vai viņu mājās (63,3%).

Ārpus mājas lielākā daļa respondentu (84,6%) lieto krievu valodu (2009. gadā – 74,3%), kas skaidrojams arī ar to, ka krievu valoda ir dzimtā 65,6% aptaujas dalībnieku un šīs valodas sociolingvistiskās funkcijas Latvijas sabiedrībā joprojām ir ļoti plašas. Otrā biežāk lietotā valoda ir angļu (25,4%) (2009. gadā – 36,9%), savukārt latviešu valodā ikdienā pārsvarā runā 24,1% aptaujāto (2009. gadā – 15,4%).

Nepieciešamā rīcība

Lai veicinātu trešo valstu pilsoņu saskarsmi ar vietējiem iedzīvotājiem, nepieciešams ne tikai nodrošināt valsts valodas apguves pasākumus, bet arī popularizēt sabiedrībā aicinājumu runāt ar citu etnolingvistisko grupu pārstāvjiem latviešu valodā tā vietā, lai pārietu uz ērtāko kopējās saziņas valodu – krievu vai angļu. Pētījumā tika identificēta labā prakse šādos gadījumos lietot īsu frāzi – “es mācos latviešu valodu”, kuru ieteicams atbalstīt, piemēram, izplatot to cilvēku vidū, kas mācās latviešu valodu un vēlas tajā runāt, nozīmītes ar šādu uzrakstu. Tāpat ieteicams izvērtēt iespēju rīkot plašas sabiedrības informatīvās kampaņas, kas draudzīgā formā aicina vietējo sabiedrību un cilvēkus, kas nesen pārcēlušies uz dzīvi Latvijā, savstarpējā komunikācijā lietot latviešu valodu.

Politiskā un pilsoniskā līdzdalība

Trešo valstu pilsoņu politiskās līdzdalības iespējas – tiesības kandidēt un piedalīties pašvaldību vēlēšanās, tiesības kļūt par politisko partiju un asociāciju biedriem, kā arī dibināt politisku partiju – ir ļoti ierobežotas. Vēl viens politiskās līdzdalības instruments, ar kura palīdzību iespējams iesaistīties lēmumu pieņemšanā, ir konsultatīvās institūcijas. Latvijā šobrīd ir konsultatīvā padome (2013. gadā Kultūras ministrijas paspārnē tika izveidota „Konsultatīvā padome trešo valstu pilsoņu integrācijai”), kurā trešo valstu pilsoņus pārstāv eksperti un organizācijas, kuras strādā ar trešo valstu pilsoņiem. Padomes darbības izvērtējums līdz šim nav veikts, lai varētu izdarīt secinājumus par tās efektivitāti, nodrošinātu caurspīdīgu un objektīvu konsultāciju procesu, kurā imigranti un viņu intereses pārstāvošās organizācijas var pilnvērtīgi iesaistīties politiku veidošanā, kas tieši ietekmē šo grupu.

Trešo valstu valstspiederīgo pilsoniskās līdzdalības iespējas – piedalīties nevalstisko organi-

zāciju darbībā un arodbiedrībās, kā arī pašiem tās dibināt – nav liegtas, taču Latvijā tikai dažas organizācijas tieši pārstāv šo mērķa grupu vai sniedz tai pakalpojumus. Aptaujas rezultāti rāda, ka **nevalstisko organizāciju un interešu grupu rīkotajās aktivitātēs Latvijā kopumā iesaistās 58,3%** trešo valstu valstspiederīgie, no tiem 13% to dara bieži, bet 45,3% – dažreiz. Esošās situācijas analīze liecina, ka trešo valstu pilsoņi sabiedriskajās aktivitātēs pamatā iesaistās kā dalībnieki, nevis ir to iniciatori.

Politiskās un pilsoniskās līdzdalības kontekstā būtiski ir pētījuma rezultāti par informācijas avotiem, no kuriem mērķa grupa iegūst informāciju, t.sk. par politiskajiem jautājumiem. Aptaujas rezultāti atklāj, ka **40,6% aptaujāto trešo valstu pilsoņu visbiežāk skatās Krievijas TV kanālu ziņu raidījumus**, 32,3% - Latvijas privāto TV kanālu ziņu raidījumus un 18,2% - Latvijas sabiedriskās TV kanālu veidotos ziņu raidījumus. Padziļināto interviju rezultāti ar imigrantiem investoriem liecina, ka liela nozīme mediju izvēlē ir cilvēka mediju kompetencei, prasmei kritiski vērtēt mediju ziņu. Vienlaikus jāņem vērā, ka mediju lietošanas paradumi ir ļoti spēcīgi, tie mainās lēnām.

Nepieciešamā rīcība

Attīstīt un atbalstīt izveidoto trešo valstu pilsoņu konsultatīvo institūciju darbību, kā arī veicināt pašu trešo valstu pilsoņu iniciatīvu attīstību sabiedriskās aktivitātes jomā. Turpināt diskusiju par nosacījumiem (t.sk. uzturēšanās ilgums, tiesiskais statuss, nodokļu maksājumi u.c.) trešo valstu pilsoņiem, lai iegūtu tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās un dibināt politiskās partijas.

Ņemot vērā, ka trešo valstu pilsoņu vidū ir augsts to īpatsvars, kas informāciju par politiskajiem jautājumiem iegūst pamatā no Krievijas TV kanāliem (galvenokārt sabiedriskajiem TV kanāliem), ieteicams mērķa grupā popularizēt (piemēram, integrācijas kursu ietvaros) informāciju par Latvijas mediju telpu, t.sk. medijiem krievu valodā, un tās lietošanu ikdienā gan aktuālās informācijas ieguvei par notikumiem Latvijā, gan latviešu valodas apguvei.

Diskriminācijas mazināšana

Vairāk nekā puse aptaujāto (56,9%) norādījuši, ka nav saskārušies ar netaisnīgu vai aizvainojošu attieksmi. To respondentu vidū (43,1%), kas ir vismaz vienā no situācijām piedzīvojuši diskriminējošu attieksmi, trīs visbiežāk minētās situācijas ir, pirmkārt, uz ielas, sabiedriskajā transportā (21,5%), valsts institūcijās vai kontaktos ar valsts institūciju pārstāvjiem (PMLP, robežsardze, policija) (14%) un veselības aprūpes iestādēs (12,4%). Trešo valstu pilsoņi ar TUA biežāk nekā aptaujātie ar PUA piedzīvojuši diskriminējošas situācijas valsts institūcijās (attiecīgi 15,5% un 9,9%).

Valstiskā statusa dēļ ar netaisnīgu vai aizvainojošu attieksmi ir saskārušies apmēram viena ceturtdaļa no visiem aptaujas dalībniekiem (25,9%). Savukārt etniskās vai reliģiskās piederības dēļ ar šādu attieksmi ir saskārušies 17,3% respondentu. Salīdzinājumā ar 2009. gadu situācija ir uzlabojusies, jo 2009. gada aptaujā ar diskrimināciju etniskās un reliģiskās piederības dēļ bija saskārušies 42,3% trešo valstu pilsoņu. Biežāk ar netaisnīgu vai aizvainojošu attieksmi ir saskārušies Ķīnas, citu Āzijas valstu (Butāna, Indija, Japāna, Koreja, Mjanma, Pakistāna, Singapūra, Taizeme) un citu valstu (Argentīnas, ASV, Brazīlijas, Dienvidāfrikas, Ēģiptes, Izraēlas, Kamerūnas, Kubas, Maķedonijas, Nigērijas, Peru, Turcijas) pilsoņi, kas skaidrojams ar šo valstu pilsoņiem raksturīgajām vizuālajām atšķirībām, un pēc būtības liecina par rasu diskriminācijas

pazīmēm Latvijā.

Nepieciešamā rīcība

Turpināt vietējās sabiedrības izglītošanu, veidojot izpratni par trešo valstu pilsoņu ar TUA situāciju, migrācijas iemesliem, motivāciju pārcelties tieši uz Latviju, nodomiem par darbu un dzīvi Latvijā, vēlams caur konkrētiem stāstiem, dzīves pieredzi.

Attīstīt starpkultūru kompetenču izglītību Latvijas vispārizglītojošajās skolās, turpināt labo praksi, organizējot profesionālās pilnveides pasākumus valsts un pašvaldību darbiniekiem – tiešajiem pakalpojumu sniedzējiem trešo valstu pilsoņiem.

Turpināt kontrolēt un nosodīt naida runu, aizspriedumu diskursu un to izplatību medijos, t.sk. politiķu izteikumus.

Latviešu valodas kursu pieejamība un kvalitāte

Gadījumu izpētes rezultāti par trešo valstu pilsoņiem piedāvātajiem valsts valodas kursiem ļauj izvirzīt vairākus nozīmīgus secinājumus attiecībā uz esošo un vēlamo situāciju valodas apguves jomā. Pirmkārt, **trešo valstu pilsoņi ir specifiska latviešu valodas apmācības mērķa grupa**, kas prasa atbilstošu pieredzi un kompetenci kā no valodas kursu organizatoriem, tā pasniedzējiem. Šis mērķa grupas savdabību nosaka dažādās starpvalodas (vai tās trūkums), kultūras atšķirības, valodas apguves motivācija, psiholoģiskās īpatnības, kas lielā mērā saistītas ar šo cilvēku migrācijas pieredzi. Pozitīvi vērtējams tas, ka valsts valodas kursu organizatori un pasniedzēji izprot šīs mērķa grupas specifiku.

Otrkārt, esošais **valodas kursu piedāvājums kopumā atbilst pētījumā definētajiem valodas kursu kvalitātes kritērijiem** – (1) latviešu valodu māca darbā ar tieši šo mērķa grupu pieredzējuši pasniedzēji (pieredze ir uzkrāta vadot apmācības Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda Daudzgaļu programmas 2007.-2013. gadam īstenošanas laikā), (2) pirms valodas apguves uzsākšanas sadarbībā ar pasniedzējiem, izmantojot atbilstošas testēšanas metodes, tiek noteikts dalībnieka valodas prasmes līmenis, (3) latviešu valodas apguvē tiek izmantots daudzveidīgs metožu klāsts, izmantotās programmas tiek pielāgotas mērķa grupas vajadzībām un interesēm, (4) tiek veikta kursu dalībnieku valodas prasmes līmeņa pārbaude kursu laikā un noslēgumā, (5) tiek veikts latviešu valodas pasniedzēju darba novērtējums.

Treškārt, pastāv vairākas **problēmas, kuru risināšana palīdzētu pilnveidot latviešu valodas kursu pieejamību un kvalitāti**: (1) valodas kursu pieejamības pēctecības un nepārtrauktības trūkums; (2) sistēmisku mācību līdzekļu trūkums, kas ir paredzēts secīgai visu valodas prasmju līmeņu apgūšanai; (3) nepietiekamas pedagogu profesionālās pilnveides iespējas darbam ar trešo valstu pilsoņiem; (4) valodas kursu dalībnieku skaits grupās (vēlams būtu mazākas grupas); (5) dalībnieku sadalījums pēc starpvalodas (nepieciešamība nodalīt dalībniekus ar krievu un angļu starpvalodu); (6) atsevišķu etnolingvistisko grupu (piemēram, ķīniešu) grūtības apgūt vienu valodas prasmes līmeni valsts noteikto akadēmisko stundu periodā (120 stundas).

Nepieciešamā rīcība

Nepieciešamā rīcība paredz augstāk norādīto problēmu risināšanu: (1) nodrošināt valsts valodas kursu pieejamību, nepārtrauktību un pēctecību; (2) turpināt pilnveidot latviešu valodas mācību līdzekļus tieši trešo valstu pilsoņu grupai, kas ir specifiska valodas apguves mērķa grupa; (3) turpināt atbalstīt un attīstīt pedagogu profesionālās pilnveides iespējas Latvijā darbam ar trešo valstu pilsoņiem, īpaši metodikas jomā (piemēram, valodas mācīšana bez starpvalodas izmantošanas); (4) pārskatīt valodas prasmes līmeņu apguvei izvirzītās prasības (piemēram, nepieciešamo stundu skaitu) dažādās trešo valstu pilsoņu grupās.

Imigrantu investoru iekļaušanās Latvijas sabiedrībā

PMLP ikgadējie apkopotie statistikas dati rāda, ka šobrīd Latvijā lielākais skaits termiņuzturēšanās atļauju tiek izsniegta trešo valstu pilsoņiem, kuri iegādājušies nekustamos īpašumus Latvijā. Pētījuma ietvaros tika veiktas padziļinātās intervijas ar trešo valstu pilsoņiem, kuri ieguvuši TUA, pamatojoties uz Imigrācijas likuma 23. panta pirmās daļas 3., 28., 29. un 30. punktā noteikto. Šīs mērķa grupas apzīmēšanai ir lietots termins *imigranti investori*. Pētījuma mērķa grupa ir nevis finanšu apjoma ziņā lielākie investori, no kuriem vairums Latvijā uzturas ļoti īslaicīgi, bet gan "ierindas" imigranti investori, kuri veido lielāko īpatsvaru no šīs trešo valstu pilsoņu grupas. **Tādējādi daudzos aspektos šo interviju rezultāti papildina aptaujas rezultātus, sniedzot padziļinātu izpratni par trešo valstu pilsoņu situāciju Latvijā.**

Pirms ierašanās Latvijā imigranti investori ir ieguvuši ieskatu gan no paziņām, gan mērķtiecīgi vākuši informāciju par Latviju, izmantojot internetu, kā arī vairākkārtīgi apmeklējuši Latviju pirms pieņemta lēmuma investēt tieši šeit. Pateicoties šai iepriekšējai izpētei, investori un viņu ģimenes parasti ir apmierinātas ar izdarīto izvēli. **TUA iegūšanas procedūra šai mērķa grupai nav sagādājusi problēmas.** Procedūra tiek raksturota kā saprotama un caurspīdīga, saskarsme ar atbildīgo valsts institūciju personām kā draudzīga un izprotaša. Investori, kam ir ilgāka uzturēšanās pieredze Latvijā, ir novērojuši PMLP darbinieku kvalifikācijas celšanos pēdējo piecu gadu laikā.

Motivācija pārcelties uz dzīvi Latvijā parasti ir saistīta ar kādiem **negatīviem apstākļiem savā izcelsmes valstī**, kas radījuši neapmierinātību un vēlmi emigrēt, ko varam saukt par „izstumjošajiem” apstākļiem. Vēlmi emigrēt no Krievijas cilvēki skaidro ar neapmierinātību ar politisko režīmu valstī, ar politiskās elites agresīvo nostāju, ar spriedzi sabiedrībā. Citā gadījumā vēlmi atstāt savu valsti motivē neapmierinātība ar piesārņoto vidi vai valsts izglītības sistēmu. Novērojami ir arī gadījumi, kad spēcīgāk par „izstumjošajiem” apstākļiem darbojas „pievelkošie” faktori, piemēram, iespējas brīvi pārvietoties, ko sniedz Latvija kā Eiropas Savienības dalībvalsts, vai arī biznesa attīstības iespējas, atverot starptautisku uzņēmumu filiāli Latvijā.

Imigranti investori, kas nolēmuši savu turpmāko dzīvi pavadīt Latvijā, uzskata, ka **nozīmīgākais nosacījums iekļauties vietējā sabiedrībā ir latviešu valodas apguve.** Pētījumā intervētie imigranti investori apmeklēja Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo fonda atbalstītos bezmaksas latviešu valodas kursus, cenšas savas latviešu valodas prasmes nostiprināt saskarsmē ar latviešiem. **Jāuzsver, ka visi investori norāda uz problēmām šo praksi īstenojot dzīvē, kas ir arī saistīts ar vietējās sabiedrības paradumu pāriet uz krievu vai angļu valodu.** Par šādām valodu lietošanas situācijām investori runā ar neizpratni un nožēlu, jo tas liedz viņiem praktizēties un apgūt latviešu valodu.

Iekļauties sabiedrības dzīvē un saņemt nepieciešamos **pakalpojumus** sarežģītāk ir cilvēkiem, kuriem nav krievu valodas prasmju. Nereti ārsti vai valsts iestāžu darbinieki nespēj komunicēt angļiski, tas rada pārpratumus, sarežģījums jautājuma risināšanā, piemēram, neprecīzi iztulkots pirkuma līgums, nespēja noskaidrot medicīniskās apdrošināšanas sniegtās tiesības. Imigrantiem investoriem, kuriem ir krievu valodas zināšanas, ir vieglāk integrēties Latvijas sabiedrībā, saņemt pakalpojumus. Viņi paūz gandarijumu, ka piemēram, ārsti saskarsmē lieto krievu valodu. Tiesa, krievu valodas izplatība uzskatāma par riska faktoru motivācijai apgūt latviešu valodu, īpaši gadījumos, kad investors nav pārliecināts par to, vai paliks uz pastāvīgu dzīvi Latvijā.

Pēc imigrantu investoru stāstītā redzams, ka tiem parasti **nav bijušas grūtības iekārtot bērnus pirmsskolas vai vispārējās izglītības iestādēs**, vecāki ir apmierināti, ka izglītības iestādes ir viņu mājokļa tuvumā. Parasti šie bērni mācās mazākumtautību skolās, tikai vienā no gadījumiem bērns mācās skolā ar latviešu mācību valodu, kas atbilst arī statistikas datu analizē konstatētajai tendencei. Izglītības iestāžu apmeklēšana nodrošina bērniem latviešu valodas apguvi ātrāk un sekmīgāk nekā viņu vecākiem.

Iekļaušanās darba dzīvē noris dažādi: (1) tas var būt savs bizness, kas „pārcelts” uz Latviju; (2) cilvēki ar plašām citu valodu (ķīniešu, korejiešu, angļu) zināšanām iztiku pelna, mācot svešvalodas, (3) dzīve Latvijā tiek apvienota ar attālināto darbu savā izcelsmes valstī, (4) sākotnēji, būdami algota darba veicēji, investori nereti plāno uzsākt savu biznesu Latvijā, (5) iebrucēji cenšas apgūt latviešu valodas prasmes, lai varētu pretendēt uz kvalificētu darbu šeit Latvijā.

Iekļaušanos vietēja sabiedrībā, līdzdalību ietekmē gan Latvijā pavadītā laika posms (ilgums), gan latviešu valodas prasmes līmenis. Visbiežāk saskarsme ar vietējo sabiedrību notiek kaimiņu, darba kolēģu, integrācijas kursu norises vietā, t.sk. ar citiem trešo valstu pilsoņiem. Īpaši pozitīvi tiek vērtēti tie valodas kursi, paralēli kuriem tiek organizēti pasākumi un ekskursijas, kas palīdz iebrucējiem iepazīt Latvijas vēsturi un kultūru.

Runājot **par kultūru atšķirībām**, salīdzinot dzīvi Latvijā un savā zemē, investori parasti uzsver sadzīves kultūru atšķirības, norādot, ka Latvijā ir eiropiska kultūra, atvērta sabiedrība, cilvēks var justies brīvs, te ir droša vide gan ģimenēm ar bērniem, gan pensijas vecuma cilvēkiem. Tai pašā laikā respondenti uzsvēra latviešu atšķirīgo raksturu, kas pamatā izpaužas kā noslēgtība un kas lielā mērā ietekmē socializēšanas procesu. Kopumā intervētie imigranti investori uzsver, ka **vietējie iedzīvotāji ir draudzīgi un izpalīdzīgi**, arī savukārt paši saskarsmē ar vietējiem cenšas būt atvērti, tāpēc draudzīgu un pretimnākošu attieksmi uzskata par saprotamu. Respondenti no Krievijas īpaši akcentēja vietējās sabiedrības līdzsvarotību un mieru, kas viņiem pietrūcis savā valstī. Iebraucēji no tālākām Austrumu zemēm, piemēram Ķīnas, kā ieguvumu min nelielo iedzīvotāju blīvumu Latvijā, pretstatot to pārpadzīvotībai, kas raksturīga viņu zemei, pilsētām. Problēmas, pārpratumi, sarežģījumi, komunikācijas ierobežojumi visbiežāk rodas valodu prasmju trūkuma dēļ. Netolerantu attieksmi pret sevi, galvenokārt verbālā formā, izjutuši tie respondenti, kuri ir vizuāli atšķirīgi no vietējās sabiedrības.

Nepieciešamā rīcība

Informēt sabiedrību par trešo valstu pilsoņu – imigrantu investoru – grupas daudzveidīgumu, tās motivāciju dzīvot un strādāt Latvijā, attieksmi pret Latvijas valsti, ikdienas dzīvi, ieguldījumu mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstībā. Tas nepieciešams, lai veidotu sabiedrībā plašāku izpratni par šiem cilvēkiem, kas neaprobežojas tikai ar publisko tēlu, kas radīts par salīdzinoši nelielas daļas šīs grupas pārstāvju, kas veic finanšu ziņā liela apjoma darījumus

Latvijā. Izpratne un iespēja iepazīt cilvēkus, kas iebrauc un apmetas uz dzīvi Latvijā, sekmētu tolerantākas attieksmes veidošanos un nostiprināšanos vietējā sabiedrībā, mazinot arī diskriminācijas izpausmes.

Galvenie sasniegtie uzlabojumi

Pētījuma rezultāti rāda, ka būtiskākie uzlabojumi attiecībā uz trešo valstu pilsoņu iekļaušanās iespējām Latvijā salīdzinājumā ar 2009. gadu ir, pirmkārt, uzturēšanās atļauju izsniegšanas procedūra, kas mērķa grupas vērtējumā ir kļuvusi vienkāršāka; otrkārt, vienas pieturas aģentūras principa ievērošana, lai saņemtu darba un uzturēšanās atļauju; treškārt, latviešu valodas kursu pieejamība; ceturtkārt, vispārējās izglītības pieejamība, piešķirot tiesības uz bezmaksas obligāto pirmsskolas izglītību un pamatizglītību trešo valstu pilsoņiem.

Aptaujas rezultāti liecina, ka no mērķa grupas uztveres viedokļa uzlabojas situācija diskriminācijas mazināšanas jomā – ir samazinājies to trešo valstu pilsoņu īpatsvars, kas ir saskārušies ar netaisnīgu vai aizvainojošu attieksmi savas valstiskās piederības, etniskās vai reliģiskās piederības dēļ. Uzlabojušies ir arī rādītāji, kas raksturo trešo valstu pilsoņu pieredzi kontaktējoties ar valsts un pašvaldību iestāžu darbiniekiem. Vienlaikus saglabājas rasu diskriminācijas pazīmes vizuāli atšķirīgo trešo valstu pilsoņu grupās.

Starpinstitucionālās sadarbības ziņā ir notikuši zināmi uzlabojumi – PMLP un NVA sadarbības rezultātā ir ieviests vienas pieturas aģentūras princips darba atļaujas un uzturēšanās atļaujas kārtošanā trešo valstu pilsoņiem. Ieguldījums starpinstitucionālās sadarbības pilnveidošanā ir arī 2013. gadā zem Kultūras ministrijas izveidotā „Konsultatīvā padome trešo valstu pilsoņu integrācijai”, kuras darbība nākotnē ir jāattīsta un jāstiprina. Aktuāls ir jautājums par dažādu, sociālo, juridisko un informatīvo pakalpojumu koordinēšanu, tāpat arī par latviešu valodas kursu un integrācijas pasākumu koordinēšanu. Būtu nepieciešams radīt mehānismu, kas trešo valstu valstspiederīgajiem vienuviet sniedz informāciju par visu pieejamo pakalpojumu loku, nodrošinot uz konkrētā klienta vajadzībām orientētu pieeju. **To ir iespējams veidot uz Nacionālā integrācijas centra bāzes, sadarbojoties ar dažādām pakalpojumu sniegšanā iesaistītajām valsts, pašvaldību un nevalstiskajām organizācijām.**

Būtisks ieguldījums trešo valstu pilsoņu situācijas uzlabošanā laikā no 2009. līdz 2015. gadam ir bijis Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda Daudzgaļu programmas 2007. - 2013. gadam īstenoto projektu aktivitātēm. Šis finanšu instruments ir bijis galvenais finanšu avots trešo valstu valstspiederīgo integrācijai dažādās sabiedrības dzīves jomās pētījumā analizētajā laika posmā no 2009. līdz 2015. gadam. Šīs programmas ietvaros īstenotie pasākumi 75% apmērā finansēti no Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda līdzekļiem un 25% apmērā no Latvijas valsts. No nacionālā budžeta pastāvīgi tiek nodrošināta tikai Latvijas normatīvajos aktos noteikto pakalpojumu pieejamība un sniegšana trešo valstu valstspiederīgajiem.

Ņemot vērā, ka trešo valstu pilsoņu integrācijas pasākumi līdz šim tikuši īstenoti galvenokārt Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda Daudzgaļu programmas 2007. - 2013. gadam ietvaros, kas Latvijā noslēdzas 2015. gada jūnijā, **svaigis tālākās darbība virziens ir nodrošināt iesākto aktivitāšu īstenošanu, lai ievērotu nepārtrauktības un pēctecības principus.**

Trešo valstu pilsoņu situācijas Latvijā atbilstība Eiropas Savienības imigrantu integrācijas principiem

Latvijas tiesiskais regulējums, kas nosaka trešo valstu pilsoņu iebūvēšanas un uzturēšanās tiesību kopumu, kā arī iekļaušanās Latvijā sabiedrībā nosacījumus un iespējas kopumā atbilst Latvijai saistošajām Eiropas Savienības tiesību normām. Pētījumā izmantotā metodika un iegūtie rezultāti no mērķa grupas perspektīvas ļauj novērtēt trešo valstu pilsoņu situācijas Latvijā atbilstību vairākiem Eiropas Savienības imigrantu integrācijas politikas principiem⁷¹. Tabulā sniegts novērtējuma apkopojums.

ES imigrantu integrācijas politikas princips	Pētījuma rezultātos balstīts Latvijas situācijas atbilstības novērtējums
Nodarbinātība ir nozīmīga integrācijas procesa sastāvdaļa, un tā ir būtiska imigrantu līdzdalības nodrošināšanai, imigrantu ieguldījumam uzņēmējvalsts sabiedrībā un tam, lai šis ieguldījums būtu redzams.	Neraugoties uz to, ka demogrāfiskās slodzes dēļ tiek atzīta ārvalstu darbaspēka pieauguma nepieciešamība Latvijā, imigrācijas politika joprojām ir vērsta uz vietējā darba tirgus aizsardzību. Ir zināmi atvieglojumi darba atļaujas noformēšanas jomā (viena pieturas aģentūras principa ieviešana), taču citādi atviegloti nodarbinātības nosacījumi ir tikai augsti kvalificētajiem speciālistiem (ES zilās kartes ieviešana Latvijā). Kopējais trešo valstu pilsoņu legālās nodarbinātības līmenis Latvijā ir zems.
Pamatzināšanas par uzņēmējvalsts sabiedrības valodu, vēsturi un iestādēm ir neatņemama integrācijas sastāvdaļa; dot iespēju imigrantiem iegūt šīs pamatzināšanas ir svarīgs sekmiņas integrācijas elements.	Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda Daudzgaļu programmas 2007.-2013. gadam ietvaros laikā no 2009.-2015. gadam, kā arī citu finanšu instrumentu atbalstīto projektu ietvaros ir organizēti dažādi integrācijas pasākumi un aktivitātes, t.sk. izglītojoši, kas ļauj iegūt pamatzināšanas par Latviju. Tāpat šajā periodā, kaut arī ar pārtraukumiem, ir bijusi nodrošināta latviešu valodas apguve bez maksas. Ir uzlabojusies informācijas pieejamība, t.sk. krievu un angļu valodā, par Latvijas iestādēm un to sniegtajiem pakalpojumiem dažādās jomās. Neraugoties uz progresu šajā jomā, joprojām nav valsts finansiāli atbalstīta sistēma latviešu valodas un integrācijas kursu nodrošināšanai, kas ļautu ievērot nepārtrauktības un pēctecības principus.

⁷¹ Eiropas Komisija (2005). Kopīgā integrācijas programma - letvars trešo valstu pilsoņu integrācijai Eiropas Savienībā. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2005\)0389_/com_com\(2005\)0389_lv.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2005)0389_/com_com(2005)0389_lv.pdf) (skatīts: 12.06.2015.)

Centieni izglītības jomā ir svarīgi, lai sagatavotu imigrantus, jo īpaši to pēcnācējus, būt sekmīgākiem un aktīvākiem sabiedrības dalībniekiem.	Ir notikuši uzlabojumi izglītības pieejamības nodrošināšanas jomā – trešo valstu pilsoņiem ir tiesības un bezmaksas obligāto pirmsskolas un pamatzglītības iegūšanu. Joprojām ir nepietiekams sistēmiskais atbalsts skolām, skolotājiem un vecākiem, lai sekmētu trešo valstu pilsoņu bērnu iekļaušanos skolā Latvijā, it īpaši skolās ar latviešu valodu kā mācību valodu.
Imigrantu piekļuve iestādēm, kā arī publiskām un privātām precēm un pakalpojumiem vienlīdzīgi ar attiecīgās valsts pilsoņiem un bez jebkādas diskriminācijas ir svarīgs pamats labākai integrācijai.	Normatīvais regulējums nosaka, ka Latvijā pastāv diskriminācijas aizliegums pēc dzimuma, vecuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģiskās pārliecības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, sociālās izcelsmes, tautības, izglītības, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās veida un citiem apstākļiem. Pētījums parāda, ka kopumā situācija diskriminācijas jomā sabiedrībā ir uzlabojusies – trešo valstu pilsoņi retāk sastopas ar netaisnīgu vai aizvainojošu attieksmi, taču vairākās jomās, piemēram, veselības aprūpe un sociālā drošība, noteiktais trešo valstu pilsoņu tiesību kopums ir ierobežojošs un joprojām robežojas ar institucionālo diskrimināciju.
Integrācijas pamatmehānisms ir bieža imigrantu saskarsme ar attiecīgās dalībvalsts pilsoņiem . Kopīgi forumi, starpkultūru dialogs, izglītošana par imigrantiem un to kultūru, kā arī dzīves apstākļu uzlabošana pilsētas vidē sekmē imigrantu un attiecīgās dalībvalsts pilsoņu saskarsmi.	Pētījumā konstatēts, ka sociālo kontaktu biežums ar vietējiem iedzīvotājiem pieaug palielinoties uzturēšanās ilgumam Latvijā. Pamatā kontaktēšanās ar vietējiem notiek publiskajā telpā, t.sk. dažādos integrāciju sekmējošajos pasākumos, kurus pamatā rīko nevalstiskās organizācijas un valsts institūcijas dažādu projektu ietvaros. Sabiedrības izpratne par trešo valstu pilsoņu situāciju un motivāciju dzīvot Latvijā joprojām ir nepilnīga, lielākajai daļai sabiedrības ir raksturīga ksenofobiska attieksme pret šo mērķa grupu.
Imigrantu līdzdalība demokrātiskajos procesos un integrācijas politikas un pasākumu izstrādē, īpaši vietējā līmenī, sekmē to integrāciju.	Pilsoniskā un politiskā līdzdalība trešo valstu pilsoņiem Latvijā ir ierobežota. Ir tiesības dibināt nevalstisko organizāciju vai arodbiedrību, kā arī brīvi iesaistīties nevalstisko organizāciju darbībā. Pētījuma rezultāti liecina, ka nedaudz vairāk nekā puse trešo valstu pilsoņu iesaistās nevalstisko organizāciju aktivitātēs, no kurām liela daļa ir integrācijas pasākumi. Kultūras ministrijas paspārnē ir izveidota „Konsultatīvā padome trešo valstu pilsoņu integrācijai”, kura savu darbību ir uzsākusi 2013. gadā. Tomēr pašu trešo valstu pilsoņu aktivitāte, veidojot nevalstiskās organizācijas, kas nepastarpināti pārstāvētu viņu intereses, ir vērtējama kā zema un būtu jāveicina.

IZMANTOTIE AVOTI

Normatīvie akti

Eiropas Komisija (2005). Kopīgā integrācijas programma - letvars trešo valstu pilsoņu integrācijai Eiropas Savienībā.

Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2005\)0389_/com_com\(2005\)0389_lv.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2005)0389_/com_com(2005)0389_lv.pdf) (skatīts: 12.06.2015.)

Grozījumi Imigrācijas likumā (22.04.2010., stājas spēkā 01.07.2010.) [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/209646-grozijumi-imigracijas-likuma> (skatīts: 05.06.2015)

Grozījumi Imigrācijas likumā (08.05.2014., stājas spēkā 01.09.2014.) [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=266363> (skatīts: 05.06.2015)

Iekšlietu ministrijas Informatīvais ziņojums par Imigrācijas likuma 23.panta pirmās daļas 3., 28., 29. un 30.punktā paredzēto noteikumu īstenošanas gaitu un rezultātiem.

Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40333900&mode=mk&date=2014-09-23> (skatīts: 04.06.2015.)

Imigrācijas likums (31.12.2002.), stājas spēkā 01.05.2003. Latvijas Vēstnesis, 169 (2744). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv.

Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68522> (skatīts 09.06.2015.)

Izglītības likums (29.10.1998.), stājas spēkā 01.06.1999. Latvijas Vēstnesis 343/344 (1404/1405), [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv.

Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=50759> (skatīts 09.06.2015.)

Konsultatīvās padomes trešo valstu pilsoņu integrācijai nolikums (16.01.2013.), 3. punkts. Pieejams: http://www.km.gov.lv/lv/nozares_info/integracija/treso_valstu_pilsoni.html (skatīts: 03.06.2015.)

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija „Latvija 2030”

Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/view.do?id=3323> (skatīts: 03.06.2015.)

Ministru kabineta noteikumi (28.07.2008.) Nr.591 „Ārvalstnieku veselības apdrošināšanas noteikumi”, 6. punkts. Latvijas Vēstnesis, Nr.117 (3901), 31.07.2008. (stājas spēkā 01.08.2008.).

Ministru kabineta noteikumi (21.06.2010.) Nr.550 „Noteikumi par ārzemniekam nepieciešamo finanšu līdzekļu apmēru un finanšu līdzekļu esības konstatēšanas kārtību”, 11.2. punkts. Latvi-

jas Vēstnesis, Nr.100 (4292), 28.06.2010. (stājas spēkā 01.07.2010.)

Ministru kabineta noteikumi (28.01.2014.) Nr.55 „Noteikumi par ārzemnieku nodarbināšanu”. Latvijas Vēstnesis, Nr.31 (5090), 12.02.2014. (stājas spēkā 13.02.2014.)

Ministru kabineta noteikumi (09.06.2014.) Nr. 292 „Noteikumi par Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda 2013. gada programmas aktivitāšu īstenošanu”. Latvijas Vēstnesis, Nr. 126 (5186), 01.07.2014. (stājas spēkā 02.07.2014.)

Ministru kabineta noteikumi (21.06.2010.) Nr.564 „Uzturēšanās atļauju noteikumi”. Latvijas Vēstnesis, Nr.101 (4293), 29.06.2010. (stājas spēkā 01.07.2010.)

Pilsonības likums. (pieņemts 22.07.1994. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 1.10.2013.). Latvijas Vēstnesis, 93(224). [tiešsaiste] Latvijas Republikas tiesību aktu datu bāze likumi.lv. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=57512> (skatīts 02.06.2015.)

Statistika

Centrālās statistikas pārvaldes datu bāze „Darba samaksa”.

Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala__ikgad__dsamaksa/?tablelist=true&rxid=89fa53c2-5ff7-456f-aae4-c4274cf3b2aa (skatīts: 12.06.2015.)

Izglītības un zinātnes ministrija. Statistika par augstāko izglītību.

Pieejams: <http://www.izm.gov.lv/lv/publikacijas-un-statistika/statistika-par-augstako-izglitibu> (skatīts: 12.06.2015.)

Izglītības un zinātnes ministrija. Statistika par vispārējo izglītību.

Pieejams: <http://www.izm.gov.lv/lv/publikacijas-un-statistika/statistika-par-visparejo-izglitibu> (skatīts: 12.06.2015.)

Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. Statistika: iedzīvotāju reģistrs.

Pieejams: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/iedzivotaju-registrs/> (skatīts: 12.06.2015.)

Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. Statistika: uzturēšanās atļaujas.

Pieejams: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/uzturesanas-atlaujas.html> (skatīts: 12.06.2015.)

Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. Statistikas dati par trešo valstu valstspiederīgajiem - investoriem. Nepublicēta informācija, iegūta pēc pieprasījuma.

Valsts ieņēmumu dienests. Statistikas dati par trešo valstu valstspiederīgajiem nodokļu maksātājiem – juridiskajām personām un pašnodarbinātajiem. Nepublicēta informācija, iegūta pēc pieprasījuma.

Citi avoti

Akule, D. (2011). Ierobežojumi kvalitatīvai imigrantu politiskajai līdzdalībai Latvijā. Sabiedriskās politikas centrs "Providus"

Akule, D. (2011). Political participation of third country nationals on national and local level: Latvian country report. Centre for public policy "Providus".
Pieejams: http://providus.lv/upload_file/Publikācijas/2011/Political%20participation%20of%20third%20country%20nationals_Latvian%20country%20report.pdf (skatīts: 02.06.2015.)

Augsti kvalificētu un kvalificētu trešo valstu pilsoņu piesaiste Latvijā. Maza apjoma izpētes darbs. (2013). Eiropas migrācijas tīkls. Pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/Attracting-Highly-Qualified-and-Qualified-TCN_LATVIA_LV_final.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

Darbaspēka iztrūkuma un darbaspēka migrācijas nepieciešamības Latvijā no trešajām valstīm noteikšana. Maza apjoma izpētes darbs. (2015). Eiropas migrācijas tīkls.
Pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/LV_EMN_focussed_study_determining_labour_migration_shortages_accept_FINAL_LV_docx.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

Eiropas migrācijas tīkls (2012). Ārvalstu studentu imigrācija Latvijā. Izpētes darbs. Rīga: 2012. gada augustā

IAC, RD (2014). Pētījums "Situācijas izpēte par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgajās skolās".
Pieejams: http://www.iksd.riga.lv/upload_file/IKSD_pievienotie/0_2014/2014_05/Situācijas_izpēte_jauniebr_Rigas_sk_2014.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

Imigranti Latvijā: iekļaušanās iespējas un nosacījumi. Zin. red. Zepa, B., Šūpule, I. (2009). Rīga: Baltic Institute of Social Sciences

Indāns, I. (2012). Starptautiskās migrācijas procesi un to pārvaldība Latvijā pēc pievienošanās ES. *Promocijas darbs*. Latvijas Universitāte.
Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4788/29570-lvars_Indans_2012.pdf?sequence=1 (skatīts: 02.06.2015.)

Indāns, I. (2010). Trešo valstu augsti kvalificētais darba spēks. Starptautiskā pieredze un Latvijas situācija. Rīga: Fr. Eberta fonds

Indāns, I. (2014). Viesstrādnieki - Latvijas 3i (iespējas, ieguvumi un intereses).
Pieejams: <http://www.integration.lv/lv/noderigi/355-ivars-indans-dr-demogr-viesstradnieki-latvijas-3i-iespejas-ieguvumi-un-intereses-02-04-2014> (skatīts: 04.04.06.)

Īstermiņa un cirkulārā migrācija Latvijā: empīriskās liecības, pašreizējā politiskā prakse un nākotnes iespējas (2010). Eiropas migrācijas tīkls.
Pieejams: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/circular-migration/15b_latvia_national_report_circular_migration_version_25oct2010_lv.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

Golubeva, M. (2011). Time for Improvement: Obstacles to Political participation of Immigrants

in Estonia, Latvia and Poland. Centre for Public Policy PROVIDUS. Pieejams: http://providus.foo.lv/upload_file/Publikācijas/2011/Time%20for%20improvement.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

Huddleston, T.; Niessen, J.; Ni Chaoimh, E.; White, E., 2011. *Migrant Integration Policy Index III*. Brussels: British Council and Migration Policy Group

Kvalitatīvs pētījums "Par trešo valstu valstspiederīgo un Latvijas nepilsoņu viedokli par Latvijas pilsonību un iemesliem, kas veicina vai kavē pilsonības iegūšanu". Rīga: BISS, PMLP.
Pieejams: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/jaunumi/publikācijas/petijumi/> (skatīts: 02.06.2015.)

Mensah, P. (2010). Situation of new immigration in Latvia. In: New immigrants in Estonia, Latvia and Lithuania. Legal Information Centre for Human Rights

Migrācija – iespēja risināt pieprasījumu pēc darbaspēka Latvijā (2010). Eiropas migrācijas tīkls.
Pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/Labour_migration_09_08_2010_LV.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

Ose, L. (30.05.2014.) Atbilde cilvēkiem, kas Latvijā ieradušies dzīvot, mācīties, strādāt.
Pieejams: <http://integration.lv/lv/noderigi/352-liesma-ose-atbilde-cilvekiem-kas-latvija-ieradusies-dzivot-macities-stradat-30-05-2014> (skatīts: 12.06.2015.)

Ose, L. Klausīšanās vingrinājums: vai "mēs" zinām, ko "viņiem" vajag? (12.12.2013.)
Pieejams: <http://www.integration.lv/lv/noderigi/91-noderigi> (skatīts: 01.06.2015.)

Pārskats par Latvijas augstāko izglītību 2014. gadā. Galvenie statistikas dati. (2014). Izglītības un zinātnes ministrija, Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departaments.
Pieejams: http://www.izm.gov.lv/images/statistika/augst_izgl/12.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

Pētījums par finanšu apjoma ziņā lielākajiem darījumiem, uz kuru pamata ir izsniegtas termiņuzturēšanās atļaujas 2015. gadā. Baltijas pētnieciskās žurnālistikas centrs *Re:baltica*. Pieejams: http://www.rebaltica.lv/lv/petijumi/latvijas_zelta_vizas (skatīts: 11.06.2015.)

Šūpule, I. (2014). Chapter 17: Latvia. In: European Immigration. A Sourcebook. (ed. Anna Triandafyllidou and Ruby Gropas). Ashgate Publishing Ltd.

Trešo valstu pilsoņu nodarbinātība Eiropas Savienības dalībvalstīs. (2010). Latvijas Brīvo arod-biedrību savienība.
Pieejams: http://www.lbas.lv/upload/stuff/201010/treso_valstu_darbinieku_nodarbinatiba_es_n.mickevica_30092010_gala.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

Trešo valstu pilsoņu uzņemšana uzņēmējdarbības nolūkos. Maza apjoma izpētes darbs. (2014). Eiropas migrācijas tīkls.
Pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/LV_EMN_NCP_Admitting_third_country_nationals_for_business_purposes_LV.pdf (skatīts: 03.06.2015.)

Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas politikas novērtējuma metodoloģijas rokasgrāmata (2011). Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.

ZIŅAS PAR AUTORĒM

Evija Kļave – *Dr.sc.soc.*, profesionālo darbību īsteno, būdama vadošā pētniece Baltijas Sociālo zinātņu institūtā (kopš 2000. gada) un pētniece Latvijas Universitātes Filosofijas un Socioloģijas institūtā (kopš 2014. gada). E. Kļaves pētnieciskās intereses iekļauj etniskās attiecības Latvijā, integrācijas, valodas un izglītības politiku, migrācijas jautājumus, diskursa analīzes lietojumu sociālpolitiskajos pētījumos. E. Kļavei ir iegūta plaša pieredze nacionālā līmeņa politikas novērtēšanas pētījumu jomā.

Inese Šūpule – *Dr.sc.soc.*, no 2000. gada strādā Baltijas Sociālo zinātņu institūtā kā vadošā pētniece, no 2014. gada ir pētniece Latvijas Universitātes Filosofijas un Socioloģijas institūtā. Pētnieces profesionālā darbība ir saistīta ar akadēmiskiem un izmantojamiem pētījumiem sabiedrības integrācijas, migrācijas, sociālās un izglītības politikas novērtēšanas jomā. Pētnieciskajā darbā iegūta nozīmīga pieredze daudzu nacionāla un starptautiska līmeņa pētniecisko projektu īstenošanā un vadīšanā.

Brigita Zepa – *Dr.sc.soc.*, Latvijas Universitātes Socioloģijas nodaļas profesore, LU Sociālo zinātņu fakultātes Sociālo un politisko pētījumu institūta vadošā pētniece, Baltijas Sociālo zinātņu institūta vadošā pētniece. Valsts pētījumu programmas „Nacionālā identitāte” projekta „Nacionālā identitāte un konkurējošās identitātes” vadītāja. Pētnieciskās intereses: nacionālā identitāte, diskursa analīze, politiskā kultūra, sabiedrības integrācija, etniskās attiecības.